

2013-06-24

Socialdepartementet

Sveriges rapportering kring efterlevandet av FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Innehåll

Inledning	4
Artikel 1	4
Självbestämmande	4
Artikel 2	6
Arbetet mot diskriminering och för mänskliga rättigheter på nationell nivå.....	6
Globalt utvecklingssamarbete	8
Artikel 3	18
Jämställdhetspolitiken.....	18
Artikel 6	24
Regeringens utgångspunkt.....	24
Utvecklingen på arbetsmarknaden.....	25
Åtgärder inom sjukförsäkringen	27
Åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken.....	28
Den könssegregerade arbetsmarknaden	30
Integration på arbetsmarknaden.....	30
Prioriterade grupperna personer med funktionsnedsättning, unga och äldre - läge och nya insatser	32
Artikel 7	39
Minimilön	39
Grundläggande arbetstagar skydd i Sverige.....	39
Rätt till ledighet.....	39

Särskilt om ledighet på grund av graviditet, mammaledighet och föräldraledighet	40
Övertid.....	41
Löneskillnaderna mellan kvinnor och män år 2011	41
Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att minska löneskillnaderna mellan kvinnor och män?	42
Aktiva åtgärder	43
Sexuella trakasserier enligt diskrimineringslagen.....	43
Statistik över ärenden om sexuella trakasserier.....	45
DO:s och JämO:s förebyggande arbete för att motverka sexuella trakasserier i arbetslivet 2006–2013	46
Lagstiftning på arbetsmiljöområde	47
Andra initiativ på arbetsmiljöområde	48
Artikel 8	49
Föreningsfriheten och skydd för rätten att organisera.....	49
Rätten att förhandla kollektivt	50
Rätten att vidta stridsåtgärder	50
Artikel 9	51
Hälsa- och sjukvård	51
Kontanta sjukförmåner.....	51
Föräldraförmåner	52
Förmåner vid ålderdom och invaliditet samt till efterlevande	52
Andra förmåner för personer med funktionsnedsättning.....	54
Förmåner vid arbetsskada.....	54
Arbetslöshetsförmåner	54
Familjeförmåner	54
Ekonomiskt bistånd	55
Artikel 10	55
Rätten att med fritt samtycke ingå äktenskap.....	55
Social trygghet för barn, personer med funktionsnedsättning och äldre.....	55
Föräldraförsäkring m.m.	59
Åtgärder för att förbättra skydd och stöd för barn och unga.....	61
Anmälningsskyldigheten vid risk för missförhållande	64
Asylsökande i Sverige.....	65

Våld i nära relationer	67
Människohandel	72
Artikel 11	74
Socialt skydd	74
Välfärdssystemet	75
Tryggad livsmedelsförsörjning	75
Näringsrekommendationer.....	76
Rätten till mat	77
Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden	78
Artikel 12	85
Hälsopolicy	85
Vård på lika villkor för hela befolkningen	85
Folkhälsa	87
Artikel 13	97
Mänskliga rättigheter i utbildningen.....	97
Rätt till avgiftsfri obligatorisk grundskoleutbildning.....	99
Tillgänglighet och tillträde till gymnasial utbildning och yrkesutbildning.....	99
Satsningar för ökad läskunnighet	102
Rätt till modersmålsundervisning och utbildning för elever tillhörande minoriteter.....	105
Lika tillgång till utbildning för flickor och pojkar	106
Åtgärder för att minska avhopp från utbildning	107
Artikel 15	111
Mål för kulturpolitiken	111
Mål för mediepolitiken.....	116
Upphovsrätt.....	117
Tillgängliggörande av forskningsresultat.....	118
Utbildning inom kulturområdet	119
Internationellt kulturutbyte och samarbete	121

Inledning

1. Denna rapport innehåller en detaljerad beskrivning av de åtgärder som Sverige vidtagit i samband med genomförandet av den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Rapporten lägger även vikt vid frågor som berör kommitténs för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter slutsatser (E/C.12/SWE/CO/5).
2. I sina slutsatser beklagar kommittén att konventionen inte fullt ut inarbetats i statens rättsordning och därför inte direkt kan åberopas inför domstol.
3. Sverige ansluter sig till principen att internationella traktat inte automatiskt blir en del av svensk lagstiftning. För att bli tillämpliga måste internationella traktat antingen transformeras till svensk lagstiftning eller inkorporeras genom en särskild författning. Det vanligaste tillvägagångssättet för att implementera en internationell överenskommelse är att stifta en motsvarande svensk bestämmelse i en oberoende svensk författning, i de fall en sådan bestämmelse inte redan existerar.
4. Förberedelserna inför ratifikationen av den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter inbegrep en omfattande översyn som syftade att tillförsäkra att svensk lagstiftning stod i överensstämmelse med konventionens bestämmelser. Översynen och den efterföljande riksdagspropositionen ledde till att konventionen ratificerades.
5. Det svenska systemet är sådant att det materiella innehållet i konventionen inte är direkt tillämpligt i svenska domstolar eller hos svenska myndigheter. Enligt svensk rättspraxis såsom den fastställts av en rad avgöranden i Högsta domstolen måste dock svensk inhemsk lagstiftning och ändringar av lagstiftning tolkas i överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden.
6. Under förberedelserna av rapporten har det hållits möte med svenska frivilligorganisationer där organisationerna gavs tillfälle att lämna synpunkter.

Artikel 1

Självbestämmande

7. Det är Sveriges regerings uppfattning att urfolk har rätt till självbestämmande, förutsatt att de uppfyller folkrättens kriterier på vad som utgör ett folk, enligt den betydelse som avses i den gemensamma artikel 1 i 1966 års internationella konvention om medborgerliga och

politiska rättigheter och 1966 års internationella konvention om ekonomiska, social och kulturella rättigheter. Samerna är sedan tidigare erkända som urfolk och nationell minoritet i Sverige. Genom ändring av en av de svenska grundlagarna, regeringsformen (RF), vilken trädde i kraft den 1 januari 2011, befästes att samerna är ett folk. Det tidigare målsättningsstadgandet om det allmännas ansvar ersattes också med en obligatorisk förpliktelse med innebörden att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

8. En central aspekt av samiskt självbestämmande är Sametinget, som inrättades 1993, och både är ett folkvalt organ och en myndighet. Sedan inrättandet har gradvis allt fler uppgifter överförts till Sametinget från andra myndigheter. Sametinget har också fått ett utökat uppdrag att medverka i samhällsplanering och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten. Sametinget företräder i egenskap av folkvalt organ det samiska folket i olika sammanhang och en regelbunden dialog och överläggningar äger rum mellan staten och Sametinget. Regelbunden dialog förs även med samiska intresseorganisationer.

9. Som en del av en omfattande minoritetspolitisk reform antogs år 2009 lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, vilken föreskriver att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjligheter till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor. Sametinget har ett uppdrag att tillsammans med Länsstyrelsen i Stockholms län följa upp efterlevnaden av lagstiftningen. Regeringen återkommer nedan om den svenska minoritetspolitiken.

10. Regeringen lade år 2009 fram ett förslag till ett mer formaliserat konsultationsförfarande mellan Sametinget och regeringen, vilket skulle gälla vid beredningen av ärenden om lagar eller förordningar som särskilt berör samiska förhållanden och kan anses vara av vikt för den samiska kulturen eller samiska intressen i övrigt. Förslaget, som presenterades tillsammans med en reviderad rennärlagsstiftning och var tänkt att utgöra del av en mer omfattande samepolitisk proposition som även innefattade markrättigheter, avvisades dock av Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund.

11. Regeringen valde därför att avvakta med propositionen och invänta konkreta förslag från Sametinget och andra samiska företrädare. Regeringen har som ambition att ytterligare förstärka det samiska självbestämmandet i fråga om såväl mer interna samiska angelägenheter som frågor som rör det samiska folket i ett större samhällsperspektiv. Som en del av detta söker regeringen understödja möjligheterna till dialog och samråd med andra rättighetsinnehavare.

12. Sedan våren 2011 pågår förhandlingar mellan Sverige, Finland och Norge om en Nordisk samekonvention. Förutom regeringsrepresentanter består varje förhandlingsdelegation av ledamöter från respektive lands sameting. Konventionens ändamål är att stärka det samiska folkets rättigheter, så att samerna kan bevara och utveckla sitt språk, sin kultur, sina näringar och sitt samhällsliv med minsta möjliga hinder av landgränserna.

13. Samiskt självbestämmande utgör en central utgångspunkt i konventionen och dess artiklar. De frågor som aktualiseras vid övervägandet av en ratifikation av ILO:s konvention nr. 169, rörande markrättigheter, behandlas också i konventionsutkastet. Det är Sveriges regerings förhoppning och målsättning att förhandlingsprocessen kan driva på utvecklingen med att finna samförståndslösningar i utestående frågor, i full överensstämmelse med det samiska folkets folkrättsliga ställning.

Artikel 2

Arbetet mot diskriminering och för mänskliga rättigheter på nationell nivå

14. Regeringens långsiktiga mål är att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. Med detta avses att de mänskliga rättigheterna, såsom de uttrycks genom Sveriges internationella åtaganden, inte får kränkas. Den svenska rättsordningen ska stå i överensstämmelse med de internationella konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har anslutit sig till, och konventionerna ska följas på alla samhällsnivåer.

15. Individens grundläggande fri- och rättigheter uttrycks såväl i svensk grundlag som i vanlig lag. De bestämmelser som finns i svensk rätt om individens grundläggande fri- och rättigheter riktar sig i första hand till den offentliga verksamheten inom stat, kommun och landsting. Genom annan lagstiftning, exempelvis civilrättslig lagstiftning om rättigheter i arbetslivet och om diskriminering samt straffrättslig lagstiftning, eftersträvar dock staten att säkerställa att den enskildes mänskliga rättigheter respekteras även av tredje part.

16. Arbetet för mänskliga rättigheter på nationell nivå har under den senaste tioårsperioden bedrivits med utgångspunkt i två nationella handlingsplaner. Den senaste handlingsplanen avsåg perioden 2006–2009 (skr. 2005/06:95). Innehållet i handlingsplanen beskrivs utförligt i den svenska rapporten från 2006.

17. I en arbetsgrupp inom Regeringskansliet behandlas bl.a. Sveriges rapportering till konventionskommittéer och andra internationella organ och de synpunkter och rekommendationer som dessa organ lämnar till Sverige. Samtliga departement är representerade i arbetsgruppen. In-

formation om Sveriges internationella åtaganden om de mänskliga rättigheterna, regeringens rapporter till internationella organ och de rekommendationer som lämnas av dessa organ m.m. sprids via en särskild webbplats (www.manskligarattigheter.se).

18. Den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter har utvärderats av en särskild utredare (dir. 2009:118). Utredaren överlämnade sitt betänkande i april 2011 (Samlat, genomtänkt och uthålligt? En utvärdering av regeringens nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter 2006–2009, SOU 2011:29).

19. Som en åtgärd i handlingsplanen inrättades Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige för att, med utgångspunkt i den nationella handlingsplanen, stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för mänskliga rättigheter i Sverige. Delegationen har lämnat slutbetänkandet Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter (SOU 2010:70). Betänkandet innehåller ett flertal förslag som syftar till att stärka skyddet för mänskliga rättigheter i Sverige. Betänkandet har remissbehandlats och förslagen bereds i Regeringskansliet.

20. Enligt grundlagen (1 kap. 2 § fjärde stycket RF) ska det allmänna motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person. Vidare ska domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet (1 kap. 9 § RF). Enligt grundlagen får lag eller annan föreskrift inte heller innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning (2 kap. 12 § RF).

21. På motsvarande sätt får lag eller annan föreskrift inte heller innebära att någon missgynnas på grund av sitt kön, om inte föreskriften utgör ett led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt (2 kap. 13 § RF). Diskriminering är straffbar som olaga diskriminering under vissa förutsättningar (16 kap. 9 § brottsbalken).

22. En effektiv och heltäckande lagstiftning är en nödvändig förutsättning för att vi i Sverige ska kunna uppnå målet om ett samhälle fritt från diskriminering. Regeringen har genom diskrimineringslagen (2008:567), som omfattar fler diskrimineringsgrunder och fler samhällsområden än tidigare lagar mot diskriminering, och inrättandet av Diskrimineringsombudsmannen (DO) skapat förutsättningar för att diskrimineringen i samhället ska bekämpas mer effektivt.

23. Diskrimineringslagen har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. DO har till uppgift att utöva tillsyn över att diskrimineringslagen följs. DO utreder anmälningar om diskriminering och får även föra talan i domstol för en enskild som medger det. Hanteringen av anmälningar hos DO är kostnadsfri för den enskilde.

24. Enligt förordningen (2002:989) om statligt stöd för verksamhet som förebygger och motverkar diskriminering fördelas statliga bidrag till lokala verksamheter mot diskriminering, s.k. antidiskrimineringsbyråer. Byråerna ger råd och stöd om diskrimineringslagstiftningen på lokal nivå. Den som upplever sig ha blivit utsatt för diskriminering kan vända sig till en antidiskrimineringsbyrå för stöd och hjälp. Byråerna arbetar med alla diskrimineringsgrunder och erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning. Från och med 2013 har stödet till organisationer som arbetar med att bekämpa diskriminering, däribland antidiskrimineringsbyråerna, permanentats. Samtidigt höjdes den totala stödsumman till dessa verksamheter. Genom att höja och permanenta stödet visade regeringen att arbetet mot diskriminering ständigt måste pågå och att det finns behov av att individer på lokal nivå har tillgång till rådgivning och stöd i diskrimineringsärenden.

25. Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen, JO) utövar tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra föreskrifter (13 kap. 6 § regeringsformen). JO:s verksamhet regleras också av lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän. Enligt instruktionen ska ombudsmännen särskilt tillse att domstolar och förvaltningsmyndigheter i sin verksamhet iakttar regeringsformens bud om saklighet och opartiskhet och att medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter inte överträds i den offentliga verksamheten.

Globalt utvecklingssamarbete

26. FN:s konventioner om mänskliga rättigheter är grundläggande för svenskt bistånd som bl.a. i den av riksdagen stadfästa politiken för global utveckling markerar att arbetet ska utgå från ett rättighets- och från den fattiga människans perspektiv på utveckling. Arbetet syftar till att skapa förutsättningar för individer som lever i fattigdom och utsatthet att förbättra sina levnadsvillkor.

27. Sverige stöder såväl bilaterala insatser som stöd genom bl.a. Europeiska unionen, Förenta Nationerna och Världsbanken. Vidare bistår Sverige med ett omfattande humanitärt arbete men betonar också långsiktiga, kapacitetsstärkande insatser inom sitt bilaterala och multilaterala bistånd. Sverige markerar också tydligt vikten av att stärka partnerländerns eget ansvar för finansiering, bl.a. via uppbyggnad av

nationella skattebaser och betonar lokalt deltagande, så att berörda människor konsulteras och kan påverka utformning av arbetet.

28. Regeringens särskilda satsning på kvinnors och barns hälsa har fått stort genomslag i det svenska utvecklingsarbetet. Stödet till mödra-barnhälsa utgör 70 procent av det samlade svenska hälsobiståndet.

29. Milleniemålsrapporten konstaterar att stöd som främjar sexuell och reproduktiv hälsa (SRHR) och minskad mödradödlighet är avgörande för att nå milleniemålen 4 och 5. Sverige stödjer dessa slutsatser och anser att fokus på sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) är mycket väl motiverat. Svenskt bilateralt och multilateralt stöd, bl.a. via Unicef, UNFPA, GAVI, Globala fonden och WHO, visar på viktiga resultat. I Uganda har svenskt stöd bl.a. fokuserat på SRHR.

30. Stöd genom 81 organisationer i civila samhället har nått över 825 000 personer med information om riskfaktorer och vård för dem som är drabbade av hiv och aids. Informationsmaterial om hiv och aids (5 miljoner enheter) har spritts och kondomer har delats ut.

31. Sveriges stöd till utbildning har fokus på milleniemål 2 om alla barns rätt att genomgå grundutbildning och milleniemål 3 om att säkerställa att lika många flickor som pojkar ska ha möjlighet att gå i skolan. Inom primärutbildning i Bangladesh har Sverige genom stödet till utbildningsministeriet bidragit till en ökad och mer rättvis tillgång till skolgång.

32. Sverige arbetar målmedvetet för att främja kvinnors rättigheter och roll i utvecklingen. I Etiopien främjar stödet till civila samhällsorganisationer sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter och riktas mot flickors, pojkars och kvinnors rättigheter, inklusive kvinnors ekonomiska egenmakt och ökad förmåga för medborgare att kräva sina rättigheter. Stödet har bidragit till att minska våldet mot kvinnor; framförallt är kvinnlig könsstympning ett område med mycket positiva resultat.

33. Sverige prioriterar också arbete med kvinnors ekonomiska egenmakt och att stärka jämställdhetsperspektivet i de tillväxtorienterade sektorerna. Insatserna inriktas bl.a. på att stärka försörjningsmöjligheterna för människor som lever i fattigdom, men även för att skapa incitament för den enskilde att investera i framtiden och på lång sikt skapa en grund för ekonomisk tillväxt.

*Rekommendation 28**Förstärkt minoritetspolitik*

34. I juni 2009 antog riksdagen propositionen Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna (proposition 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). Den nya strategin genomförs från och med januari 2010.

35. Den rättsliga regleringen av de nationella minoriteternas rättigheter har förtydligats genom en sammanhållen lag som gäller i hela landet och inte enbart i en viss region av landet. Den nya lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ersätter tidigare lagar om rätt att använda samiska, finska och meänkieli. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2010.

En ny lag som förtydligar samhällets ansvar

36. I minoritetslagen har allmänna bestämmelser införts för att förtydliga samhällets ansvar. Dessa åtaganden ska genomföras och efterlevas i hela landet för samtliga nationella minoriteter. I lagen har bestämmelser införts rörande informationsskyldighet för statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter, det allmännas ansvar att främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sina språk och sin kultur och skyldigheten att samråda med de nationella minoriteterna.

37. Regeringen har i tidigare rapporter beskrivit vilka rättigheter enskilda som tillhör en nationell minoritet har att använda sitt språk i kontakter med myndigheter och domstolar. I denna rapport beskrivs därför enbart de nya rättsliga regleringar som tillkommit inom området i och med den nya minoritetslagen.

Förbättringar i rätten att använda sitt språk

38. Utanför förvaltningsområdena har enskilda rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid muntliga och skriftliga kontakter i förvaltningsmyndigheters ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet kan handläggas av personal som behärskar minoritetsspråket.

39. Enskilda har alltid rätt att använda finska och samiska vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket, och Diskrimineringsombudsmannen i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part. Denna bestämmelse är ny.

40. En skyldighet att verka för rekrytering av språkkunnig personal har införts. Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång

till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i kontakter med myndigheten. Denna bestämmelse är ny.

41. Rätten att använda finska, meänkieli respektive samiska har inte utvidgats till ytterligare domstolar, eftersom detta inte bedömts som prioriterat i nuvarande skede. Denna rätt gäller dock även fortsättningsvis i det ursprungliga förvaltningsområdet, alltså sju kommuner i Norrbotten. En nyhet är att part, eller ställföreträdare för part som saknar juridiskt biträde, får rätt att på begäran få domstolens domslut och domskäl eller beslut och beslutsmotivering skriftligen översätta till något av språken.

Förbättrad uppföljning av minoriteters rättigheter

42. Ett statligt uppföljningssystem infördes dessutom 2010 för att följa upp efterlevnaden av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Uppföljningen syftar till att förbättra implementeringen av lagen hos myndigheter och kommuner i syfte att tillse de nationella minoriteternas rättigheter.

43. Dessutom genomförs, främst via de uppföljningsansvariga myndigheterna Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län, omfattande kunskapshöjande insatser i kommuner, på myndigheter, bland de nationella minoriteterna och i övriga samhället. Syftet är att kunskap och medvetenhet om de internationella åtagandena och de nationella minoriteterna och minoritetsrättigheter behöver öka för att efterlevnaden av minoritetsåtagandena ska förbättras.

Rekommendation 16

44. Som framgår under artikel 2 har regeringen genom diskrimineringslagen och inrättandet av Diskrimineringsombudsmannen (DO) skapat förutsättningar för att diskrimineringen i samhället ska bekämpas mer effektivt. Om diskrimineringslagstiftningen ska få genomslag i samhället i stort behövs dock även lokala aktörer, t.ex. antidiskrimineringsbyråer, som kompletterar DO:s roll. Dessa aktörer spelar en betydande roll i lokalsamhället när det gäller att uppmärksamma och synliggöra olika former av diskriminering och sprida kunskap om bl.a. gällande lagstiftning och DO:s verksamhet.

45. Det är viktigt att organisationer som arbetar med att bekämpa diskriminering, t.ex. antidiskrimineringsbyråer, kan fortsätta sin verksamhet och att det skapas förutsättningar för kontinuitet i verksamheten. Stödet till dessa organisationer har därför permanentats. Diskrimineringslagen ger vidare rätt för vissa ideella föreningar att i domstol föra talan för enskilda personers räkning. Anti-diskrimineringsbyråer har i några fall utnyttjat denna möjlighet.

46. Ett antal statliga myndigheter har sedan ett par år tillbaka arbetat med antidiskrimineringsstrategier som tar sikte på att motverka

diskriminering, både internt och externt i sin verksamhet. Exempelvis har länsstyrelserna utarbetat handlingsplaner för lika rättigheter och möjligheter.

47. Regeringen gav i juni 2011 Statens skolverk i uppdrag att genomföra en förnyad satsning mot diskriminering och annan kränkande behandling i skolan, förskolan och fritidshemmet. Inom ramen för detta uppdrag ska Skolverket sammanställa och sprida goda exempel kring det förebyggande arbetet samt arbetet med rutiner för rapportering och uppföljning av ärenden rörande diskriminering och annan kränkande behandling. För uppdraget disponerar myndigheten 10 miljoner kronor per år mellan 2011–2014. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet senast den 20 januari 2015.

48. Förordningen (2006:260) om antidiskrimineringsvillkor i upphandlingskontrakt trädde i kraft i juli 2006. Enligt förordningen ska de 30 största statliga myndigheterna i sina upphandlingskontrakt ställa upp villkor med ändamål att motverka diskriminering hos leverantören (antidiskrimineringsvillkor).

49. Antidiskrimineringsvillkoren ska utformas på ett sätt som gör det möjligt för myndigheten att kontrollera att de uppfylls. När det är lämpligt ska de även omfatta underleverantörer. Myndigheten ska förena villkoren med någon sanktion. Syftet med förordningen är att öka medvetenheten om och efterlevnaden av diskrimineringslagstiftningen.

50. Konkurrensverket har utvärderat förordningen, bl.a. i syfte att undersöka huruvida syftet med förordningen uppnåtts (Konkurrensverkets rapportserie 2009:2). Sammanfattningsvis kom Konkurrensverket fram till att antidiskrimineringsvillkor har anammats av i stort sett samtliga myndigheter och att förordningen har medfört viss ökad medvetenhet om diskrimineringslagstiftningen.

51. I Diskrimineringsombudsmannens, DO, uppdrag ingår att sprida kunskap och information om förbuden mot diskriminering och arbetet för lika rättigheter och möjligheter till organisationer, inom både privat och offentlig verksamhet, samt till enskilda. DO erbjuder rådgivning och metodutveckling till bl.a. arbetsgivare, högskolor och skolor. DO har inom ramen för detta bl.a. tagit fram:

- *Vägar till rättigheter* – En inspirationsbok i lokalt antidiskrimineringsarbete.
- *Romers rättigheter* – Rapport om diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor.
- *Upplevelser av diskriminering* – Rapport om upplevd diskriminering.
- *Rätten till sjukvård på lika villkor* – Rapporten utgår ifrån forskning på området, erfarenheter från patient- och intressegrupper samt anmäl-

ningar till DO om diskriminering inom hälso- och sjukvård. DO har mot denna bakgrund inlett ett samarbete med olika nationella aktörer.

- *Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet* – I rapporten redovisas bland annat forskning om förekomsten av diskriminering, processer som skapar och reproducerar diskriminering vid rekrytering samt framgångsfaktorer för en rekrytering utan diskriminering.
- *Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetslivet* – I rapporten redovisas bland annat forskning om förekomsten av trakasserier, vilka följder trakasseriererna får för de som utsätts och hur man kan arbeta för att motverka trakasserier.

52. DO bedömer att de rapporter och forskningsinventeringar som getts ut har bidragit med ny kunskap. Kunskapen utgör en grund för utveckling av metoder och arbetssätt och värdefullt underlag vid val av inriktning och strategier.

53. Under 2012 har 1 559 anmälningar inkommit till DO, vilket är en minskning med 20 procent jämfört med 2011 och 40 procent jämfört med 2010. Sammantaget har de flesta anmälningarna rört diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet och funktionsnedsättning. DO anför att det är svårt att med säkerhet uttala sig om skälen till minskningen av antalet anmälningar. Många anmälningar om etnisk tillhörighet gäller rekrytering. DO har bland annat därför låtit ta fram rapporten *Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet*. Syftet med översikten är att ta fram ett bra underlag inför beslut om metoder och insatser för ett kommande arbete med rekrytering.

Romer

54. I Sverige pågår ett systematiskt minoritetsarbete inom ramen för regeringens minoritetsstrategi. Minoritetspolitiken omfattar frågor om skydd och stöd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. De nationella minoriteternas språk och kultur är en del av det gemensamma svenska kulturarvet. Att stärka skyddet för de nationella minoriteterna är en del av Sveriges arbete med att värna om de mänskliga rättigheterna. Regeringen stödjer bl.a. de nationella minoriteternas arbete såväl för jämställdhet som mot diskriminering. Regeringen beslutade i juli 2011 ett uppdrag till Ungdomsstyrelsen att under 2011–2014 utlysa och fördela bidrag för denna typ av verksamheter till de nationella minoriteternas organisationer.

55. I februari 2012 presenterades regeringens strategi för romsk inkludering till riksdagen (skr. 2011/12:56). Den syftar till att säkerställa att romer har lika möjligheter och rättigheter som andra och inte utsätts för diskriminering i sin vardag. Det övergripande målet för strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering, jämställdhet och barnets rättigheter och innehåller mål och åtgärder inom sex verk-

samhetsområden: utbildning; arbete; bostad; hälsa, social omsorg och trygghet; kultur och språk och civilsamhällets organisering. Arbetet med strategin har inletts under våren 2012 genom att regeringen bl.a. lämnat olika uppdrag till myndigheter. Uppdragen ska i relevanta delar genomföras i samråd med DO.

56. Regeringen samarbetar med Europarådet för att motverka antiziganism och avser att under våren 2013 genomföra ett internationellt rundabordsamtal i frågan.

57. Vidare pågår ett arbete inom Regeringskansliet för att utarbeta en vitbok om övergrepp, kränkningar och andra särbehandlande åtgärder mot romer under 1900-talet. Syftet är att ge ett erkännande åt offren och deras anhöriga och skapa förståelse för den romska minoritetens situation i dag. Vitboken planeras att bli klar under 2013.

58. Diskrimineringsombudsmannen, DO, har bedrivit ett särskilt arbete riktat mot diskriminering av romer. DO har bl.a. gått igenom de anmälningar avseende romer som inkommit under 2004–2010. Av rapporten, Romers rättigheter från 2011, framgår att diskriminering inte sällan sker i vardagliga situationer, såsom när romska kvinnor, ofta tillsammans med sina barn, ska handla mat, åka buss eller besöka en restaurang. DO har utifrån rapporten genomfört två rättighetsbaserade utbildningsinsatser. Myndigheten har också spridit resultaten från rapporten genom seminarier med romska representanter samt berörda myndigheter och kommuner.

Främlingsfientlighet

59. Regeringen anser att det är angeläget att ta ett samlat grepp om arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans. Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att få fram den kunskap och det underlag som behövs för regeringens fortsatta ställningstaganden om behovet av ytterligare åtgärder på området.

60. Regeringen har bl.a. tillsatt utredningen om ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans (A 2011:02). Uppdraget redovisades under hösten 2012. Betänkandet Främlingsfienden inom oss (SOU 2012:74) är nu ute på remiss och kommer sedan att beredas inom Regeringskansliet.

61. Forum för levande historia har i uppdrag att – med utgångspunkt i förintelsen – arbeta med frågor som rör tolerans, demokrati och mänskliga rättigheter. På uppdrag av regeringen har Forum för levande historia genomfört en kartläggning av antisemitism och islamofobi. Av rapporten Antisemitism och Islamofobi framgår bl.a. att Internet och sociala medier är de stora källorna till spridning av antisemitism och islamofobi.

62. En ny webbplats på regeringen.se har lanserats där några av de vanligaste nätmyterna om invandrare och minoriteter bemöts med fakta.

63. Enligt förordningen (2008:62) om statsbidrag till verksamheter mot rasism och liknande former av intolerans fördelas medel till verksamheter mot rasism, afrofofi, islamofobi, antiziganism, antisemitism, homofobi eller en kombination av dessa. Statliga medel utgår även till Exit Fryshuset för insatser mot rasism och liknande former av intolerans som avser avhopparverksamhet. Regeringen har också avsatt särskilda medel för att öka säkerheten och minska utsattheten för den judiska minoriteten.

64. Kunskaperna och medvetenheten om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans kan förstärkas och fördjupas genom olika åtgärder. Skolan utgör en nyckelinstitution i det långsiktiga främjandet av tolerans och öppenhet. En treårig satsning för kunskapshöjande insatser för barn och ungdomar om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans genomförs därför under perioden 2012–2014.

Statistik – hatbrott (etnicitet)

65. I Sverige producerar Brottsförebyggande rådet (Brå) årligen hatbrottsstatistik på uppdrag av regeringen. Den ena delen utgörs av polisanmälningar där Brå efter en särskild granskning har kunnat identifiera ett hatbrottsmotiv. Den andra delen av statistiken utgörs av självrapporterad utsatthet utifrån Nationella Trygghetsundersökningen (NTU). NTU är en årlig frågeundersökning i vilken drygt 13 000 personer svarar på frågor om utsatthet för brott.

66. I statistiken redovisas inkommen anmälan om brott, uppklarad anmälan om brott och personer utsatta för hatbrott. Hatbrotten klassificeras i statistiken i fyra grupper, varav en är brott med främlingsfientliga/rasistiska motiv.

67. År 2011 identifierades hatbrottsmotiv med främlingsfientliga/rasistiska motiv i 3 936 brottsanmälningar. I anmälningsstatistiken återfinns enbart de brott som kommer till rättsväsendets kännedom, och det är inte alltid som motivet till brottet framkommer i polisanmälan. Statistiken avspeglar därför inte den faktiska hatbrottsligheten.

68. Av huvudbrotten i polisanmälningarna från 2011 med identifierade främlingsfientliga/rasistiska motiv personuppklarades 262. Att ett brott blivit personuppklat innebär att åtal har väckts, strafföreläggande har utfärdats eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Huvuddelen av de aktuella anmälningarna avsåg åtalsbeslut.

69. Enligt uppgifter från NTU 2011, som mätte utsatthet under 2010, uppgav 1,1 procent av de tillfrågade personerna (16-79 år) att de blivit

utsatta för främlingsfientliga hatbrott under 2010. Det motsvarar uppskattningsvis 81 000 personer i hela befolkningen. Resultaten är dock osäkra, och kan därför under- eller överskatta den faktiska omfattningen.

Rekommendation 17

Personer med funktionsnedsättning

70. Sverige ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och det frivilliga tilläggsprotokollet i december 2008. Konventionen är nu vägledande i den strategi som styr arbetet för att skapa ett samhälle utan hinder för delaktighet och jämlikhet i levnadsvillkor för människor med funktionsnedsättning.

71. Mellan år 2000 och 2010 styrdes arbetet med att främja delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning av handlingsplanen Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79). I utvärderingen av planen kunde konstateras att det gjorts framsteg på många områden och att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats inom flertalet sektorer i samhället.

72. Samtidigt konstaterade regeringen att fler åtgärder behöver sättas in och att arbetet måste bli mer effektivt. Utifrån det aviserade regeringen en tvärssektoriell strategi med uppföljningsbara insatser inom prioriterade samhällsområden som skulle genomföras år 2011–2016. De områden som prioriteras är Arbetsmarknadspolitiken, Socialpolitiken, Utbildningspolitiken, Transportpolitiken, IT-politiken, Ökad fysisk tillgänglighet, Rättsväsendet, Folkhälsopolitiken, Kultur, medier och idrott.

73. Att stärka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att kunna delta i arbetslivet på jämlika villkor är en viktig och grundläggande fråga för Sveriges funktionshinderspolitik. Delaktighet i arbetslivet är en fråga som hänger nära ihop med möjligheten till delaktighet i övriga delar av samhället. Sedan starten för handlingsplanen Från patient till medborgare har därför samtliga statliga myndigheter ålagts att förbättra sin tillgänglighet både avseende sina lokaler, kommunikation och i sin verksamhet. Utvecklingen har kontinuerligt följts upp och en förbättring och ökad medvetenhet om vikten av att göra sina verksamheter tillgängliga för alla oavsett funktionsförmåga är tydlig även om regeringens uppfattning är att det går för långsamt.

74. Regeringen genomförde år 2009 en analys av vilka framsteg som gjorts inom ramen för arbetet med handlingsplanen och menade att förbättringar hade skett, till exempel att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats inom flertalet sektorer i samhället. Särskilt omnämns insatser i samverkan mellan olika aktörer som kommuner och myndigheter. Ett exempel är den samverkan som genomförts kring att öka den fysiska tillgängligheten i offentliga miljöer.

Arbetet har blivit framgångsrikt då det genomförts i ett strukturerat plan- och strategiarbete.

75. Erfarenheterna från de första tio åren av handlingsplanen ledde till att regeringen år 2011 antog en strategi för att ytterligare påskynda genomförandet av funktionshinderspolitiken i Sverige. Erfarenheterna från arbetet med handlingsplanen var att det var svårt att följa den faktiska utvecklingen utifrån brist på uppföljningsbara mål och statistik.

76. Regeringen ökade därför antalet myndigheter med ett särskilt ansvar för att genomdriva funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde från 12 till 22. Myndigheterna har formulerat mål att genomföra, mäta och följa upp under strategins femåriga genomförandeperiod. I strategin lägger regeringen stor vikt vid att resultaten av funktionshinderspolitikens genomförande ska ge effekter i levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning.

77. En utveckling pågår av de nationella levnadsnivåundersökningarna för att de bättre ska kunna redovisa situationen för personer med funktionsnedsättning jämfört med övrig befolkning. År 2012 och 2013 har publicerats nationella rapporter som både redovisar de insatser som myndigheter, landsting och kommuner genomför samt vilka effekter dessa får för den enskilde med funktionsnedsättning. Exempel på områden där förbättringar kan noteras och som har direkt påverkan på möjligheter att delta i arbetslivet är att flera fysiska hinder i utomhusmiljön åtgärdats, att fler studenter med funktionsnedsättning finns inskrivna på högskola och universitet och att stödet till personlig assistans ökar.

Rekommendation 30

78. Den svenska regeringen för via Utrikesdepartementet kontinuerlig dialog med svenska företag om vikten av att arbeta med hållbart företagande (CSR) utifrån internationellt erkända riktlinjer. Sveriges CSR-ambassadör deltar i seminarier och work-shops, som anordnas bl.a. tillsammans med våra utlandsmyndigheter på marknader utanför Sverige.

79. Den svenska regeringen har en förväntan på att alla svenska företag respekterar de mänskliga rättigheterna, inklusive ILO:s s.k. kärnkonventioner om rättigheter i arbetslivet, i all sin verksamhet.

80. Regeringen uppmuntrar att företagen stödjer och följer följande internationella ramverk och standarder i sitt arbete med hållbart företagande: OECD:s riktlinjer för multinationella företag, FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, FN:s Global Compact. Samtidigt är Sverige tydliga med att engagemanget i dessa viktiga frågor är och ska vara företagsägt och företagsdrivet. Detta betyder i praktiken att företagen själva väljer hur de ska implementera och arbeta

med hållbarhetsfrågor.

81. Arbete pågår nationellt med att implementera FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter som antogs av MR-rådet 2011 (i dessa ingår de grundläggande mänskliga rättigheterna som framgår av ESK-konventionen). Utrikesdepartementet inbjöd i mars 2013 intressenter för att diskutera utvecklingsfrågor, inklusive frågan om företag och mänskliga rättigheter.

82. Regeringen tydliggjorde 2012 i sin ägarpolicy för statligt ägda bolag att de ska efterleva internationella riktlinjer för hållbart företagande, inklusive FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter.

83. I enlighet med regeringens ILO:s strategi verkar regeringen för att fler medlemsstater ska ratificera och leva upp till ILO:s konventioner, framför allt ILO:s kärnkonventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet.

84. Regeringen ställer sig fortlöpande bakom nya förslag till internationella ILO-instrument som antas inom ramen ILO:s årliga arbetskonferens, som exempelvis 2010 års rekommendation om Hiv/aids i arbetslivet, 2011 års konvention om hushållsarbetet och 2012 års rekommendation om nationell social grundskydd.

85. Inom ramen för Sveriges partnerskap med ILO stödjer regeringen utvecklingsprogram med syfte att främja ILO:s kärnverksamhet, bl.a. genom att bidra till uppbyggande av oberoende arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och stödja projekt som ska främja sysselsättning för ungdomar och stärka kvinnors ställning på arbetsmarknaden.

Artikel 3

Jämställdhetspolitiken

86. Situationen för kvinnor respektive män redovisas under de olika artiklarna i denna rapport. Nedan följer en sammanfattande redovisning av regeringens insatser för att främja jämställdheten mellan kvinnor och män. En utförligare redovisning kommer att ske i regeringens rapport till Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor som ska överlämnas till CEDAW-kommittén 2014.

87. Den 1 januari 2009 trädde, som tidigare nämnts, diskrimineringslagen i kraft. Lagen, som ersatte jämställdhetslagen, har som ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Lagen innehåller bl.a.

bestämmelser om att arbetsgivare och arbetstagare ska samverka om aktiva åtgärder för att uppnå lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet, bl.a. för att utjämna och förhindra skillnader i lön och arbetsvillkor mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt.

88. Arbetsgivaren ska vart tredje år kartlägga och analysera bestämmelser och praxis om löner och arbetsvillkor samt löneskillnader mellan kvinnor och män. Vart tredje år ska arbetsgivare med minst 25 anställda upprätta en handlingsplan för jämställda löner. I juni 2012 beslutade regeringen om en utredning för att se över och föreslå hur arbetet med aktiva åtgärder ska kunna bedrivas på mest ändamålsenliga sätt. Uppdraget ska redovisas senast i februari 2014.

89. Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv. Det fastställdes av riksdagen 2006. Följande delmål vägleder regeringens politik:

- En jämn fördelning av makt och inflytande.
- Ekonomisk jämställdhet.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

90. Jämställdhetsintegrering är sedan i början av 1990-talet regeringens övergripande strategi för jämställdhetspolitiken. Det innebär att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i alla led av beslutsprocessen och att de aktörer som normalt sett deltar i beslutsprocessen har ansvar för att det sker. I regeringen innebär det att varje statsråd har ansvar för jämställdhet inom sitt respektive politikområde. Jämställdhetsministern ansvarar för att driva på, utveckla och samordna regeringens jämställdhetspolitik. Utöver jämställdhetsintegrering vidtar regeringen vid behov särskilda åtgärder och tillfälliga insatser för att stimulera, utveckla och påskynda utvecklingen.

91. En särskild jämställdhetssatsning genomfördes 2007–2010 genom att jämställdhetspolitiken tillfördes medel motsvarande 1,6 miljarder kronor. Det innebar en tiodubbling av resurserna till området. Syftet var att driva på utvecklingen och förstärka jämställdheten inom alla samhällsområden.

92. Insatser för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor hade högsta prioritet under perioden. Sammanlagt fördelades 638 miljoner kronor till olika åtgärder för att uppnå målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Satsningarna gjordes inom ramen för tre handlingsplaner på området. I Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer anges 56 olika åtgärder som spänner över ett brett fält och

engagerar en rad myndigheter och frivilligorganisationer. Insatserna syftar bl.a. till att öka skyddet för våldsutsatta kvinnor, att stärka det förebyggande arbetet och att öka samverkan mellan olika aktörer. Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål innehåller 36 olika åtgärder för att ökat skydd och stöd till utsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, ökad nationell och internationell samverkan samt ökad kunskap. En tredje skrivelse utgörs av Handlingsplan för att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja som också innefattar frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, med åtgärder för att stärka det förebyggande arbetet, stärkt stöd och skydd samt förbättrad samverkan mellan myndigheter.

93. Ett annat insatsområde rörde jämställdhetsintegrering i kommuner och landsting. För att stärka arbetet fördelades sammanlagt 158 miljoner kronor med syfte att garantera att verksamheterna i den offentliga sektorn svarar mot båda könen villkor och behov samt att säkerställa att hög kvalitet och goda resultat uppnås för kvinnor och män, flickor och pojkar. Mer precist syftar programmet till att vidareutveckla ledningssystem och verktyg för verksamhets- och kvalitetsutveckling på ett sätt som beaktar ett jämställdhetsperspektiv.

94. Två delegationer hade mellan 2008 och 2010 i uppdrag att stärka jämställdhet i skolan och högskolan. Delegationen för jämställdhet i skolan hade 2008 – 2010 i uppgift att lyfta fram och utveckla kunskap om jämställdhet i skolan genom att analysera könsskillnader i utbildningsresultat samt att kartlägga områden där ny kunskap om genus och jämställdhet. Delegationen för jämställdhet i högskolans (2009 – 2010) uppdrag var att stödja insatser och föreslå åtgärder som främjar jämställdhet i högskolan, bl.a. genom att uppmärksamma och motverka könsbundna utbildningsval. Delegationen fördelade också sammanlagt 47 miljoner kronor till insatser för jämställdhet.

95. I skrivelsen En jämställd arbetsmarknad – regeringens strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet (2008) redovisade regeringen sina bedömningar av de viktigaste utmaningarna för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet samt politikens inriktning för att möta dessa. Strategin omfattar 68 åtgärder för att motverka könsuppdelningen på arbetsmarknaden, att främja jämställda villkor för entreprenörskap samt att uppnå ett jämställt deltagande i arbetslivet och jämställda arbetslivsvillkor. Inriktningarna har i huvudsak kunnat förverkligas inom ramen för generella insatser som genomförs inom berörda politikområden.

96. Övriga insatser har rört bl.a. forskning och kompetensutveckling (sammanlagt 138 miljoner kronor), stöd till jämställdhetsprojekt inom ideella organisationer (26 miljoner kronor) samt stöd till olika åtgärder

för att uppnå målet om jämn fördelning av det obetalda arbetet (18 miljoner kronor).

97. Regeringen konstaterade i sin redovisning av den särskilda jämställdhetsatsningen till riksdagen i september 2012 att den kraftiga resursförstärkningen har möjliggjort en utveckling av jämställdhetsarbetet inom en rad centrala områden för att utveckla politiken och nå det jämställdhetspolitiska målet. Bredden på satsningen har inneburit både en utveckling av arbetsformer och metoder och en fördjupning av kunskaperna på området.

98. För att säkra hållbarheten i den särskilda jämställdhetsatsningen 2007–2010 och som redogjorts för ovan, och som stöd för genomförande av jämställdhetspolitiken under innevarande mandatperiod 2010–2014, har riksdagen avsatt närmare 1 miljard kronor. Nedan följer en redovisning av några av de insatser som genomförs under perioden.

99. Insatser för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive prostitution och människohandel för sexuella ändamål har fortsatt högsta prioritet. Insatser genomförs inom ramen för sex fokusområden:

- Nationell mobilisering och samordning
- Åtgärder mot sexuellt våld
- Stärkt förebyggande arbete samt skydd av och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld
- Förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot någons vilja
- Förebyggande insatser riktade mot män samt
- Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

100. Regeringen utsåg i april 2012 en nationell samordnare med uppdrag att åstadkomma en kraftsamling mot våld i nära relationer. I uppdraget ingår bl.a. att samla och stödja berörda aktörer för att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i arbetet mot våld i nära relationer. Samordnaren ska särskilt överväga hur förebyggande insatser mot våld kan utvecklas och genomföras. I uppdraget ingår också att överväga hur skyddet för och stödet till brottsoffren kan utvecklas och i det sammanhanget särskilt se över hur kvinnojourers och andra berörda ideella organisationers verksamhet kan förstärkas. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 juni 2014.

101. Den 7 april 2011 antogs Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Sverige undertecknade konventionen den 11 maj 2011. En särskild utredare har haft i uppdrag att analysera konventionen och överväga vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska kunna tillträda konventionen samt att lämna förslag till sådana åtgärder.

Sverige bedöms uppfylla merparten av vad Istanbulkonventionen föreskriver. En svensk anslutning till konventionen bedöms dock kräva vissa lagändringar. Utredarens förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet.

102. Utvärdering och förändring av fridskränkingsbrotten, sexualbrottslagstiftningen, straffbestämmelsen om människohandel och förbudet mot köp av sexuell tjänst behandlas under artikel 10.

103. Ett utvecklingsarbete genomförs 2011 – 2015 för att stärka jämställdhetsintegrering. Arbetet sker under samlingsbeteckningen ”Plattform för jämställdhetsintegrering 2011–2015”. Plattformen omfattar fem delprojekt och tar ett samlat strategiskt grepp om de utvecklingsbehov som identifierats avseende arbetet med jämställdhetsintegrering. De fem delprojekten omfattar insatser på nationell, regional och lokal nivå:

1. Strategi för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet
2. Utveckling av myndigheternas arbete
3. Regionalt stöd för jämställdhetsintegrering
4. Jämställdhetsintegrering på lokal nivå
5. Samla och sprida kunskap och erfarenheter

104. Sverige tillhör de länder som har bland de minsta skillnader mellan mätbara indikatorer för jämställdhet i arbetslivet. Tabellen nedan visar ett urval av sådana indikatorer.

	Kvinnor	män
Sysselsättningsgrad (andel sysselsatta av befolkningen) första kvartalet 2013, källa SCB Arbetskraftsundersökning		
35-44 år, %	85,2	90,6
55-64 år, %	69,6	76,0
totalt 15-74 år, %	62,1	67,0
utrikes födda, %	52,9	60,6
faktiskt arbetad medelarbets-tid för fast anställda, tim/vecka	29,3	34,3
medellön alla sektorer 2011, källa Medlingsinstitutet, kronor per månad	26 800	31 200

105. Utifrån dessa förhållanden tillkallade regeringen år 2011 en delegation för jämställdhet i arbetslivet. Delegationen, som består av bl.a. höga företrädare för arbetsmarknadens parter och forskare, har i uppdrag att sammanställa och tillgängliggöra kunskap om kvinnors och mäns olika villkor och möjligheter samt om de förhållanden som utgör grund för skillnaderna, att stimulera till debatt om hur jämställdhet i arbetslivet kan främjas samt att lämna förslag på insatser för ökad jämställdhet. Delegationen ska redovisa sitt uppdrag hösten 2014.

106. Regeringen beslutade i september 2012 om en utredning för att kartlägga och analysera frågor som rör män och jämställdhet. Utredningen ska bl.a. beskriva och analysera mäns livssituation i förhållande till kvinnors och hur den har förändrats, samt hur män förhåller sig till jämställdhet och hur mäns livsvillkor kan påverkas av bristande jämställdhet. Utredningen ska också redovisa verksamheter som arbetar med män och jämställdhet samt relevant forskning om mäns livssituation, förhållningssätt och ansvarstagande bl.a. när det gäller föräldraskap.

107. Den svenska arbetsmarknaden karaktäriseras av att kvinnor och män i stor utsträckning arbetar i olika sektorer och i olika yrken. Män återfinns i högre utsträckning än kvinnor på högre befattningar eller chefsposter. År 2010 var 35 procent av alla chefer kvinnor, vilket var en ökning med 6 procentenheter sedan 2006. Könsfördelningen bland chefer skiljer sig åt mellan olika sektorer. Endast staten har en könsfördelning som ligger inom jämställdhetsintervallet, d.v.s. 60–40. Andelen chefer som är kvinnor är högst i landstinget, och där har det också skett den största ökningen sedan 2006. Lägst andel kvinnor som är chefer finns i den privata sektorn. Den ojämna könsfördelningen är särskilt påtaglig på de allra högsta chefsposterna. Av de 230 största börsföretagen hade endast 14 en kvinna som verkställande direktör 2013. I styrelserna för de statligt hel- och delägda företagen var 48 procent av ledamöterna kvinnor och 52 procent män 2012. Andelen kvinnor i börsbolagens styrelser har ökat från 5 procent 2000 till drygt 20 procent 2012.

108. Regeringen, som inte har för avsikt att föreslå lagstiftning för kvotering av ledamöter i bolagsstyrelser, genomför sedan 2009 det nationella programmet Styrelsekraft. Det vänder sig till kvinnor för att öka andelen kvinnor på chefspositioner och i styrelser, i såväl statligt ägda bolag och myndigheter, som i privata företag. I första omgången av Styrelsekraft (2009-2010) tilldelades 200 kvinnor i ledande positioner i näringsliv och offentlig sektor över hela landet stipendier för styrelseutbildning samt en mentor med tung styrelseerfarenhet. I oktober 2010 hade ungefär hälften av kvinnorna fått erbjudande om styrelseplats.

109. Under perioden 2011–2012 begränsades Styrelsekraft till styrelsearbete och antalet deltagare till 100. Målgruppen var i första hand

kvinnor som ägde företag och ville få företaget att växa. Av mentorerna krävdes bred erfarenhet av styrelsearbete.

110. I en utvärdering av 2011 års program framgår att deltagarna som helhet var nöjda med programmet. Såväl mentorskapet som styrelseutbildningen bedömdes av deltagarna som viktiga för att åstadkomma en förändring. En tredjedel av deltagarna ansåg att styrelsearbetet hade förändrats, framför allt för att man tagit in externa ledamöter. Det totala antalet styrelseuppdrag för deltagande kvinnor var dock bara marginellt högre efter än innan programmet.

111. Regeringen för en kontinuerlig dialog med företrädare för näringslivet för att driva på utvecklingen och öka andelen kvinnor på ledande positioner. Statistiska Centralbyrån (SCB) genomför på regeringens uppdrag en enkätundersökning under 2013 bland omkring 1000 företag för att öka kunskapen om bakomliggande faktorer, attityder och värderingar som kan styra utvecklingen i företagen. Resultatet av undersökningen kommer att ge värdefullt underlag för fortsatta överväganden om politiska insatser som kan stimulera företagen att på frivillig väg öka andelen kvinnor på ledande befattning och i företagens styrelser. Regeringen deltar konstruktivt i förhandlingarna om EU-direktivet om stärkt jämställdhet i börsbolagens styrelser, och stödjer i förhandlingarna lösningar som innebär frivilliga åtaganden från företagens sida.

Artikel 6

Regeringens utgångspunkt

112. Utövande av ekonomisk, social och kulturella rättigheter förutsätter att en stor del av befolkningen är sysselsatta, att de som kan och vill ha ett arbete också ska kunna få ett. Största skillnaderna i möjligheter att utöva av ekonomisk, social och kulturella rättigheter finns mellan dem som har ett arbete och dem som inte har det. Detta kräver en effektiv sysselsättningspolitik som anpassas över konjunkturcykeln.

113. Ramverket för hur sysselsättningspolitiken utformas föreläggs årligen riksdagen i den ekonomiska vårpropositionen. Denna redovisning är till stora delar en sammanställning av redovisningen till riksdagen.

114. Sysselsättningspolitikens viktigaste uppgift sedan regeringen tillträdde 2006 har varit att varaktigt öka sysselsättningen främst genom ett minskat utanförskap. Sysselsättningsnivån ska vara förenlig med låg och stabil inflation och ekonomisk balans i övrigt, dvs. det är den varaktiga sysselsättningen som ska öka. Något förenklat bidrar sysselsättningspolitiken på två sätt till möjligheter för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter:

En generös och gemensamt finansierad välfärd kräver att en stor andel av befolkningen arbetar, eftersom förvärvsarbete är den viktigaste skattebasen i ekonomin. När fler arbetar frigörs resurser i den offentliga sektorn eftersom utgifterna för bl.a. arbetslöshetsersättning och ekonomiskt bistånd minskar.

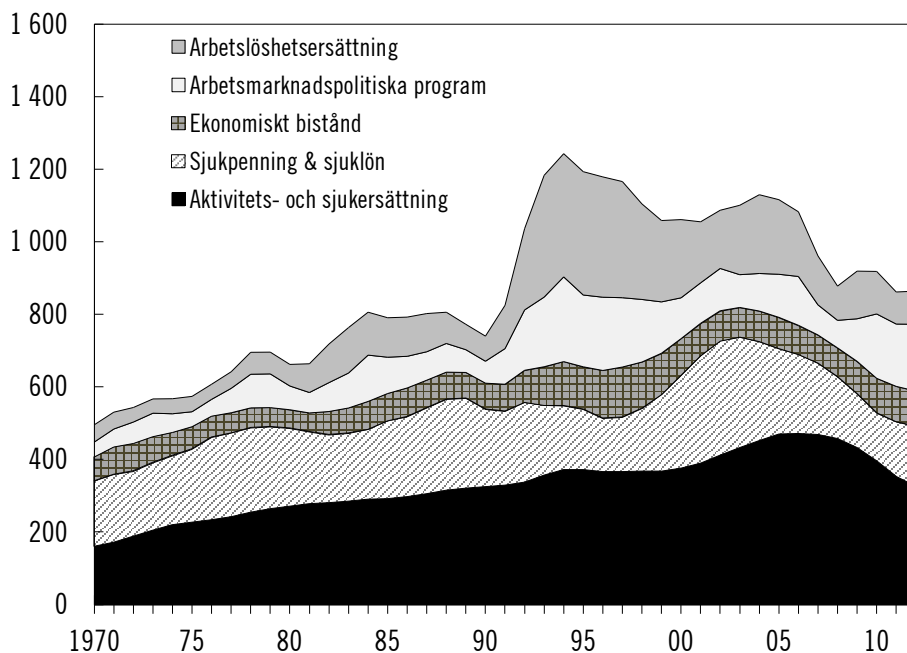
115. Detta skapar i sin tur utrymme för att förbättra kvaliteten i exempelvis skolan, äldreomsorgen, vården, kulturinstitutioner och annat som sammantaget ger möjligheter för medborgarna att utöva ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Den demografiska utvecklingen med en större andel äldre kommer att medföra en ökad belastning på samhällets möjligheter att leverera de system som är nödvändiga rättigheterna.

116. För att markera sysselsättningens centrala roll i regeringens politik har regeringen inom EU:s 2020 process förbundit sig att söka nå en sysselsättningsgrad (andel sysselsatta av befolkningen 20 till 64 år) väl över 80 procent, fem procentenheter högre än det mål som angivits för EU i genomsnitt.

Utvecklingen på arbetsmarknaden

117. Vid regeringsskiftet 2006 var det stora problemet på arbetsmarknaden att alltför få arbetade och att möjligheterna till arbete var ojämnt fördelade mellan olika grupper. En indikation på detta var att antalet som fick ersättning vid arbetslöshet och sjukdom samt ekonomiskt bistånd mätt som helårsekvivalenter trendmässigt hade ökat sedan 1970-talet.

Figur 1: Antal tusen personer som får ersättning från vissa trygghets-system

Anm.: Antal personer mätt som helårsekvivalenter.

Källor: Statistiska centralbyrån, Försäkringskassan och egna beräkningar.

118. För att bryta utvecklingen har det under de senaste sju åren genomförts genomgripande reformer inom arbetsmarknadspolitiken. Arbetslöshetsförsäkringen är en intrigerad del av arbetsmarknadspolitiken. Även i arbetslöshetsförsäkringen har genomgripande reformer genomförts.

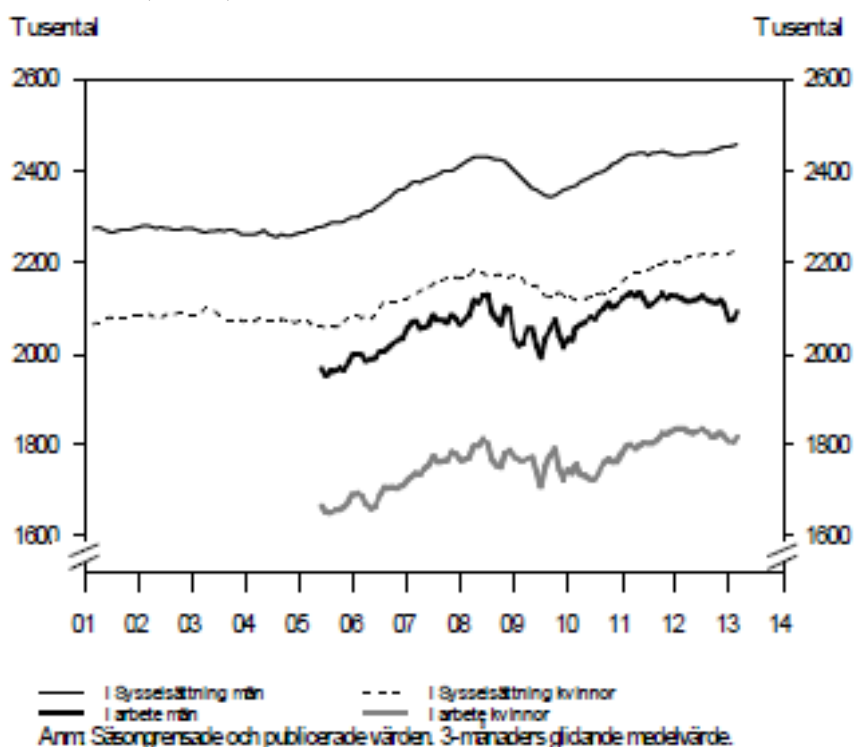
119. Inom arbetsmarknadspolitiken har insatserna koncentreras till två s.k. garantiprogram som riktar sig till dem som varit utan arbete länge. Grundläggande i garantiprogrammen är rättighet till ersättning och krav på aktivt arbetssökande och deltagande i utbildning, praktikprogram och andra aktiviteter.

120. Förändringar har också skett inom sjukförsäkringssystemen. Till de viktigaste förändringarna hör möjligheter till aktivare och snabbare rehabilitering samtidigt som bortre gränser för hur länge man kan få ersättning införts.

121. Regeringens bedömning är att reformerna inom försäkringssystemen har bidragit till att Sverige sedan 2006 haft en stabil och trendmässigt positiv utveckling av antalet sysselsatta personer. Den positiva utvecklingen har fortgått trots att Sverige liksom övriga Europa 2008 och 2011 upplevt två lågkonjunkturer, finans- och skuld kriserna. Trots dessa har antalet sysselsatta ökar med 215 000 personer sedan 2006, 100 000 kvinnor och 115 000 män (säsongsjusterade värden, december 2006 till december 2012).

Figur 2: Antal kvinnor och män sysselsatta och antal kvinnor och män i arbete i mars 2013, 15–74 år.

Källa: SCB (AKU).

122. Sysselsättningsgraden (antal sysselsatta relativt befolkningen) har uppvisat en mer varierande utveckling under perioden 2006 till 2012. Nivån varierat mellan 64 och 67 procent de senaste åren. Kvinnorna har haft en stabilare utveckling än männen. Sysselsättningsgraden har sedan 2006 minskat med 0,9 procentenheter totalt, 0,5 procentenheter för kvinnorna och 1,3 procentenheter för männen. Orsaken är att stora årskullar har tillförts arbetskraften samtidigt som konjunkturen varit för svag för att kunna absorbera tillskotten. Sverige har också i enlighet med detta en hög ungdomsarbetslöshet jämför med andra länder i EU. Skillnaden mellan kvinnor och män förklaras av den könsuppdelande arbetsmarknaden. Exportberoende industri med en övervikt för män reglerar snabbare på konjunktursvängningar än offentlig sektor där kvinnorna är i majoritet.

123. Ett annat tecken på samma förhållanden är att arbetslösheten inte har haft samma trendmässiga positiva utveckling som antalet sysselsatta. De konjunkturmässiga variationerna har varit betydande. Arbetslösheten mätt som andel av arbetskraften är i februari 2013 totalt 8,5 procent, 8,1 procent för kvinnor och 8,8 procent för män.

Åtgärder inom sjukförsäkringen

124. Den viktigaste förklaringen till att antalet personer som får ersättning från trygghetssystemen har minskat är att färre personer behöver sjukpenning/sjuklön respektive sjuk- och aktivitetsersättning

(se figur 1). Den minskade sjukfrånvaron har medfört att antalet personer som arbetar har ökat. I dag är den svenska sjukfrånvaron nere på vad som kan betraktas som en låg nivå. Sverige utmärker sig inte längre i relation till andra länder med motsvarande system och förmåner. Sedan 2010 har dock antalet sjukfall ökat något, vilket bl.a. beror på att personer som tidigare uppnått maximal tid i sjukförsäkringen återvänder till sjukförsäkringen.

125. Det finns många möjliga förklaringar till den minskade sjukfrånvaron. Mycket tyder på att en viktig förklaring är att olika reformer har samverkat med förändrade attityder och normer. Oberoende granskningar tyder på att reformerna med stor sannolikhet har varit en viktig orsak till den minskade sjukfrånvaron. Det är också tydligt att minskningen av antalet personer med sjukersättning har sammanfallit med genomförandet av regeringens reformer. De förändrade villkoren för att bli berättigad till stadigvarande sjukersättning samt borttagandet av möjligheten till tidsbegränsad sjukersättning trädde i kraft den 1 juli 2008. Av figur 1 framgår att antal personer med sjukersättningen började minska därefter.

126. Antalet personer som får ersättning ifrån olika trygghetssystem har alltså minskat jämfört med 2008 trots att antalet personer med arbetslöshetsersättning och antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program under finanskrisen och skuldskrisen har ökat till följd av den utdragna lågkonjunkturen. Det indikerar att minskningen av antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning inte fullt ut har medfört en ökning in något annat ersättningsystem, utan att de har fått inkomster på annat sätt.

127. Ett kvarvarande problem är den fortsatta ökningen av antalet personer med aktivitetsersättning. Allt fler unga beviljas aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång, medan det är färre som beviljas aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

128. Det finns också betydande skillnader mellan könen i sjuktalen. Exempelvis har 122 000 män sjuk- och aktivitetsersättning på heltid. Motsvarande siffra för kvinnor är 157 000.

Åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken

129. De arbetsmarknadspolitiska programmen ska på olika sätt öka kunskaperna hos den arbetssökande så att de får en starkare ställning på arbetsmarknaden och bättre förutsättningar att få ett arbete. Programmen ska också bidra till att de arbetssökande har de kunskaper som efterfrågas och därmed motverka arbetskraftsbrist som ökar inflationen och hämmar tillväxten i ekonomin. En del program ska också stimulera arbetsgivare att anställa vissa grupper av arbetslösa.

130. I februari 2013 var 8,5 procent av arbetskraften eller ca 450 000 personer arbetslösa. 180 000 av dessa deltog i arbetsmarknadspolitiska program och 50 000 hade subventionerade anställningar. För personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga finns särskilda program som behandlas mer utförligt nedan. De flesta deltog i de två s.k. garantiprogrammen; Jobb- och utvecklingsgarantin och Jobbgarantin för unga.

131. Den 2 juli 2007 infördes Jobb och utvecklingsgarantin. Syftet är att få ut deltagarna på arbetsmarknaden så snart som möjligt. Programmen omfattar individuellt utformade åtgärder och har en struktur som förstärker arbetslinjen. Jobb- och utvecklingsgarantin är indelad i tre faser. Inledningsvis fokuseras på intensifierade jobbsökaraktiviteter med coachning. I en andra fas finns det tillgång till ett utbud av arbetsmarknadspolitiska program som inkluderar arbetsträning, arbetspraktik, subventionerade anställningar och kompetenshöjande insatser. Den tredje fasen innebär att alla deltagare, som efter 300 (för vissa 450) ersättningsdagar i jobb- och utvecklingsgarantin, inte funnit något arbete anvisas till en varaktig samhällsnyttig sysselsättning motsvarande hela deltagarens arbetsutbud. Deltagare som haft arbetslöshetsersättning får en ersättning motsvarande 65 procent av deras tidigare lön. Övriga får 223 kronor per dag under högst 450 dagar. Jobb- och utvecklingsgarantin har i februari 2013 ca 100 000 deltagare varav 30 000 i fas 3.

132. Den 1 december 2007 infördes Jobbgaranti för ungdomar. Ungdomar mellan 16 och 24 år erbjuds deltagande i jobbgarantin efter tre månaders inskrivningstid hos arbetsförmedlingen. Kännetecknade är att Jobbgarantin för ungdomar sätter individen i centrum och har ett tydligt fokus på att den arbetssökande matchas mot lediga jobb. För den som inte kvalificerat sig för arbetslöshetsersättning utgår en ersättning som motsvarar den man får om man studerar. Ersättningarna i jobbgarantin är utformade så att de inte avhåller ungdomar från att välja reguljära studier framför arbetslöshet. Antalet deltagare i Jobbgaranti för unga var i februari 2013 ca 45 000 personer.

133. Förutom de två garantierna är den volymmässigt största insatsen som införts sedan förra rapporteringen de s.k. nystartsjobben. Nystartsjobben infördes den 1 januari 2007. Syftet med nystartsjobb är att få fler i arbete genom att stimulera arbetsgivare att anställa personer som varit utan arbete i minst ett år eller är nyanlända invandrare. Arbetsgivare kompenseras med ett belopp som motsvarar den dubbla arbetsgivaravgiften. Subventionsgraden motsvarar därmed ca 50 procent av arbetsgivarens arbetskraftskostnad. Subventioner ges under lika lång tid som personen saknat arbete. För ungdomar gäller sex månaders arbetslöshet för att uppfylla villkor för nystartsjobb. 40 000 personer har nystartsjobb i februari 2013.

Den könssegregerade arbetsmarknaden

134. Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. De fyra målen för jämställdhetspolitiken anges under artikel 3. Ett av delmålen är:

- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

135. Detta innebär mer konkret att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Det ekonomiska delmålet inbegriper samma möjligheter och förutsättningar för kvinnor och män i fråga om tillgång på arbete och samma möjligheter och villkor i fråga om såväl anställnings-, löne- och andra arbetsvillkor som utvecklingsmöjligheter i arbetet, bl.a. ur ett livscykelperspektiv; det avlönade arbetet ska också innebära ekonomisk trygghet och självständighet under pensionsåren. Delmålet omfattar också utbildningen, där bl.a. de könsbundna studievalen ger effekt för högskoleutbildning och yrkesval.

136. Sverige har en arbetsmarknad där förutsättningarna för både kvinnors och mäns deltagande är relativt goda vid en internationell jämförelse. Det gäller oavsett familjesituation, utbildningsnivå och ekonomisk situation.

137. Vid en internationell jämförelse har Sverige också en stor andel kvinnor i arbetskraften. Fortfarande finns det emellertid stora brister i jämställdhet när det gäller kvinnors och mäns möjligheter att komma in på arbetsmarknaden och i näringslivet, att stanna kvar och utvecklas i arbetslivet liksom att kunna kombinera arbete och familjeliv. Kvinnors löner är lägre än mäns och lönegapet är i stort sett lika stort som för tjugo år sedan. Kvinnor har en sysselsättningsgrad som är lägre än mäns.

138. Kvinnor arbetar deltid i betydligt större omfattning än män, både frivilligt och ofrivilligt. Av de sysselsatta arbetar en tredjedel av kvinnorna deltid även om andelen heltidsarbetande har ökat de senaste tio åren. Bland männen arbetar nästan 90 procent heltid. Kvinnor har högre frånvaro än män. Avgiftsbestämda pensionssystem innebär att dessa skillnader mellan kvinnor och män har effekter även efter det att arbetslivet avslutats.

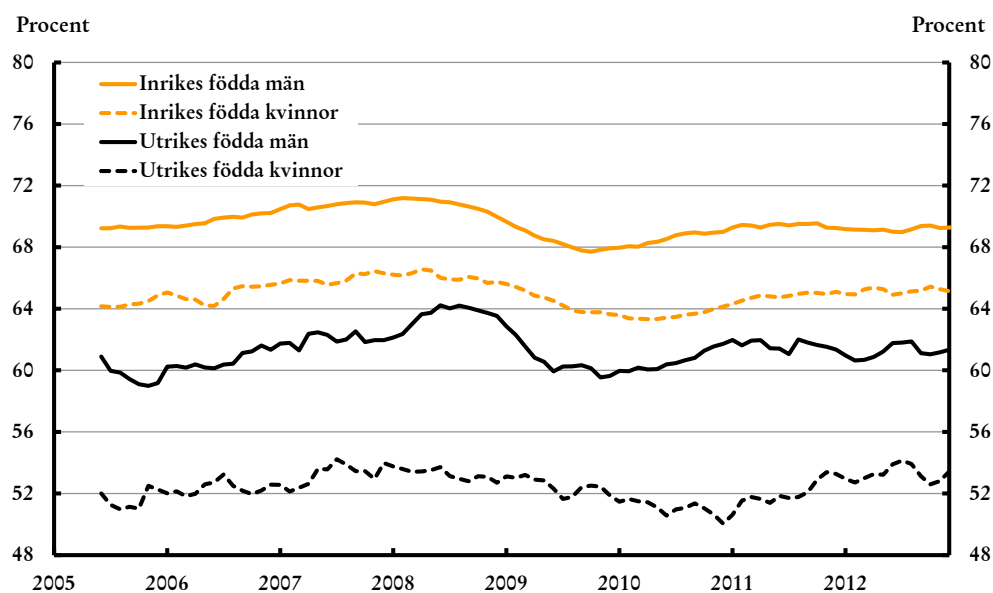
Integration på arbetsmarknaden

139. Som framgått har sysselsättningen ökat bland såväl inrikes födda som utrikes födda. Förbättringen har relativt sett varit större bland utrikes födda. Skillnaderna i sysselsättning är ändå oacceptabelt stora och mer behöver göras för att minska skillnaderna. Sysselsättningsgraden (antalet sysselsatta relativt befolkningen) varierande mellan 69 procent

för inrikes födda män ned till 53 procent för utrikes födda kvinnor. Av figur 3 nedan framgår en tydlig samvariation mellan grupperna över konjunkturcykler. Utvecklingen för utrikes födda kvinnor är mest positiv och visar en svagt stigande trend.

Figur 3: Sysselsättningsgrad för utrikes födda kvinnor och män 15 till 74 år 2005 till 2012.

källa: Arbetskraftsundersökningen, månad, egen säsongsrensning

140. Skillnader i arbetskraftsdeltagande mellan utrikes födda och inrikes födda är inte bara beroende av orsaker som kan relateras till invandrarna själva. Skillnader finns även när man kontrollerar för variabler så som utbildning, erfarenhet, kön, civilstånd och bostadsort.

141. Den arbetsmarknadspolitiska insatsen instegsjobb är ett riktat anställningsstöd som infördes 1 juli 2007 i syfte att underlätta för nyanlända invandrare att snabbare komma in på arbetsmarknaden. Instegsjobben innebär en möjlighet att kombinera språkstudier med arbete. Arbetsgivaren ersätts med 80 procent av lönekostnaden eller högst 800 kronor per dag, samt har rätt att söka ekonomiskt stöd för handledning i tre månader. Anvisning till instegsjobb görs för sex månader i taget och kan sammantaget som mest uppgå till 24 månader. I december 2012 hade 2 100 personer instegsjobb.

142. Den 1 december 2010 trädde en ny reform för att påskynda etableringen i arbets- och samhällslivet för nyanlända flyktingar, andra skyddsbehövande och deras anhöriga etablering i arbets- och samhällslivet i kraft. Varje nyanländ ska utifrån sina egna förutsättningar få professionellt stöd för att så snabbt som möjligt lära sig svenska, komma i arbete och klara sin egen försörjning samt ta del av de rättigheter och skyldigheter som gäller i Sverige.

143. En snabbare etablering ska åstadkommas genom att förstärka incitamenten för individen att ta ett arbete och delta i arbetsförberedande insatser. En effektiv etableringskedja skapas genom mer klara och tydliga ansvarsförhållanden mellan olika aktörer för att bättra tillvara den nyanländes kompetens.

144. Reformen innebär bland annat att Arbetsförmedlingen har övertagit det samordnande ansvaret för etableringsinsatserna från kommunerna. Arbetsförmedlingen ska tillsammans med den nyanlände upprätta en etableringsplan med insatser för att underlätta och påskynda den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet. En ny statlig ersättning som är lika för alla nyanlända oavsett bosättningsort har införts och utgår vid aktivt deltagande i etableringsinsatser. En ny aktör - etableringslots - har införts för att stödja den nyanlände under etableringsperioden. Nyanlända som har en etableringsplan ska delta i arbetsförberedande insatser, svenskundervisning och samhällsorientering.

145. Reformen innebär att kommunerna inte längre har ett samordningsansvar för introduktionen men de har även fortsättningsvis viktiga uppgifter i flyktningmottagandet och för nyanländas etablering. Det gäller till exempel svenska för invandrare och annan vuxenutbildning, bostadsförsörjning och insatser för barn och unga. Kommunerna ansvarar för att erbjuda nyanlända samhällsorientering. För dessa insatser får kommunerna ersättning från staten. Reformen innebär att även länsstyrelserna, Försäkringskassan och Migrationsverket har fått förändrade eller nya ansvarsområden.

146. I etableringsreformen deltog i slutet av mars 2013 totalt cirka 20 000 personer. Arbetsförmedlingens åtagande i etableringsreformen stäcker sig över två år. Eftersom reformen infördes i december 2010 är utflödet räknat i antal personer ännu litet. Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser om reformens resultat. Stockholms universitet har ett uppdrag att utvärdera effekterna av reformen och ska redovisa sina resultat under 2015 och 2016.

Prioriterade grupperna personer med funktionsnedsättning, unga och äldre - läge och nya insatser

Personer med funktionsnedsättning

147. Undersökning av förhållande på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga görs med två eller tre års mellanrum som tillägg till arbetskraftsundersökningen AKU av Statistiska centralbyrån SCB. Resultaten publiceras i tematiska studier och inte i AKU:s grundtabeller. 2008 års resultat är de senaste som publicerats i ett särskilt statistisk meddelande av SCB.

148. År 2008 ingår 66 procent av personer med funktionsnedsättning i arbetskraften jämfört med 79 procent för befolkningen totalt och 81 procent för dem som inte uppger att de har en funktionsnedsättning. Bland personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga är det 55 procent som ingår i arbetskraften. Förändringar sedan undersökningen år 2006 ligger inom den statistiska felmarginalen, men det finns en tendens att avståndet vad gäller deltagande i arbetskraften ökat sedan 2006 mellan personer som har och inte har någon funktionsnedsättning.

149. Andelen sysselsatta bland personer med funktionsnedsättning är 62 procent jämfört med 75 procent för befolkningen totalt och 77 procent för dem som inte har en funktionsnedsättning. Bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är det 50 procent som är sysselsatta. Personer som har en funktionsnedsättning som inte medför nedsatt arbetsförmåga har sedan år 2000 haft samma eller en större andel personer i arbetskraften och bland de sysselsatta än de som ej har en funktionsnedsättning. Det talar för att funktionsnedsättning i sig inte är något som påverkar deltagande i arbetskraften eller sysselsättningsgraden. Det som har betydelse är om funktionsnedsättningen medför att arbetsförmågan är nedsatt eller ej.

150. Arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättning uppgick fjärde kvartalet 2008 till 6,5 procent, jämfört med 4,9 procent för befolkningen totalt. Bland personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga var det 9,1 procent som var arbetslösa. Det finns en tendens till att arbetslösheten gått upp sedan 2006, men inga signifikanta skillnader finns mellan åren.

151. Antalet platser med särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS) utökas under 2013. SIUS innebär att arbetsgivare och individ får stöd av en person med särskild kompetens såväl i matchningsskedet som i anställningsprocessen. Vidare ska SIUS och personligt biträde kunna kombineras med fler av de särskilda insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

152. Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga ska från och med 2013 kunna få praktik inom statliga myndigheter. Regeringen har givit Arbetsförmedlingen uppdraget att stegvis implementera praktikantprogrammet utifrån tillgången på lämpliga arbetsökande och platser. För att säkerställa vidareutvecklingen av politiken för personer med funktionsnedsättning som medför minskad arbetsförmåga har regeringen tillsatt flera utredningar.

Unga

153. Jämfört med andra åldersgrupper har unga arbetslösa generellt sett goda jobbchanser, vilket medför att de allra flesta unga har relativt korta arbetslöshetsperioder. Men arbetslösheten för gruppen 15–24 år är ändå i februari 2013 26 procent av arbetskraften.

154. Särdragen i det svenska utbildningssystemet gör att siffran verkar mer alarmerande än vad de faktiska bakomliggande problemen är. En mycket stor andel unga går i gymnasieskolan. Praktik ordnas genom skolans försorg oftare än i lärlingssystem. Resultatet av dessa två särdrag är att i februari 2013 är 52 procent av de arbetslösa ungdomarna heltidsstudenter som söker arbete, ofta deltidsarbete eller arbete under ferier.

155. De alla flesta arbetslösa heltidsstudenter har en ordnad tillvaro och befinner sig inte i egentligt utanförskap. Men det finns en stor grupp med ett utanförskap där betydande insatser är motiverade. Detta gäller i synnerhet ungdomar med ofullständiga betyg från grund- eller gymnasieskolan och unga födda utanför Europa. Det finns tydliga forskningresultat som visar att om en anknytning till arbetsmarknaden inte etableras tidigt så är det mycket svårt att reparera detta senare i livet.

156. En rad åtgärder har under de senaste åren vidtagits inom utbildningspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och skattepolitiken för att förbättra anknytningen till arbetsmarknaden för unga i utanförskap. Som exempel kan nämnas sänkningen av arbetsgivaravgiften för unga samt förenklingarna för arbetsgivarna att visstidsanställa. Regeringen har dessutom vidtagit reformer inom det reguljära utbildningssystemet i syfte att förbättra elevernas kunskaper och därmed deras framtida anställningsbarhet. Den reformerade gymnasieskolan och lärlingsutbildningen är exempel på viktiga reformer för att motverka avhopp från gymnasieskolan och underlätta arbetsmarknadsinträdet.

157. I budgetpropositionen 2013 genomförs en rad temporära och permanenta åtgärder för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt och motverka konjunkturförsvagningen. För att möta konjunkturförsvagningen utökades temporärt platserna till yrkesvuxenutbildningen, lärlingsvuxenutbildningen, yrkeshögskolan, folkhögskolan och vissa utbildningar inom högskolan. Dessutom har medel tillförts yrkesutbildningen i syfte att höja kvaliteten. Under 2013 får även unga som är inskrivna i jobbgarantin för unga en högre nivå för studiemedel.

158. Vidare vidtas åtgärder för att höja kvaliteten i jobbgarantin för ungdomar. Arbetsgivare som anställer unga som varit arbetslösa minst 12 månader får en subvention motsvarande den dubbla arbetsgivaravgiften, och gränsen för att få flyttningsbidrag har för dessa sänkts från 25 till 20 år i syfte att stimulera rörligheten till arbete i en större målgrupp. Regeringen har också under 2012 tillsatt en särskild utredare vars uppgift är att lägga fram förslag på hur arbetet med unga mellan 16 och 25 år som varken arbetar eller studerar kan utvecklas och förstärkas.

Äldre

159. I ett internationellt perspektiv har Sverige en hög sysselsättningsgrad för äldre. I februari 2013 var sysselsättningsgraden 73

procent i åldersgruppen 55 - 64 år. Äldre är den grupp som haft den bästa utvecklingen av sysselsättningen. De senaste tio åren har sysselsättningsgraden stigit med tio procentenheter för äldre. Bland orsakerna kan nämnas den aktiva arbetsmarknadspolitiken och den arbetsrättsliga lagstiftningen. En annan förklaring är att utbildningsnivån i denna åldersgrupp har ökat vilket har betydelse för chansen att stanna kvar på arbetsmarknaden.

160. Problemet är dock att när äldre väl blir arbetslösa har man ofta svårt att åter ta sig in på arbetsmarknaden. Åldersgruppen 55 - 64 har varit starkt överrepresenterade bland långtidsarbetslösa och bland dem som lämnar arbetskraften. Inte minst för att säkerställa den offentliga sektorns finansiering på lång sikt är det viktigt att uppmuntra ett sent utträde från arbetsmarknaden. Detta motiverar särskilda satsningar på gruppen.

161. En av de viktigaste åtgärderna som regeringen genomfört för att stimulera utbudet av arbetskraft bland äldre är ett särskilt förmånligt avdrag på förvärvsinkomster (Jobbskatteavdraget, den svenska varianten på earned income tax credit). Vidare kan personer i åldern 55-64 år få nystartsjobb i upp till tio år, vilket är dubbelt så lång tid som för personer i åldern 26-54 år. Dessutom har den temporära förkortningen av kvalificeringstiden för ett nystartsjobb för personer som fyllt 55 år även gällt för 2013 i syfte att förbättra möjligheterna för de äldre arbetslösa att stanna kvar på arbetsmarknaden.

162. Inom det arbetsmarknadspolitiska programmet Jobb- och utvecklingsgarantin, har 2013 möjligheten att ta del av tre månaders studiemotiverande kurs vid folkhögskola öppnats upp även för äldre deltagare. För äldre deltagare i Jobb och utvecklingsgarantin finns möjligheten att ta del av det särskilda anställningsstödet med högre stödbelopp och möjlighet till handledarstöd.

Rekommendation 19

163. Att stärka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att kunna delta i arbetslivet på jämlika villkor är en viktig och grundläggande fråga för Sveriges funktionshinderspolitik. Delaktighet i arbetslivet är fråga som hänger nära ihop med möjligheten till delaktighet i övriga delar av samhället. Sedan starten för handlingsplanen - Från patient till medborgare - har därför samtliga statliga myndigheter ålagts att förbättra sin tillgänglighet både avseende sina lokaler, kommunikation och i sin verksamhet. Utvecklingen har kontinuerligt följts upp och en förbättring och ökad medvetenhet om vikten av att göra sina verksamheter tillgängliga för alla oavsett funktionsförmåga är tydlig även om regeringens uppfattning är att det går för långsamt.

164. Regeringen genomförde år 2009 en analys av vilka framsteg som gjorts inom ramen för arbetet med handlingsplanen och menade att

förbättringar hade skett, till exempel att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats inom flertalet sektorer i samhället. Särskilt omnämns insatser i samverkan mellan olika aktörer som kommuner och myndigheter. Ett exempel är den samverkan som genomförts kring att öka den fysiska tillgängligheten i offentliga miljöer. Arbetet har blivit framgångsrikt då det genomförts i ett strukturerat plan- och strategiarbete.

165. Erfarenheterna från de första tio åren av handlingsplanen ledde till att regeringen år 2011 antog en strategi för att ytterligare påskynda genomförandet av funktionshinderspolitiken i Sverige. Erfarenheterna från arbetet med handlingsplanen var att det var svårt att följa den faktiska utvecklingen utifrån brist på uppföljningsbara mål och statistik. Regeringen ökade därför antalet myndigheter med ett särskilt ansvar för att genomdriva funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde från 12 till 22.

166. Myndigheterna har formulerat mål att genomföra, mäta och följa upp under strategins femåriga genomförandeperiod. I strategin lägger regeringen stor vikt vid att resultaten av funktionshinderspolitikens genomförande ska ge effekter i levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning. En utveckling pågår av de nationella levnadsnivåundersökningarna för att de bättre ska kunna redovisa situationen för personer med funktionsnedsättning jämfört med övrig befolkning.

167. År 2012 och 2013 har publicerats nationella rapporter som både redovisar de insatser som myndigheter, landsting och kommuner genomför samt vilka effekter dessa får för den enskilde med funktionsnedsättning. Exempel på områden där förbättringar kan noteras och som har direkt påverkan på möjligheter att delta i arbetslivet är att flera fysiska hinder i utomhusmiljön åtgärdats, att fler studenter med funktionsnedsättning finns inskrivna på högskola och universitet och att möjligheterna till personlig assistans ökar.

Rekommendation 20

168. Integrationspolitiken utgör en del i regeringens övergripande arbete för ökat utbud och efterfrågan på arbete, förbättrad matchning på arbetsmarknaden samt fler och växande företag. En viktig inriktning är att kompetenser ska tas till vara snabbare och bättre och att incitamenten för att ta ett arbete stärks. Samhället bör bli bättre på att ta till vara utrikes föddas kompetens och verka för ett snabbare inträde i arbete för personer med mycket kort tidigare utbildning. Nyanlända kvinnor och ungdomar som varken arbetar eller studerar är grupper som kräver extra fokus.

169. En av de viktigaste insatserna i 2008 års integrationspolitiska strategi var att åstadkomma ett sådant stabilt och flexibelt system för mottagande och introduktion för nyanlända som leder till snabbare

etablering i arbete. Den 17 mars 2010 beslutade riksdagen om propositionen Nyanlända invandrades arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd (2009/10:208). De nya lagförslagen trädde i kraft den 1 december 2010. Målgruppen är flyktingar, andra skyddsbehövande samt deras anhöriga som kommit till Sverige inom två år efter den skyddsbehövandes ankomst.

170. Etableringsreformen har inneburit en välbehövlig utveckling av insatserna för nyanlända. Att Arbetsförmedlingen har fått ett tydligt ansvar för nyanländas mottagande syftar till mer arbetsmarknadsrelaterade insatser som stärker den nyanländes möjligheter till snabb etablering på arbetsmarknaden. Etableringsersättningen ökar incitamenten för nyanlända att arbeta och delta i aktiviteter. Det pågår fortfarande ett utvecklingsarbete hos berörda myndigheter och aktörer med anledning av reformen.

171. Könsfördelningen är jämn hos de som deltar i etableringsreform. I slutet av mars 2013 var cirka 20 000 personer aktuella i etableringsuppdraget, av dessa var 47 procent kvinnor och 53 procent män. Under etableringsplanens första sex månader påbörjade 89 procent av deltagarna en arbetsförberedande insats eller ett arbetsmarknadspolitiskt program. Efter 18 månader med en etableringsplan har flertalet haft dessa aktiviteter. Kvinnor deltar dock i arbetsförberedande insatser i något mindre utsträckning än män. I en undersökning (Statskontoret 2012:22) ansåg arbetsförmedlare att frånvaron av barnomsorg försenar en etableringsplan. Det är även det vanligaste skälet till att kvinnor oftare har en etableringsplan med mindre omfattning.

172. Regeringen konstaterade i budgetpropositionen för 2013 att etableringsreformen behöver utvecklas vidare, bl.a. bör incitamenten för arbete stärkas ytterligare. De insatser som erbjuds inom ramen för etableringsreformen ska vara effektiva och anpassade efter målgruppens förutsättningar och behov.

173. För att skapa alternativ till det reguljära utbildningssystemet för vuxna som har kort utbildning, infördes den 1 februari 2013 ett praktiskt basår. Syftet är att ge de nyanlända en introduktion till ett nytt arbete med fokus på praktisk träning. Basåret består av arbetsträning som kan kombineras med yrkesinriktad svenskundervisning, utbildning i svenska för invandrare och teoretisk utbildning inriktad mot behoven på den arbetsplats där arbetsträningen bedrivs. Vidare har arbetsgivare som anordnar arbetsträning åt personer som omfattas av etableringsreformen och som har behov av mer handledning än vad en vanlig praktikplats möjliggör, från den 1 februari 2013 möjlighet att få merkostnadsersättning.

174. Skillnaden i andelen sysselsatta utrikes födda kvinnor respektive män utgör dock en fortsatt särskild utmaning. Etableringsreformen är

utformad för att öka förutsättningarna för jämställdhet mellan kvinnor och män. Genom en individuellt anpassad etableringsplan och en ersättning som inte är beroende av andra inkomster i hushållet, har bättre förutsättningar för kvinnor skapats att etablera sig på arbetsmarknaden. Kvinnor är dock överrepresenterade bland nyanlända anhöriga som inte har rätt till särskilda etableringsinsatser eller etableringsersättning. Regeringen tillsatte 2011 en utredning om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare.

175. Utredningens uppdrag var att analysera och fördjupa kunskapen om nyanlända utrikes födda kvinnors och anhöriginvandrades förutsättningar för etablering på arbetsmarknaden. I utredningens uppdrag ingick även att kartlägga utrikes födda kvinnors och mäns uttag av föräldrapenning samt föreslå åtgärder som ökar möjligheterna för nyanlända utrikes födda män och kvinnor att kombinera föräldraskap med arbete och deltagande i etableringsinsatser. Utredningen redovisade sitt slutbetänkande med förslag till åtgärder i oktober 2012 (SOU 2012:69). Betänkandet är för närvarande på remiss.

176. Ett långvarigt uttag av föräldrapenning när barnet är äldre kan motverka ambitionen att nyanlända föräldrar bör delta i arbetsförberedande insatser som kan föra dem närmare arbetsmarknaden.

177. Föräldrapenningens nuvarande konstruktion medför att föräldrar som kommer till Sverige med barn som inte har fyllt åtta år kan få föräldrapenning för 480 dagar även om barnet har fyllt t.ex. sex år redan vid ankomsten hit. Etableringstakten för många anhöriginvandrare som inte omfattas av de särskilda etableringsinsatserna visar stora likheter med de nyanlända som omfattas av etableringsreformen.

178. Regeringen har därför aviserat en förändring av föräldraförsäkringen som innebär att maximalt 20 procent av föräldrapenningdagarna ska kunna sparas till tiden efter barnets fyraårsdag. Den övre gränsen för när föräldrapenning kan lämnas föreslås höjas till det år barnet fyller tolv år. Ett förslag till förändring är för närvarande på remiss.

Rekommendation 36

179. Sverige är inte för närvarande beredd att underteckna FN:s konvention för skydd av migrantarbetares och deras familjers rättigheter. Skyddet som denna konvention erbjuder ingår indirekt i andra FN konventioner om mänskliga rättigheter och ILO konventioner. Sverige fortsätter sina insatser för att garantera mänskliga rättigheter och genomföra de konventioner om mänskliga rättigheter som har ratificerats.

Artikel 7

Riktlinje 19

Minimilön

180. Hänvisning görs till tidigare rapporteringar avseende efterlevnaden av denna artikel i konventionen, då inga förändringar av relevant lagstiftning har gjorts i denna del under perioden 2006-2013.

Rekommendation 31

181. Sverige har inte lagstadgade minimilöner utan de bestäms väsentligen inom ramen för kollektivavtal mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Den svenska arbetsmarknaden omfattar drygt 650 centrala kollektivavtal. Vissa av dessa stipulerar lägsta möjliga lönenivå och i vissa fall hur mycket lönerna minst ska öka vid varje nytt avtal.

182. På många områden överstiger de faktiska lönerna väsentligt de kollektivavtalade minimilönerna. Avsikten med minimilönerna är främst att de kan användas vid nyrekryteringar av personal utan yrkeserfarenhet.

183. Det kan nämnas att kollektivavtalsvillkoren normalt gäller även för arbetstagare som inte är anslutna till någon arbetstagarorganisation. Kollektivavtalen inkluderar ett åtagande för arbetsgivaren att inte fastställa andra villkor för icke organiserad personal än för personer som är anslutna till en arbetstagarorganisation.

Riktlinje 20

Grundläggande arbetstagar skydd i Sverige

184. Grunden för anställningsskyddet i Sverige finns i kollektivavtal och i lagar om t.ex. arbetsmiljö, anställningsskydd, arbetstid och olika lagar om rätt till ledighet från anställningen. Den centrala lagen på området är lagen (1982:80) om anställningsskydd. Den reglerar bland annat hur ett anställningsavtal ingås, att det måste finnas saklig grund för uppsägning och avsked, turordningsregler som skyddar mot godtycklighet vid uppsägningar, företrädesrätt till återanställning och sanktioner för den som bryter mot lagen.

Rätt till ledighet

185. En arbetstagare har rätt att vara ledig från arbetet av flera skäl, t.ex. ledighet på grund av

- Semester
- Sjukdom
- Föräldraledighet
- vård av sjuk närstående

- trängande familjeskäl
- utbildning
- start av företag

186. Under ledighet på grund av sjukdom utgår sjuklön under viss tid, därefter sjukpenning som utbetalas från staten. Under semester utbetalas semesterlön från arbetsgivaren. Under föräldraledighet och ledighet i samband med graviditet kan graviditetsersättning, föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning utbetalas. Under ledighet för närståendevård kan närståendevårdsersättning utgå. Övrig ledighet ovan berättigar inte till lön eller annan ersättning.

Särskilt om ledighet på grund av graviditet, mammaledighet och föräldraledighet

187. Det finns mycket goda möjligheter att förena arbete och familjeliv i Sverige till följd av en väl utbyggd föräldraförsäkring och en omfattande rätt till föräldraledighet.

188. En gravid kvinna har rätt till ledighet från sin anställning om hon inte kan utföra fysiskt påfrestande arbetsuppgifter och inte omplaceras till annat arbete. Rätt till ledighet under graviditet finns också i vissa fall om arbetet är farligt för kvinnan eller barnet.

189. Kvinnor har också rätt till mammaledighet under sju veckor före och till sju veckor efter förlossningen och rätt till ledighet för att amma sitt barn. Utöver detta har både mamman och pappan rätt till omfattande föräldraledighet när barnet är fött.

190. En mamma eller pappa har rätt till hel ledighet tills barnet är 18 månader. En förälder har också rätt att förkorta sin arbetstid med 25 procent tills barnet är åtta år eller har slutat sitt första skolår. En förälder har därutöver rätt till hel ledighet eller förkortning av arbetstid i större omfattning så länge föräldern får föräldrapenning. En förälder har också rätt att vara ledig från arbetet för att vårda ett barn som är sjukt och kan då få tillfällig föräldrapenning. Under artikel 10, riktlinje 36 redovisas utförligt bestämmelserna om föräldrapenning m.m.

191. En arbetsgivare får inte missgynna en arbetstagare av skäl som har samband med föräldraledighet. Missgynnas en arbetstagare av skäl som har samband med graviditet eller mammaledighet kan det också anses som diskriminering på grund av kön, vilket är förbjudet enligt diskrimineringslagen (2008:567). En arbetsgivare ska även enligt samma lag underlätta för både kvinnliga och manliga arbetstagare att förena förvärvsarbete och föräldraskap.

192. Föräldraledigheten omfattar alla arbetstagare, dvs. även arbetstagare med tidsbegränsad anställning och deltidsarbetande

arbetstagare. Enligt lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av deltidsarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning är det dessutom förbjudet för en arbetsgivare att diskriminera sådana arbetstagare genom att tillämpa mindre förmånliga löne- och andra anställningsvillkor för dessa än för heltids- eller tillsvidareanställda.

Övertid

193. När det gäller arbetstid och övertid hänvisas till tidigare rapporteringar då inga förändringar av relevant lagstiftning har gjorts under perioden 2006–2013.

Riktlinje 21

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män år 2011

194. Av regeringens instruktion till Medlingsinstitutet¹ framgår att myndigheten ska analysera löneutvecklingen från ett jämställdhetsperspektiv. Medlingsinstitutets löneanalys för år 2011 visar att den ovägda löneskillnaden mellan kvinnor och män uppgick till 14 procent, vilket kan jämföras med 16 procent vid det förra rapporteringstillfället som avsåg uppgifter för år 2004. Att kvinnor och män arbetar inom olika yrken med olika löneläge är den enskilt viktigaste förklaringen till löneskillnaden mellan kvinnor och män. Andra faktorer som spelar in är ålder, sektor, utbildning och om man arbetar hel- eller deltid.

195. Medlingsinstitutet har jämfört och analyserat hur stor andel kvinnor respektive män som varit yrkesverksamma i de 355 vanligaste yrkena i Sverige åren 2005, 2009 och 2011. Utvecklingen under dessa år indikerar att arbetsmarknaden totalt sett har blivit något mindre könsuppdelad.² Analysen visar även att andelen kvinnor i de mest mansdominerade yrkena har ökat, samtidigt som andelen kvinnor i de mest kvinnodominerade yrkena har minskat.³

196. Löneskillnaden mellan kvinnor och män studeras genom s.k. standardvägning, där hänsyn tas till t.ex. yrkestillhörighet, arbetstid och utbildningsnivå. Vid en sådan analys uppgår den oförklarade löneskillnaden till 6 procent, vilket kan jämföras med 8 procent år 2004.⁴ Löneanalysen ger inget svar på om denna resterande skillnad beror på diskriminering, även om det kan vara en del av förklaringen.

¹ Myndighet med ansvar för arbetstvister och lönebildning

² Medlingsinstitutet använder sig här av ett s.k. könssegregeringsindex där värdet 0 innebär att arbetsmarknaden är fullständig jämnt fördelad och där värdet 100 innebär en fullständigt uppdelad arbetsmarknad. Indexet har minskat från 58 (2005), 56 (2009) till 55 (2011).

³ Medlingsinstitutet (2013), Avtalsrörelsen och lönebildningen 2012.

⁴ Lönestrukturstatistik, Statistiska centralbyrån och Medlingsinstitutet 2012.

197. Utvecklingen av lönestatistiken visar att löneskillnaden har minskat i alla sektorer (privat sektor, stat, kommun och landsting) och att kvinnor i alla åldrar närmar sig männens löner. Statistiken tyder på att utvecklingen går snabbast för kvinnor över 45 år, vilket kan förklaras av att fler kvinnor får chefstjänster.

198. Även om utvecklingen överlag går åt rätt håll visar löneanalysen samtidigt att det efter vissa utbildningar uppstår löneskillnader redan vid inträdet på arbetsmarknaden. Exempelvis får nyutexaminerade män högre lön efter civilingenjörsutbildningar än kvinnor. Om det föreligger osakliga löneskillnader förklaras inte av den statistiska analysen.⁵

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att minska löneskillnaderna mellan kvinnor och män?

199. Medlingsinstitutet ska, som nämndes ovan, analysera löneutvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv. Myndigheten ska vidare, i sina överläggningar med arbetsmarknadens parter, uppmärksamma vikten av att de centrala kollektivavtalen konstrueras så att de främjar de lokala parternas arbete med lönefrågor ur ett jämställdhetsperspektiv. Medlingsinstitutet ska i detta arbete samråda med Diskrimineringsombudsmannen (den myndighet som sedan år 2009 ersätter JämO). Det främsta ansvaret för att utjämna löneskillnaderna mellan kvinnor och män åligger dock arbetsmarknadens parter. Regeringen arbetar med att säkerställa att diskrimineringslagarna fungerar effektivt.

200. Den svenska regeringen tillsatte år 2011 en särskild delegation för jämställdhet i arbetslivet (dir. 2011:80). Delegationen ska utreda kvinnors och mäns olika villkor och ska lämna förslag på insatser som kan främja jämställdhet i arbetslivet och minska lönegapet mellan könen. Det handlar bl.a. om att finna ökade karriär- och utvecklingsmöjligheter i den kvinnodominerade sektorn och åtgärder för minskad könssegregering på arbetsmarknaden. I delegationen finns bl.a. representanter från arbetsmarknadens parter. Delegationen ska lämna förslag på insatser som kan främja jämställdhet i arbetslivet och minska lönegapet mellan kvinnor och män. Uppdraget ska slutredovisas senast den 24 oktober 2014.

201. En annan åtgärd gjordes av dåvarande JämO som under åren 2006–2008 genomförde en granskning som omfattade 568 av de största statliga och privata arbetsgivarna i Sverige. Granskningen ledde till att närmare hälften (44 procent) av dessa arbetsgivare identifierade osakliga löneskillnader för totalt 5 246 personer, varav 90 procent var kvinnor. Arbetsgivarna vidtog lönejusteringar som uppgick till 72 miljoner kronor

⁵ Medlingsinstitutet (2012), *Vad säger den officiella lönestatistiken om löneskillnaden mellan kvinnor och män 2011?*

per år eller i genomsnitt 1 120 kronor per person och månad. Ytterligare en tredjedel av de granskade arbetsgivarna vidtog andra åtgärder än direkta lönejusteringar i syfte att förbättra arbetet för jämställda löner, bl.a. genom en bättre tillämpning av kriterierna för individuell lönesättning i den lokala lönebildningen.

Aktiva åtgärder

202. Enligt diskrimineringslagen (2008:567, DL) ska arbetsgivare och arbetstagarare samverka om aktiva åtgärder för att uppnå lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett bl.a. kön. De ska särskilt verka för att utjämna och förhindra skillnader i löner och andra anställningsvillkor mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt. De ska också främja lika möjligheter till löneutveckling för kvinnor och män (3 kap. 1 § DL).

203. I syfte att upptäcka, åtgärda och förhindra osakliga skillnader i lön och andra anställningsvillkor mellan kvinnor och män ska arbetsgivare, vart tredje år, göra en s.k. lönekartläggning. Arbetsgivare med minst 25 anställda ska även, vart tredje år, upprätta en handlingsplan för jämställda löner (3 kap. 10 och 11 §§ DL).

204. Regeringen har under våren 2013 gett Diskrimineringsombudsmannen i uppdrag att i likhet med JämO:s tidigare granskning öka insatserna för att genomföra lönekartläggningar på olika arbetsplatser. Uppföljningen ska ge svar på om arbetsgivarna sedan den förra granskningen har fortsatt ett systematiskt arbete. DO inledde i april 2013 sitt arbete att granska 470 stora svenska arbetsgivares handlingsplaner för att uppnå jämställda löner. Uppdraget löper under perioden 2013-2014 och totalt avsätts 9 miljoner kronor.

205. I juli 2012 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som förutsättningslöst ska se över diskrimineringslagens regler om aktiva åtgärder. Utredningen ska redovisas senast den 1 februari 2014.

Riktlinje 22

Sexuella trakasserier enligt diskrimineringslagen

206. Diskrimineringslagen, DL, har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Förbudet mot diskriminering gäller inom de flesta samhällsområden, bl.a. arbetsliv, utbildning och hälso- och sjukvård.

207. Diskrimineringsförbudet i diskrimineringslagen omfattar fem former av diskriminering: direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera (1

kap. 4 § diskrimineringslagen). Med sexuella trakasserier avses ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet.

208. Diskrimineringsombudsmannen, DO, utövar tillsyn över att diskrimineringslagen följs. DO ska i första hand försöka få de som omfattas av lagen att frivilligt följa den.

209. Enligt 2 kap. 1 § DL får en arbetsgivare inte diskriminera den som hos arbetsgivaren är arbetstagare, gör en förfrågan om eller söker arbete, söker eller fullgör praktik, eller står till förfogande för att utföra eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft.

210. Om en arbetsgivare får kännedom om att en arbetstagare anser sig i samband med arbetet ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier av någon som utför arbete eller fullgör praktik hos arbetsgivaren, är arbetsgivaren skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden. Skyldigheten gäller också i förhållande till den som fullgör praktik eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft (2 kap. 3 § DL).

211. Vidare är arbetsgivare skyldiga att vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att någon arbetstagare utsätts för trakasserier eller repressalier som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning eller för sexuella trakasserier. Den som inte vidtar sådana åtgärder kan vid vite föreläggas att fullgöra dem. Ett sådant föreläggande meddelas av Nämnden mot diskriminering på framställning av DO (3 kap. 6 § och 4 kap. 5 § DL).

212. Den som bryter mot förbuden mot diskriminering ska betala diskrimineringsersättning för den kränkning som överträdelsen innebär. Detsamma gäller den som inte uppfyller sina skyldigheter att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier eller sexuella trakasserier. Ersättningen ska betalas till den som kränkts (5 kap. 1 § DL).

213. När det gäller den straffrättsliga regleringen av sexuella trakasserier ur ett brottsbalksperspektiv kan det konstateras att FN-kommittén efterfrågar lagstiftning som specifikt kriminaliserar sexuella trakasserier på arbetsplatser. Någon sådan specifik lagstiftning återfinns inte i brottsbalken. I brottsbalken kriminaliseras dock flera olika typer av sexualbrott av generell karaktär. En person som sexuellt trakasserar någon på sin arbetsplats skulle därför, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, kunna dömas för t.ex. sexuellt ofredande.

Statistik över ärenden om sexuella trakasserier

Inkomna anmälningar om sexuella trakasserier under 2006-2013

214. Såvitt kan konstateras vid genomgång av de ärenden som registrerats hos DO och av årsredovisningar från f.d. Jämställdhetsombudsmannen (JämO) har följande ärenden inkommit. Under perioden 1 januari 2006 – 31 december 2008 mottog JämO 59 anmälningar avseende sexuella trakasserier i arbetslivet. I statistiken kan även ärenden avseende trakasserier på grund av kön förekomma. Ärendena omfattar såväl frågan om trakasserier som diskriminering, som frågan om arbetsgivares utredningsskyldighet. Under den aktuella perioden förliktes JämO i totalt fem ärenden avseende sexuella trakasserier. Ingen dom i mål om sexuella trakasserier där talan fördes av JämO meddelades under den aktuella perioden.

215. Under perioden 2009-01-01 till 2013-03-31 har DO mottagit 105 anmälningar avseende sexuella trakasserier i arbetslivet. Under samma period har DO förlikts i fem sådana ärenden. Under den aktuella perioden har två domar meddelats i mål som DO har drivit. En kortfattad sammanfattning av omständigheterna i de aktuella ärendena lämnas nedan.

216. När det gäller sexuella trakasserier är det framför allt kvinnor som anmäler till DO, se statistik nedan. Det kan allmänt sett konstateras att ärendena ofta är svårutredda då händelserna ibland ligger långt tillbaka i tiden. Det rör ofta situationer där ord står mot ord.

Tabell över totalt inkomna ärenden gällande sexuella trakasserier i arbetslivet till JämO och DO 2006-01-01 – 2013-03-31

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
12 st	24 st	23 st	28 st	29 st	26 st	16 st	6 st

Tabell över anmälningar om sexuella trakasserier inom arbetslivet till JämO och DO 2006-01-01 – 2013-03-31 fördelat efter kön

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kvinnor	11 st	23 st	17 st	24 st	28 st	19 st	12 st	3 st
Män	1 st	1 st	6 st	4 st	1 st	7 st	2 st	3 st
Ej definierat	-	-	-	-	-	-	2 st	-

DO:s förlikningar

ANM 2011/1319, ANM 2011/1599

217. Två anställda på ett skogsbolag anmälde att de blivit trakasserade av sin arbetsledare. Parterna ingick en förlikning som innebär att de anställda fick 60 000 kronor var.

ANM 2009/1936

218. En kvinna blev uppsagd av sin arbetsgivare när hon berättade att hon var gravid. Hennes arbetsledare hade under tiden hon arbetat nästan dagligen sextrakasserat henne med frågor om hennes sexliv. DO och arbetsgivaren träffade en överenskommelse som gav kvinnan 75 000 kronor.

ANM 2009/699

219. En kvinna anmälde att hon blivit sexuellt trakasserad när hon arbetade som en konferensvärdinna på ett försäkringsbolag. DO träffade en förlikning med arbetsgivaren på 100 000 kronor.

JämO 2008/1239

220. En kvinna anmälde till JämO att hon vid flera tillfällen påtalat för sin chef att en kollega utsatte henne för sexuella trakasserier, men att arbetsgivaren inte gjorde någonting för att stoppa trakasserier. I stället blev kvinnan avstängd från ytterligare körningar och hennes visstidsanställning avslutades i förtid. DO träffade en förlikning med arbetsgivaren, om 95 000 kronor.

DO: s domstolsärenden

AD 2011 nr 13

221. Fråga om en arbetsledare genom vissa uttalanden och en teckning utsatt två arbetstagare för dels diskriminering i form av etniska trakasserier, trakasserier på grund av kön och sexuella trakasserier, dels repressalier. Arbetsgivaren dömdes att betala 25 000 respektive 35 000 kronor i skadestånd till de två anställda för sexuella trakasserier gentemot båda arbetstagarna och etniska trakasserier i förhållande till en av dem.

AD 2012 nr 60

222. Arbetsdomstolen dömde en trafikskola att betala 150 000 kronor till en kvinnlig anställd sedan hennes chef utsatt henne för sexuella trakasserier.

Mål som handlagts av andra aktörer

223. Enligt JämO:s årsredovisning av ärenden för 2006 registrerades två förlikningar gällande sexuella trakasserier i ärenden som drivits av fackliga organisationer.

224. DO har inte tillgång till någon statistik över ärenden som handlagts av andra aktörer på området.

DO:s och JämO:s förebyggande arbete för att motverka sexuella trakasserier i arbetslivet 2006–2013

225. Under 2006–2007 genomförde dåvarande Jämställdhetsombudsmannen, JämO, ett projekt om sexuella trakasserier

och trakasserier på grund av kön. Projektet resulterade i en Handbok om sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön i arbetslivet och en kunskaps- och forskningsöversikt inom området. Handboken har fått stor spridning och går att ladda ner som PDF på Diskrimineringsombudsmannens, DO:s, hemsida www.do.se. Inom projektet genomfördes även ett antal olika utbildningsinsatser riktade till arbetslivet.

226. DO genomför kontinuerligt utbildningar om arbetsgivares ansvar att inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att motverka trakasserier och sexuella trakasserier.

227. Under 2012 skickade DO ut ett informationsbrev till samtliga arbetsgivare med 10 eller fler anställda för att göra dem uppmärksamma på sitt ansvar enligt bestämmelserna i diskrimineringslagen (3 kap. DL). Utskicket innehöll, förutom informationsbrevet, lagen i sin helhet och de handledningar DO tagit fram som stöd för arbetsgivarnas arbete med aktiva åtgärder, där sexuella trakasserier är en del, samt en folder om material och verktyg som DO tillhandahåller. Utskicket omfattade 41 544 arbetsgivare.

228. DO genomför systematiskt granskningar av arbetsgivares arbete med aktiva åtgärder. I sådana granskningar kan sexuella trakasserier omfattas. Ett av syftena med DO:s riktade tillsyn är att arbetsgivarna efter genomförd granskning ska bedriva ett arbete som lever upp till lagens krav.

229. Vid tidigare större granskningar har myndigheten kunnat se en ökad aktivitet hos tillsynsobjekten i samband med tillsynen, varvid det är rimligt att anta att det sker en ökad aktivitet vid tillsyn av arbetsgivarens skyldighet att förebygga och förhindra trakasserier och sexuella trakasserier.

230. DO har sedan 2012 en telefonjour specifikt för att besvara frågor om vad bestämmelserna om aktiva åtgärder omfattar och innebär. Där ges bland annat råd och stöd avseende det förebyggande arbetet mot sexuella trakasserier till arbetsgivare.

Riktlinje 23

Lagstiftning på arbetsmiljöområde

231. Arbetsmiljölagstiftningen består framförallt av arbetsmiljölagen (1977:1160), arbetsmiljöförordningen (1977:1166) samt ca 100 föreskriftshäften utfärdade av Arbetsmiljöverket.

232. Arbetsmiljöverket är tillsynsmyndighet. Verket har rätt att erhålla de upplysningar, handlingar, prov samt påkalla de undersökningar som behövs för att utöva tillsynen. För tillsynen har myndigheten rätt till

tillträde. Gentemot den skyddsansvarige får Arbetsmiljöverket meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att lagen eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen ska efterlevas. Förbud och föreläggande kan förenas med vite. Regeringen kan föreskriva att särskilda avgifter får tas ut i ärenden enligt arbetsmiljölagen.

233. Sedan föregående rapport har vissa ändringar gjorts i arbetsmiljölagen. Förändringarna innebär bland annat att regler om skyddsombud ändrats vilket innebär att elever, studerande och deras representanter ges bättre möjligheter att driva arbetsmiljöfrågor. Undantaget i arbetsmiljölagen för arbete i arbetsgivarens hushåll har tagits bort, vilket innebär att alla slag av arbete numera omfattas av lagen. Överklagande av Arbetsmiljöverkets beslut i enskilda fall ska numera göras till förvaltningsrätten i stället för som tidigare till regeringen.

234. Regeringen beslutade den 4 april 2013 en proposition (prop. 2012/13:143) som handlar om effektivare sanktioner på arbetsmiljö- och arbetstidsområdet. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2014. Bakgrunden till lagändringen är att de straffsanktioner som hitintills gällt har fungerat dåligt. Arbetsmiljöverket, polis och åklagare har lagt ner mycket arbete på utredningar av anmälda brott, som, trots långa utredningstider, oftast inte leder till något resultat. För en stor grupp arbetsmiljö- och arbetstidsregler ersätts nuvarande bötesstraff med sanktionsavgifter. Beloppet för en sanktionsavgift kan uppgå till en miljon kronor.

235. Under perioden 2006–2013 har Arbetsmiljöverket fattat beslut om en rad nya föreskrifter på arbetsmiljöområdet. Här kan bland annat nämnas föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö, belastningsergonomi, användning av motorkedjesågar och röjsågar, kemiska arbetsmiljörisker, dykeriarbete, berg- och gruvarbete, laser, artificiell optisk strålning, gravida och ammande samt föreskrifterna om arbete med djur.

Andra initiativ på arbetsmiljöområde

236. Arbetsmiljöverket har genomfört särskilda tillsynsinsatser riktat mot bland annat kvinnors arbetsmiljö, bemanningsbranschen, skolan, hot och våld, ungdomar, asbest, truckar, skogsbruk, vård och omsorg samt handel. På uppdrag av regeringen har därutöver tillsynsmetoden screening testats i grafiska branschen. Screening går ut på att Arbetsmiljöverket genomför tillsyn i alla företag inom en bransch och granskar både hur företaget arbetar med sitt arbetsmiljöarbete samt den faktiska arbetsmiljön. Arbetsmiljöverket deltar därutöver aktivt i EU:s tillsynskampanjer.

237. Regeringen tog 2010 ett beslut om en nationell handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken för perioden 2010–2015. I handlingsplanen prioriteras insatser när det gäller regler och regelefterlevnad, rådgivning

och stöd, nya risker samt insatser när det gäller synliggörande av arbetsmiljöns betydelse och kunskapsutveckling och kunskapsspridning. Därtill prioriteras insatser för att främja arbetsplatsens förutsättningar för att ta emot och behålla de som kommer från någon form av utanförskap, och insatser för kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte. För att främja en ökad medvetenhet och kunskap om arbetsmiljöfrågor i hela samhället ska insatser för ett ökat aktivt engagemang samt ökat kunskapsspridning och större fokus på arbetsmiljö i utbildning prioriteras.

238. Arbetsmiljöverket ska under 2013 inrätta en nationell funktion för kunskapsområdet arbetsmiljö och arbetsliv. Myndigheten ska utveckla sin verksamhet som kunskapsförmedlande resurs för att nyttiggöra resultat från arbetsmiljö- och arbetslivsforskningen. Tillsammans med den informations- och kunskapsspridningsverksamhet som myndigheten redan bedriver ska det utvidgade uppdraget bidra till utvecklingen på arbetsplatserna.

Artikel 8

239. Sverige har ratificerat de i sammanhanget nämnda FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter samt

ILO:s konventioner:

- (no 87) från 1948 om Föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten
- (no 98) från 1949 om Organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten
- (no 151) från 1978 om Offentligt anställda

240. Sverige har även ratificerat bl. a (no 154) från 1981 om Främjande av kollektiva förhandlingar.

Riktlinje 24

Föreningsfriheten och skydd för rätten att organisera

241. Hänvisning görs till tidigare rapporteringar avseende efterlevnaden av denna artikel i konventionen, då inga förändringar av relevant lagstiftning har gjorts under perioden 2006–2013.

242. Hänvisning görs även till den svenska regeringens ILO-rapportering i augusti 2012 rörande efterlevnaden av ILO-konvention 87.

Riktlinje 25

Rätten att förhandla kollektivt

243. Hänvisning görs till tidigare rapporteringar avseende efterlevnaden av denna artikel i konventionen då inga förändringar av relevant lagstiftning har gjorts under perioden 2006–2013.

244. Hänvisning görs även till den svenska regeringens ILO-rapportering i augusti 2012 rörande efterlevnaden av ILO-konvention 98.

Riktlinje 26

Rätten att vidta stridsåtgärder

a)

245. Hänvisning görs till den svenska regeringens ILO-rapportering i augusti 2012 rörande efterlevnaden av ILO-konvention.

246. Hänvisning görs även till tidigare rapporteringar avseende efterlevnaden av denna artikel i konventionen. I tillägg till detta har dock vissa ändringar gjorts i lag.

247. Med anledning av den dom som EG-domstolen meddelade den 18 december 2007 i det s.k. Lavalmålet (mål C-341/05) har vissa justeringar gjorts när det gäller stridsåtgärder. Lagändringen trädde i kraft den 15 april 2010. Kärnan i lagändringarna utgörs av en ny 5 a § i lagen (1999:678) om utstationering av arbetstagare och innebär i korthet att en facklig stridsåtgärd mot en utländsk arbetsgivare i syfte att få till stånd ett kollektivavtal för arbetstagare som utstationeras i Sverige får vidtas endast under vissa förutsättningar. För en utförligare redovisning hänvisas till den svenska regeringens ILO-rapportering i augusti 2012 och september 2010 rörande efterlevnaden av ILO-konvention 98.

248. Vidare ändrades utstationeringslagen den 1 januari 2013 i samband med genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/104/EG om arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag i det s.k. bemanningsdirektivet. Lagändringen innebär att stridsåtgärder mot en arbetsgivare i syfte att genom kollektivavtal få till stånd en reglering av villkoren för utstationerade uthyrda arbetstagare får vidtas endast om de villkor som krävs

(1) motsvarar villkoren i ett sådant centralt kollektivavtal som tillämpas i hela Sverige på motsvarande arbetstagare i uthyrningsbranschen och som respekterar det övergripande skydd för arbetstagare som avses i bemanningsdirektivet,

(2) bara avser lön eller villkor på vissa områden och

(3) är förmånligare för arbetstagarna än det som följer av lag. En sådan stridsåtgärd får inte vidtas, om arbetsgivaren visar att arbetstagarna har

villkor som i allt väsentligt är minst lika förmånliga som villkoren i ett centralt kollektivavtal i bemanningsbranschen, eller det kollektivavtal som gäller i användarföretaget, dvs. det företag där de uthyrda arbetstagarna utför sitt arbete. Till skillnad från vad som gäller vid utstationering i övrigt innebär således de nya reglerna att arbetstagarorganisationerna kan vidta stridsåtgärder för att få till stånd villkor på vissa områden, utöver miniminivå.

249. Vidare planeras en lagändring i utstationeringslagen med ikraftträdande den 1 juli 2013. Ändringen innebär att en arbetsgivare som utstationerar arbetskraft i Sverige ska vara skyldiga att göra en anmälan till Arbetsmiljöverket (AV) om utstationeringen och utse en kontaktperson i Sverige. Kontaktpersonen ska vara behörig att ta emot delgivningar för arbetsgivarens räkning och kunna tillhandahålla sådana handlingar som visar att kraven i utstationeringslagen är uppfyllda.

b)

250. Hänvisning görs till tidigare rapporteringar avseende efterlevnaden av denna artikel i konventionen då inga förändringar av relevant lagstiftning har gjorts under perioden 2006–2013.

c)

251. Hänvisning görs till tidigare rapporteringar avseende efterlevnaden av denna artikel i konventionen.

Artikel 9

Hälso- och sjukvård

252. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 (högkostnadsskydd för läkemedel och sjukvård).

Kontanta sjukförmåner

253. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 och den femte periodiska rapporten.

254. Från och med den 1 januari 2012 gäller, utöver de undantag som infördes från och med 1 januari 2010, att sjukpenning på fortsättningsnivån kan lämnas för fler än 550 dagar om det på grund av individens sjukdom skulle vara oskäligt att inte lämna sjukpenning.

255. Från och med 1 januari 2012 gäller att den som fått den tidigare och numera avskaffade tidsbegränsade sjukersättningen för maximal tid och som saknar, eller endast har en låg, sjukpenninggrundande inkomst kan få sjukpenning/rehabiliteringspenning i särskilda fall. Hel sjukpenning i särskilda fall är 160 kronor per dag.

256. Den som tidigare har haft tidsbegränsad sjukersättning kan även få boendetillägg. Boendetillägget är ett tillägg till sjukpenning och sjukpenning i särskilda fall (inklusive rehabiliteringspenning). Boendetillägget kan även lämnas till den som deltar i arbetslivsintroduktionen via Arbetsförmedlingen. Boendetillägget kan bara lämnas till den som tidigare hade tidsbegränsad sjukersättning och från 1 januari 2013 till den vars aktivitetsersättning upphört på grund av att individen ska fylla 30 år.

257. Fullt boendetillägg lämnas till den som inte får sjukpenning eller sjukpenning i särskilda fall som överstiger 52 400 kronor per år. Om ersättningen överstiger detta belopp reduceras boendetillägget. Boendetilläggets storlek är beroende av om individen är gift och har barn. För en ogift person kan boendetillägget uppgå till maximalt 84 000 kronor per år. En gift person kan maximalt få 42 000 kronor per år. Om personen har barn lämnas ett tillägg på 12 000 kronor för ett barn, 18 000 kronor för två barn och 24 000 kronor för tre eller fler barn.

258. Om individen får sjukpenning eller sjukpenning i särskilda fall eller motsvarande rehabiliteringsersättning som överstiger 52 400 kronor per år reduceras boendetillägget med 70 procent av det överskjutande beloppet. Samma gäller för aktivitetsstöd som betalas ut under arbetslivsintroduktionen. Boendetillägget är skattefritt.

259. Syftet med dessa bestämmelser är att den grupp som tidigare hade tidsbegränsad sjukersättning på garantinivån ska kunna få en ersättning på motsvarande nivå om de på grund av sjukdom inte kan återgå i arbete .

260. För att få bättre kunskap om orsakerna bakom de betydande könsskillnaderna i sjukfrånvaron har regeringen tagit initiativ till ett flertal studier. Dessa omfattar sådana frågor som om det finns skillnader i kvinnors och mäns ansvarstagande för barn och familj som kan förklara kvinnornas högre sjukfrånvaro. Vidare ska det studeras om det finns medicinska förklaringar till skillnaderna i sjukskrivning och om Försäkringskassan tillämpar sjukförsäkringen olika för kvinnor och män.

Föräldraförmåner

261. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102, den femte periodiska rapporten samt redovisningen under artikel 10, riktlinje 36.

Förmåner vid ålderdom och invaliditet samt till efterlevande

262. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 och den femte periodiska rapporten.

263. Pensionsförmånerna inom socialförsäkringen administreras sedan den 1 januari 2010 av en ny myndighet, Pensionsmyndigheten.

264. Reglerna för bostadstillägg för pensionärer som har fyllt 65 år, har ändrats genom att ett tilläggsbelopp om 340 kronor per hushåll läggs till bostadstillägget. Det medför att det högsta bostadstillägg som betalas ut är 4 990 kronor per månad (för ogift som har fyllt 65 år).

265. Från och med januari 2013 har den skäliga levnadsnivån inom förmånerna särskilt bostadstillägg till pensionärer och äldreförsörjningsstöd höjts till 1,4468 prisbasbelopp för den som är ogift och har fyllt 65 år.

266. För att säkerställa att endast de personer som har en mer permanent nedsättning av sin arbetsförmåga beviljas sjukersättning ändrades reglerna för att bevilja sjukersättning från och med 1 juli 2008, på så sätt att arbetsförmågan ska vara stadigvarande nedsatt samt att alla rehabiliteringsmöjligheter ska bedömas vara uttömda.

267. Arbetsförmågan ska också bedömas vara nedsatt i arbeten på hela arbetsmarknaden. Den tidsbegränsade sjukersättningen, som ansågs i allt för stor utsträckning leda till en permanent sjukersättning, avskaffades. Övergångsbestämmelser infördes för de personer som per den 1 juli 2008 redan hade tidsbegränsad sjukersättning. Dessa övergångsbestämmelser innebar att när befintlig period med tidsbegränsad sjukersättning upphörde, kunde personen beviljas ytterligare maximalt 18 månader med tidsbegränsad sjukersättning. Dessa övergångsbestämmelser gällde till och med december 2012.

268. Från och med 1 juli 2008 infördes också nya regler för aktivitetsersättning, vilket innebär att sådan ersättning kan beviljas om arbetsförmågan bedöms vara nedsatt i arbeten på hela arbetsmarknaden under minst ett år. Liksom tidigare är aktivitetsersättningen en tidsbegränsad ersättning som beviljas för 1–3 år.

269. Från och med december 2008 trädde nya regler i kraft för personer som har sjukersättning utan tidsbegränsning, beslutat enligt reglerna som gällde före juli 2008. Dessa regler började tillämpas 1 januari 2009. Reglerna innebär att den som har sjukersättning kan arbeta, studera mm utan att rätten till sjukersättning påverkas. Det är endast om personen förvärvsarbetar med inkomst över ett visst fribelopp, som utbetalningen av sjukersättningen minskas och då med 50 procent av inkomsten över fribeloppet.

270. I januari 2013 trädde nya regler i kraft för vilande aktivitetsersättning för personer som har nedsatt arbetsförmåga. Reglerna innebär att personer som har aktivitetsersättning får möjlighet till vilande ersättning för att pröva att arbeta eller studera i upp till två år. Att ersättningen är vilande innebär att individen när som helst kan avbryta sitt arbetsförsök och få tillbaka sin aktivitetsersättning. Så länge aktivitetsersättningen är vilande för att individen ska kunna pröva att

arbete betalas ett belopp ut som motsvarar 25 procent av den aktivitetsersättning som är vilande.

271. De två senast nämnda reformerna syftar till att människor ska våga och stimuleras till att försöka komma in i arbetslivet antingen för första gången eller efter en längre frånvaro från arbetslivet.

Andra förmåner för personer med funktionsnedsättning

272. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 och den femte periodiska rapporten.

Förmåner vid arbetsskada

273. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102.

Arbetslöshetsförmåner

274. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 och den femte periodiska rapporten.

Familjeförmåner

275. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 och den femte periodiska rapporten.

276. Barnbidrag betalas med 1050 kronor per barn och månad. Flerbarnstillägget höjdes den 1 juli 2010. Flerbarnstillägg betalas ut med: 150 kronor per månad för andra barnet, 454 kronor per månad för tredje barnet, 1 010 kronor per månad för fjärde barnet, 1 250 kronor per månad för det femte barnet och därpå följande barn.

277. Underhållsstödet uppgår till 1 273 kronor per månad. Om barnet bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag eller studiehjälp efter det att barnet har fyllt 18 år, ges rätt till förlängt underhållsstöd längst till och med juni månad det år barnet fyller 20 år.

278. Bostadsbidraget i form av särskilt bidrag till hemmavarande barn höjdes den 1 januari 2012. För hushåll med ett barn höjdes bidraget med 350 kronor till 1 300 kronor per månad, för hushåll med två barn med 425 kronor till 1 750 kronor per månad och för hushåll med tre eller fler barn skedde en höjning med 600 kronor till 2 350 kronor per månad.

279. Bostadsbidrag i form av bidrag till bostadskostnader till hushåll utan barn höjdes vid samma tidpunkt. Förslaget omfattar alla unga utan barn med bostadsbidrag och den genomsnittliga höjningen är 120 kronor per månad.

280. Vidare sänktes från och med den 1 januari 2012 den nedre gränsen för bostadskostnader som är bidragsgrundande för barnfamiljer. Vid beräkning av bostadsbidrag för barnfamiljer ingår enbart bostadskostnader över ett visst belopp. Den gränsen sänktes, så att bostadsbidrag inte betalas ut för bostadskostnader upp till 1 400 kronor per månad, tidigare var gränsen 2 000 kronor per månad. För en majoritet av barnfamiljerna innebär förslaget en höjning av bostadsbidraget med 300 kronor per månad.

281. Från den 1 januari 2006 introducerades möjligheten för kommunerna att införa ett kommunalt vårdnadsbidrag. Vårdnadsbidraget ger ökade möjligheter för föräldrar att vara hemma och vårda sitt barn under den period då barnet är mellan ett och tre år. Vårdnadsbidraget betalas ut under vissa villkor med 3 000 kronor per månad och barn i de kommuner som har infört bidraget.

Ekonomiskt bistånd

282. Hänvisning görs till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102 och den femte periodiska rapporten.

Artikel 10

Riktlinje 34

Rätten att med fritt samtycke ingå äktenskap

283. För att ett äktenskap ska vara giltigt krävs att de som ingår äktenskap ska vara samtidigt närvarande vid vigseln. De ska var för sig på fråga av vigsselförrättaren förklara att de samtycker till äktenskapet. Att tvinga någon att ingå äktenskap är i Sverige dessutom straffbart som olaga tvång. Straffet för detta brott är i normalfallet böter eller fängelse i högst två år. Regeringen överväger för närvarande ett förslag från en utredning om att införa ett särskilt brott som gäller tvångsäktenskap. Fler handlingar skulle då bli straffbara och straffskalan skulle bli strängare.

284. I övrigt hänvisas till redovisningen under riktlinje 36.

Riktlinje 35

Social trygghet för barn, personer med funktionsnedsättning och äldre

Förskola och fritidshem

285. Förskola ska erbjudas alla barn som är bosatta i Sverige och som inte har börjat i förskoleklassen, grundskola eller motsvarande skolform. Hemkommunen ansvarar för att utbildning i förskola ges till alla barn i kommunen som ska erbjudas förskola och vars vårdnadshavare önskar det.

286. Förskola ska erbjudas barn från och med ett års ålder i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga för vård av annat barn ska erbjudas förskola i en omfattning om minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan.

287. Plats i förskola ska erbjudas inom fyra månader efter att vårdnadshavare anmält önskemål. Ungefär 95 procent av alla fyra- och femåringar och nästan hälften av ettåringarna i Sverige var 2012 inskrivna i förskolan. Skillnaden mellan könen är liten. Andelen inskrivna flickor i åldern 4–5 är 94,4 % medan den för pojkar är 94,9 %. För ettåringarna är andelen inskrivna flickor 48,8 % medan andelen inskrivna pojkar är 49,7 %.

288. Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning i fritidshem för elever i kommunens förskoleklass, grundskola och grundsärskola. Utbildning i fritidshemmet ska erbjudas i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Fritidshem ska erbjudas till och med vårterminen det år då eleven fyller 13 år. Cirka 83 procent av eleverna i åldern 6 till 9 var 2012 inskrivna i fritidshem. Även här är skillnaden mellan könen liten. Det skiljer mindre än en halv procentenhet i andelen inskrivna flickor (82,6 %) relativt andelen inskrivna pojkar (82,9 %).

289. Förskola eller fritidshem behöver inte erbjudas under kvällar, nätter, veckoslut eller i samband med större helger. I den nya skollagen (2010:800) som tillämpas från 1 juli 2011 förtydligades det dock att kommunen ska sträva efter att erbjuda omsorg för barn även under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrars förvärvsarbete och familjens situation i övrigt. Ambitionen måste enligt regeringen vara att tillhandahålla kommunalt finansierad omsorg även under s.k. obekväm arbetstid för barn till föräldrar som har behov av det. Regeringen beslutade även i december 2012 om ett statsbidrag för omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds. Bidraget är avsett att stimulera kommuner att i ökad omfattning erbjuda omsorg under obekväm arbetstid.

290. År 2001 infördes ett system med maxtaxa, dvs. en reglerad högsta avgift som föräldrar kan behöva betala för att ha sina barn i förskola eller fritidshem. Den högsta avgiften som får tas ut för ett barn i förskola eller fritidshem baseras på en procentsats av inkomsten eller som mest 1260 kr per månad respektive 840 kr per månad för det första barnet i förskola respektive fritidshem. För föräldrar som har flera barn minskar den högsta avgiften per barn och från det fjärde barnet får inte någon avgift tas ut. Begränsningen av avgifterna till en viss, högsta andel av inkomsten

garanterar att även de med de allra lägsta inkomsterna får del av avgifts-sänkningarna. Införandet av maxtaxan gjordes med målet att öka barnfamiljernas möjligheter att lägga upp familjeliv och arbetsliv på ett sätt som passar familjens behov. Sedan 2010 ska allmän avgiftsfri förskola erbjudas alla tre, fyra- och femåringar och avse minst 525 timmar per år.

Rättighetslagstiftning för personer med funktionsnedsättning

291. I Sverige finns en omfattande rättighetslagstiftning för personer med funktionsnedsättning. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade – LSS. Syftet med lagen är att människor med funktionsnedsättningar ska få det stöd som behövs för att kunna leva ett så självständigt liv som möjligt.

292. De personer som omfattas av lagen är personer som har utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd, personer med stora begåvningsmässiga funktionsnedsättningar som inte går över efter en hjärnskada i vuxen ålder och personer med andra fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som inte beror på normalt åldrande och som finns kvar under lång tid. Inom ramen finns tio kostnadsfria stödinsatser.

293. Flera av dessa syftar till att ge stöd utifrån individuella behov och möjliggöra för barn och vuxna med funktionsnedsättning att bo och leva med sin familj. Med hjälp av insatsen personlig assistans kan personer själv anställa, eller genom kommunen få, en eller flera personliga assistenter som hjälper till med måltider, förflyttning, personlig hygien, personlig service och daglig gemenskap.

294. Ledsagarservice är en annan insats som fungerar som ett stöd för kontakter ute i samhället, till exempel om man behöver besöka en vårdinrättning. Ledsagarservice är mest till för den som inte har så omfattande funktionsnedsättning att en eller flera personliga assistenter behövs.

295. Barn med funktionsnedsättning har rätt till en tids vistelse i ett särskilt korttidshem, hos en stödfamilj, på ett sommarläger eller liknande. Tanken med den här insatsen är att den som har funktionsnedsättning ska få miljöombyte samtidigt som anhöriga får avlastning och vila.

296. De personer som utför stödinsatser, till exempel en personlig assistent, har tystnadsplikt och får inte avslöja något om förhållandena hos den som får hjälpen. Enligt lag, Lex Sarah, är alla som arbetar med hjälpinsatser inom LSS skyldiga att anmäla missförhållanden och risk för missförhållanden i verksamheten.

Socialtjänst för äldre personer

297. Socialtjänsten i Sverige har utvecklats under många år. Socialtjänstlagen, som infördes 1982, har med utgångspunkt från sina

övergripande mål om demokrati och solidaritet, främjandet av människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämställdhet och aktivt deltagande i samhället, sedan dess successivt förändrats för att anpassas till dagens verklighet.

298. Förutom sina övergripande bestämmelser omfattar socialtjänstlagen också särskilda bestämmelser för olika grupper, till exempel äldre och personer med funktionsnedsättning.

299. De tjänster som tillhandahålls av socialtjänsten bygger på en individuell bedömning av en persons behov. Om den person som söker stöd inte är nöjd med de beslut om stöd som fattas kan det överklagas till en förvaltningsdomstol. Socialtjänst kan omfatta en rad olika insatser. Hemtjänst kan exempelvis omfatta hjälp med inköp, städning, personlig omvårdnad, måltidsstöd, trygghetslarm och dagliga aktiviteter. För att personer med omfattande behov ska kunna bo kvar i sina egna hem krävs att hemtjänst och vård kan erbjudas dygnet runt. Som ett komplement kan även korttidsboende erbjudas, exempelvis för en koncentrerad rehabiliteringsinsats, omvårdnad efter en sjukhusvistelse, hemsjukvård och för att ge en anhörigvårdare en paus och möjlighet till återhämtning.

300. Viktiga utgångspunkter för socialtjänsten är att insatserna ska vara av god kvalitet och vara tillgängliga vid behov, oavsett social bakgrund, ekonomiska förutsättningar, bostadsort, etnicitet och kön. Kommunerna är också ålagda att följas upp de beslutade insatserna, baserat på resultat och effektivitet. En förbättrad samhällsplanering, förbättrade och mer tillgängliga bostäder, tillgänglighetsanpassningar i hemmet och fler och bättre hjälpmedel spelar också en viktig roll för ett fungerande stöd.

301. Den svenska regeringen har tagit initiativ till en vägledning kring ett hälsosamt åldrande. Syftet är att bland annat inspirera kommunerna att samarbeta med icke-statliga organisationer för att tillskapa olika hälsofrämjande aktiviteter, såsom kulturevenemang, matlagning, dans, etc. Målgruppen är primärt personer mellan 60 och 75 med lättare sjuklighet. I satsningen ingår också en satsning på hälsocoacher med uppgift att hjälpa personer med mindre hälsoproblem till en hälsosammare livsstil.

302. Familjen, släktingar, vänner och grannar står för en omfattande del av stödet till personer som av olika skäl har behov av stöd. Sedan 2009 framgår i socialtjänstlagen att socialnämnden i kommunerna är ålagda att erbjuda stöd till personer som vårdar en närstående som lider av långvarig sjukdom, är äldre eller som har en funktionsnedsättning. Syftet med regleringen är inte att tvinga någon anhöriga eller nästsående att ta på sig ett större ansvar för omvårdnaden. Omsorg av en närstående vuxen person ska vara frivilligt. Det stöd kommunerna ska erhålla syftar

istället till att förebyggande fysiskt eller psykisk ohälsa hos de personer som själva väljer att vårda sina närstående.

Riktlinje 36

Föräldraförsäkring m.m.

303. Hänvisning görs till redovisning under artikel 7 avseende redogörelse för arbetsförhållanden, förbud mot uppsägning samt rätten till ledighet under och efter graviditeten för kvinnor samt män.

304. Hänvisning görs vidare till Sveriges senaste rapport om ILO-konvention nr 102.

Föräldrapenning

305. Det finns mycket goda möjligheter att förena arbete och familjeliv i Sverige till följd av en väl utbyggd föräldraförsäkring och en omfattande rätt till föräldraledighet. Föräldrar med gemensam vårdnad om ett barn har rätt till föräldrapenning i sammanlagt 480 dagar, 240 dagar för mannen och 240 dagar för kvinnan. En förälder med ensam vårdnad får föräldrapenning i samtliga 480 dagar. 390 av de 480 dagarna är relaterade till inkomsten.

306. Om föräldern inte har någon inkomst, inte är försäkrad för arbetsbaserade förmåner eller inte uppfyller vissa kvalificeringsvillkor kan föräldrapenning ges på grundnivå, 225 kronor per dag. Grundnivån höjdes den 1 januari 2013 till 225 kronor per dag från tidigare 180 kronor per dag. För 90 så kallade lägstanivådagarna är ersättningen lika för alla, 180 kronor per dag. Ersättningstaket i föräldrapenningen höjdes från den 1 juli 2006 från 7,5 till 10 prisbasbelopp. Från den 1 januari 2012 har föräldrarna möjlighet att ta ut föräldrapenning samtidigt under högst 30 dagar under barnets första levnadsår.

307. För en gravid kvinna finns det möjlighet att ta ut föräldrapenning 60 dagar före beräknad förlossning. Föräldrarna kan välja när de önskar ta ut föräldrapenning, fram till barnets åttaårsdag eller den senare tidpunkt då barnet slutar första klass. Möjlighet finns att ta ut ersättning under del av dag.

Graviditetspenning

308. En gravid kvinna som har nedsatt arbetsförmåga på grund av graviditet kan ha rätt till graviditetspenning. Möjlighet finns att få ersättning under maximalt 50 dagar, från den 60:e dagen före beräknad förlossning till 10 dagar före beräknad förlossning. För kvinnor som stängs av från sitt arbete på grund av risker i arbetsmiljön finns möjlighet att få graviditetspenning under längre tid.

Tillfällig föräldrapenning

309. Tillfällig föräldrapenning kan betalas ut för ett barn som är sjukt eller smittat om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barnet. Föräldrarna har möjlighet använda den tillfälliga föräldrapenningen för vård av barn till dess barnet fyller 12 år, i vissa fall längre. Ersättningen är relaterad till inkomsten. Tillfällig föräldrapenning kan betalas ut för totalt 120 dagar per barn och år. Inom den tillfälliga föräldrapenningen finns även en delförmån som kan betalas ut till fadern i samband med barns födelse. En far som avstår förvärvsarbete i samband med barns födelse kan få ersättning i sammanlagt 10 dagar. Dessa 10 dagar är utöver ersättning med föräldrapenning enligt ovan. För adoptivföräldrar ges fem dagar vardera.

310. Om en förälder med ensam vårdnad inte kan ta hand om sitt barn på grund av egen sjukdom är det från den 1 januari 2010 möjligt att en annan person kan få tillfällig föräldrapenning för att ta hand om barnet. Den föräldern måste då avstå arbete och barnet måste vara yngre än tre år.

311. Från den 1 januari 2011 kan en förälder vars barn (under 18 år) dör få 10 dagar med tillfällig föräldrapenning.

Jämställdhetsbonus

312. Den 1 januari 2009 introducerades en jämställdhetsbonus med syfte att förbättra förutsättningarna för jämställdhet vad gäller såväl föräldraledighet som deltagande i arbetslivet. Bonusen förenklades från den 1 januari 2012 och betalas ut i samband med föräldrapenninguttag. Tidigare skedde i stället en kreditering inom skattesystemet. Föräldrar med gemensam vårdnad som delar lika på föräldrapenningdagarna får maximal bonus på 13 500 kronor. Inte alla föräldrapenningdagar ger rätt till jämställdhetsbonus. Dagar när föräldrarna är hemma samtidigt för samma barn, dagar på lägstnivå och de första 60 dagarna på sjukpenningnivå som inte kan avstås till den andra föräldern kan inte vara underlag för bonus. De återstående 270 dagarna kan föräldrarna få bonus för om de delar på dagarna.

Övrigt ekonomiskt stöd

313. Utöver ovanstående ges ekonomiskt stöd till barnfamiljer i form av barnbidrag, samt i förekommande fall även behovsprövade stöd som bostadsbidrag, underhållsstöd och vårdbidrag till funktionshindrade barn. Se vidare under artikel 9 (Familjeförmåner).

Kostnadsfri mödravård och förlossningsvård

314. En gravid kvinna har rätt till kostnadsfri mödravård och förlossningsvård. I mödravården kan även kurser för blivande föräldrar ingå. Efter barnets födelse finns möjlighet till kostnadsfri barnhälsovård och uppföljningar på barnavårdscentralen. De förebyggande insatser som

barnhälsovården erbjuder ska vara ett stöd för föräldrarna när det gäller deras barns fysiska, psykiska och sociala utveckling. Föräldrarna kan få råd och stöd när det gäller amning och amningsproblem, mat, sömn och annat som rör barnets hälsa. Insatserna ska också vara ett stöd för den som är nybliven förälder. Barnet har vidare rätt till kostnadsfria vaccineringsprogram inom det nationella vaccinationsprogrammet.

Riktlinje 37

Åtgärder för att förbättra skydd och stöd för barn och unga

Strategi för att stärka barns rättigheter i Sverige

315. Regeringen har vidtagit flera åtgärder som syftar till att motverka våld och andra övergrepp mot barn. Bland annat har regeringen beslutat om en strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Strategin utgår från de mänskliga rättigheter som varje barn upp till 18 år ska tillförsäkras enligt internationella överenskommelser, särskilt de åtaganden som följer av barnkonventionen. Den vänder sig till alla offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa barnets rättigheter, dvs. till riksdagen, regeringen, statliga myndigheter, landsting och kommuner. Strategin innehåller nio principer som uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter.

316. En av principerna är att barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang. Barnombudsmannen har på regeringens uppdrag inhämtat åsikter och erfarenheter från barn och unga i olika situationer, bl.a. barn och unga som har utsatts för våld och andra övergrepp samt de som lever med skyddade personuppgifter. Syftet med uppdraget har varit att på ett metodiskt sätt undersöka och sammanställa hur barn och unga som på olika sätt har utsatts för våld och andra övergrepp eller som lever med skyddade personuppgifter upplever sin situation och det stöd de får.

Uppdrag till Socialstyrelsen

317. Vidare har Socialstyrelsen på regeringens uppdrag kartlagt verksamheter som har kunskap om våld mot barn, inklusive sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn samt barn som bevittnar våld, och vilka behov av ökad kunskap som finns. Ett förslag till nationell samordning överlämnades till regeringen i juni 2012. Förslaget bereds inom Regeringskansliet.

318. Regeringen har även gett Socialstyrelsen i uppdrag att leda och, tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Folkhälsoinstitutet, samordna en långsiktig nationell satsning för att utveckla och förstärka stödet till barn som växer upp i familjer med missbruksproblem, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning eller

där våld förekommer. Satsningen sträcker sig över hela mandatperioden t.o.m. 2014 och regeringen avsätter sammanlagt 47 miljoner kronor för arbetet.

319. Socialstyrelsen har därtill på regeringens uppdrag tagit fram ett utbildningsmaterial (2011) som stöd till personal inom socialtjänsten och andra aktörer som arbetar med vuxna och barn som är offer för människohandel för sexuella ändamål.

Ändringar i socialtjänstlagen m.m.

320. Nya bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) som syftar till att förbättra skydd och stöd för barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa, trädde i kraft den 1 januari 2013 (prop. 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd och stöd för barn och unga). Detta innebär bl.a. att barnrättsperspektivet stärks samt att socialnämnden ska se till att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden.

321. Regeringen har också tillsatt en särskild utredare för att göra en översyn av bestämmelserna i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Utredaren ska även analysera behovet av förändringar och förtydliganden av regelverket. Vissa frågor som berör socialtjänstlagen ingår också i uppdraget. Syftet med utredningen är att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga som tvångsvårdas enligt LVU samt att bidra till kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård. Uppdraget ska redovisas den 3 mars 2013.

Barnpornografibrott

322. År 2010 och 2011 genomfördes ändringar i barnpornografibrottet. Lagändringarna innebar att det infördes en ny form av straffbar befattning med pornografiska bilder av barn. Den nya befattningsformen består i att någon betraktar en barnpornografisk bild som han eller hon berett sig tillgång till. Vidare förtydligades de omständigheter som ska kunna medföra att ett barnpornografibrott bedöms som grovt brott. Ändringar genomfördes också i reglerna om svensk domsrätt och åtalspreskription såvitt gäller barnpornografibrott.

323. Kravet på dubbel straffbarhet avskaffades för brott av normalgraden som består i skildring av barn i pornografisk bild och för alla former av grovt barnpornografibrott. Ändringarna innebar även att tiden för åtalspreskription ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år, om brottet är grovt eller av normalgraden och avser skildring av barn i pornografisk bild. Vidare utvidgades det straffbara området för den form av barnpornografibrott som består i att skildra barn i pornografisk bild. Gärningsformen omfattar därigenom alla fall av skildring av fullt pubertetsutvecklade barn under 18 år.

EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi

324. I november 2011 antogs inom EU Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF. Direktivet syftar till att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar också till att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer.

325. En remiss med förslag till lagändringar som utgör led i genomförandet av direktivet överlämnades i maj 2013 till Lagrådet. I lagrådsremissen föreslår regeringen dels att preskriptionsfristen förlängs för vissa sexualbrott mot barn, dels att en ny lag om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn införs. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 18 december 2013.

Kontaktsökande med barn i sexuellt syfte (grooming)

326. Den 1 juli 2009 infördes i brottsbalken (6 kap. 10 a §) ett nytt brott, kontakt med barn i sexuellt syfte. Straffbestämmelsen tar sikte på kontakter med barn, till exempel på internet, som riskerar att leda till sexuella övergrepp vid ett möte med barnet. Enligt straffbestämmelsen kan den dömas som, i syfte att begå ett sexualbrott mot ett barn under 15 år, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande, och därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. En sådan åtgärd kan t.ex. vara att boka ett hotellrum eller vid senare kontakter utsätta barnet för påtryckningar att stå fast vid överenskommelsen att komma till mötesplatsen. Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått i uppdrag att följa upp och utvärdera tillämpningen av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte. Uppdraget ska redovisas i juni 2013.

Om våld mot och exploatering av barn, se även nedan under riktlinje 40.

Förlängd preskriptionsfrist för könsstympning

327. Den 1 juli 2010 infördes en ändring i reglerna om preskription som innebär att preskriptionstiden för könsstympning och försök till könsstympning som begås mot barn börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år (35 kap. 4 § BrB). Därmed har möjligheterna till lagföring för könsstympning ökat. Skälen för ändringen var bl.a. att könsstympning är ett brott som ofta upptäcks eller anmäls först när barnet uppnått en viss ålder och mognad.

Riktlinje 38

Anmälningsskyldigheten vid risk för missförhållande

328. Den 1 juli 2011 utvidgades bestämmelsen (14 kap. 2 §) i socialtjänstlagen, SoL, och i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (24 §) den s.k. Lex Sarah, till att avse hela socialtjänsten. Bestämmelsen gäller som tidigare både för kommunal verksamhet och för verksamhet som bedrivs i enskild regi. Av SoL framgår att var och en som fullgör uppgifter enligt dessa lagar ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet.

329. Alla missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden ska rapporteras till berörd socialnämnd eller till den som bedriver enskild verksamhet. Missförhållandet ska avhjälpas eller undanröjas utan dröjsmål. Detta ska ske inom ramen för det systematiska kvalitetsarbete som alla huvudmän och enskilda verksamheter ska bedriva.

330. Anmälningsskyldigheten enligt lex Sarah inträder när ett missförhållande, eller en påtaglig risk för ett missförhållande, bedöms vara allvarligt. Samtliga sådana allvarliga missförhållanden ska snarast anmälas till Socialstyrelsen, oberoende av om de redan är åtgärdade eller ej. Lex Sarah-anmälan ska göras av socialnämnden eller av den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet. Den som, i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, tar emot en rapport om ett missförhållande eller gör en lex Sarah-anmälan om ett allvarligt missförhållande, ska enligt den nya bestämmelsen informera berörd socialnämnd om detta.

331. Till stöd för tillämpningen av den nya lex Sarah-bestämmelsen, har Socialstyrelsen publicerat föreskrifter (SOSFS 2011:5) och allmänna råd. Dessa trädde i kraft den 1 juli 2011. Ytterligare information om lex Sarah har lagts ut på Socialstyrelsens webbplats. Socialstyrelsen har gett ut en handbok om lex Sarah i socialtjänsten. En viktig koppling görs här till Socialstyrelsens gemensamma föreskrifter (SOSFS 2011:9) och allmänna råd för ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete i hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Åtgärder för att bekämpa våld mot äldre kvinnor

332. Regeringen har avsatt betydande resurser till olika åtgärder för att uppnå de jämställdhetspolitiska delmålen. Drygt 1 miljard kronor av det särskilda jämställdhetsanslaget har gått till att bekämpa mäns våld mot kvinnor under perioden 2007 – 2014. Tre handlingsplaner har tagits fram med insatser inom flera olika politikområden. Våren 2012 utsåg regeringen en nationell samordnare mot våld i nära relationer. Uppdraget omfattar även utsatta grupper, t.ex. äldre kvinnor och män. Äldre kvinnor lyfts upp som en särskilt utsatt grupp i regeringens arbete för att bekämpa våld mot kvinnor.

333. Sedan 2007 avsätter regeringen särskilda utvecklingsmedel på 109 miljoner kronor per år för att utveckla socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. Inom ramen för detta arbete lyfts äldre kvinnor upp som särskilt utsatta. Socialstyrelsen har tagit fram kunskapsstöd, bl.a. allmänna råd för socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld (SOSFS 2009:22), vilka även omfattar äldre kvinnor. Kommunerna rekommenderas bl.a. att ta fram handlingsplaner på området. Socialstyrelsen håller även på att ta fram ett utbildningsmaterial med särskilt fokus på äldre kvinnor.

Riktlinje 39

Asylsökande i Sverige

334. Personer som har ansökt om asyl i Sverige är under tiden som ansökan behandlas inskrivna vid en av Migrationsverkets mottagningsenheter och kan få hjälp med bland annat bostad och försörjning.

335. Migrationsverket erbjuder ett tillfälligt boende för asylsökande. Boendet utgörs antingen av lägenheter i vanliga bostadsområden eller av anläggningar av olika slag. Asylsökande som har ekonomiska medel eller arbetar ska betala för boendet, i annat fall är anläggningsboendet gratis. Ensamstående får dela rum och familjer får ett eget rum men kan behöva dela lägenhet med andra personer. Asylsökande kan välja att ordna boendet själv, till exempel hos släktingar eller vänner, men får då ingen ersättning för boendekostnaden.

336. Om en asylsökande inte arbetar eller har egna ekonomiska medel kan han eller hon ansöka om dagersättning. Summan för ersättningen varierar beroende på om mat ingår i boendet. Förutom mat ska ersättningen räcka till kläder och skor, sjukvård och medicin, tandvård, hygienartiklar och andra förbrukningsvaror samt fritidsaktiviteter. Den som har särskilda behov kan ansöka om ett särskilt bidrag, t.ex. för vinterkläder, glasögon etc.

337. Asylsökande i Sverige kan få ett bevis om att undantas från kravet på arbetstillstånd. Denna möjlighet gäller inte asylsökande som inte medverkar till att klarlägga sin identitet, inte heller för dem som ska få sina asylansökningar prövade i något annat europeiskt land eller de vars ansökningar är uppenbart ogrundade. Undantag från kravet på arbetstillstånd gäller normalt till dess att den asylsökande får uppehållstillstånd eller lämnar landet.

Rätten till hälso- och sjukvård för asylsökande

338. Asylsökande barn och ungdomar under 18 år har rätt till samma sjukvård och tandvård som barn bosatta i Sverige. Vuxna asylsökande

erbjuds en kostnadsfri hälsoundersökning. De har rätt till akut sjuk- och tandvård, vård som inte kan anstå, förlossningsvård, mödravård samt vård enligt den svenska smittskyddslagen. Det är landstingen som beslutar om vården.

Rätten till skolgång

339. Asylsökande barn och ungdomar har samma rätt att gå i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasium som de som är bosatta i Sverige. Rätten till utbildning i gymnasieskola gäller om studierna påbörjas före det att barnet fyller 18 år.

Grundprincip att hålla samman familjen

340. En grundprincip inom den svenska migrationsrätten är att hålla samman familjen, vilket främst kommer till uttryck i utlänningslagens (2005:716) bestämmelser om uppehållstillstånd på grund av familjeanknytning. Principen om familjeåterförening har sin grund i folkrätten och EU-rätten. Europeiska unionens direktiv om rätt till familjeåterförening (rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening, familjeåterföreningsdirektivet) ligger till grund för den nuvarande regleringen i utlänningslagen om uppehållstillstånd på grund av anknytning.

341. Av 5 kap. 3 § Utlänningslagen (UtlL) framgår att uppehållstillstånd ska ges till make eller sambo och ogifta barn till någon som är bosatt eller har beviljats uppehållstillstånd för bosättning i Sverige (s.k. anknytningsperson). Bestämmelsen ger också rätt till uppehållstillstånd för en utlänning som är förälder till ett ensamkommande barn som är flykting eller annan skyddsbehövande. Dessa personer har således en rätt att få uppehållstillstånd, om det inte finns särskilda skäl mot att bevilja tillstånd enligt 5 kap. 17-17 b §§ UtlL. Exempel på sådana särskilda skäl är att sökanden utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet eller om det medvetet har lämnats oriktiga uppgifter som är av betydelse för att få uppehållstillstånd.

342. I 5 kap. 3 a § UtlL finns ytterligare bestämmelser om uppehållstillstånd på grund av anknytning. Dessa bestämmelser har inte sin grund i familjeåterföreningsdirektivet och innebär, till skillnad från bestämmelserna i 5 kap. 3 § UtlL, inte en rätt utan en möjlighet att beviljas uppehållstillstånd. Sökanden får beviljas uppehållstillstånd om han eller hon har för avsikt att ingå äktenskap eller inleda ett samboförhållande.

343. Uppehållstillstånd kan också ges till sökande som på annat sätt är nära anhöriga till en anknytningsperson om de har ingått i samma hushåll och det finns ett särskilt beroendeförhållande mellan dem som fanns redan i hemlandet. Vidare kan en utlänning som ska utöva umgänge av en inte begränsad omfattning med ett i Sverige bosatt barn beviljas uppehållstillstånd, om utlänningen är vårdnadshavare eller har tillerkänts

rätt till umgänge med barnet. När det finns synnerliga skäl får uppehållstillstånd beviljas en utlänning som är adopterad i Sverige i vuxen ålder, en anhörig till en utlänning som är flykting eller annan skyddsbehövande, eller till en utlänning som på annat sätt har särskild anknytning till Sverige.

344. Utlänningslagen innehåller sedan 2010 ett försörjningskrav som villkor för anhöriginvandring. Bestämmelserna återfinns i 5 kap. 3 b – 3 e §§. Enligt huvudregeln får uppehållstillstånd på grund av anknytning till en person beviljas endast om den person som utlänningen åberopar anknytning till uppfyller vissa kriterier: han eller hon ska kunna försörja sig och ha en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och utlänningen.

345. Från försörjningskravet finns dock ett antal undantag. Kravet gäller inte om den person som utlänningen åberopar anknytning till är ett barn, medborgare i Sverige, annan EES-stat eller Schweiz, en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd som flykting eller förklarats vara flykting, en utlänning som tagits emot i Sverige inom ramen för ett beslut som regeringen har meddelat om överföring av skyddsbehövande till Sverige (vidarebosättning), en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande eller har förklarats vara alternativt skyddsbehövande eller en utlänning som har permanent uppehållstillstånd och som har vistats i Sverige med uppehållstillstånd för bosättning i minst fyra år.

346. Dessutom gäller inte försörjningskravet om sökanden är ett barn och den som barnet åberopar anknytning till är barnets förälder. Kravet gäller inte heller om barnets andra förälder ansöker om uppehållstillstånd tillsammans med barnet. Slutligen får undantag från försörjningskravet medges helt eller delvis om det finns särskilda skäl.

Riktlinje 40 och rekommendation 21

Våld i nära relationer

347. Våld är våld, oavsett om det sker i hemmet eller på allmän plats. Brottsbalkens bestämmelser, t.ex. om misshandel och sexualbrott, gäller även för brott som skett i hemmet. Det finns inte någon särreglering för en våldtäkt som sker inom ett äktenskap. Att brottet skett i en nära relation är en omständighet som kan tala för en strängare bedömning än annars vid straffmätningen. Den 1 juli 2003 infördes också en särskild straffskärpningsgrund enligt vilken det ska ses som en försvårande omständighet vid straffvärdebedömningen om ett brott varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

348. Därutöver finns de särskilda brottstyperna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (brottsbalken 4 kap. 4 a §). Införandet av

dessa brott syftade till att ytterligare markera allvaret i upprepade brottsliga gärningar som riktas mot personer i nära relationer och som präglas av att de sammantaget är ägnade att kränka den utsatta personen. Genom att gärningarna – som kan utgöras av exempelvis våldsbrott, fridsbrott och sexualbrott – i stället rubriceras som fridskränkingsbrott blir en strängare straffskala tillämplig. Det bör observeras att bestämmelserna inte enbart gäller mellan makar, sambor eller partners utan även vid exempelvis föräldrars våld mot barn eller vuxna barns våld mot föräldrar i en nära relation.

349. Fridskränkingsbrotten har nyligen varit föremål för en utvärdering. Utredningen fann att målsättningen med införandet av fridskränkingsbrotten i huvudsak hade uppnåtts och att det skett en generell höjning av straffvärdet för upprepade brottslighet i nära relationer. Riksdagen har i maj 2013 antagit regeringens förslag att ytterligare brottstyper ska kunna utgöra fridskränkingsbrott och att straffminimum ska höjas. Ändringarna, som träder i kraft den 1 juli 2013, syftar till att ytterligare stärka det straffrättsliga skyddet mot upprepade kränkningar av närstående personer.

Mer om arbetet med att förebygga och bekämpa våld i nära relationer och regeringens handlingsplan, se artikel 3.

Åtal för brott i nära relationer

350. Inom Åklagarmyndigheten är våld i nära relation ett prioriterat brottsområde. Myndigheten bedriver ett aktivt utvecklingsarbete för att förbättra kvaliteten i ärendehandläggningen, bl.a. genom att utveckla arbetsmetoderna på området. På detta brottsområde har åklagaren s.k. absolut åtalsplikt. Det innebär att åklagaren är skyldig att väcka åtal om han eller hon bedömer att det finns tillräckliga bevis för att ett brott har begåtts och att det går att bevisa vem som har begått det.

Kriminalvården

351. Regeringen har tillfört Kriminalvården ytterligare resurser för att genomföra en flerårig satsning med inriktning på att ytterligare stärka de insatser som riktas mot gruppen våldsamma män. Åtgärderna riktas mot olika grupper av våldsbrottsdömda, bl.a. sexualbrottsdömda och dömda för våld i nära relation.

Brottsskadeersättning

352. Arbetet med att stärka brottsoffers rättigheter är prioriterat av regeringen. En person som utsatts för brott kan, om gärningsmannen är okänd eller inte kan betala eller om försäkringsersättning inte täcker skadan, ha rätt till statlig brottsskadeersättning. Ersättning kan också utgå till ett barn som har bevittnat brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos barnet i förhållande till en närstående person. En särskild utredare har haft regeringens uppdrag att se över brottsskade-

lagen för att undersöka hur systemet med brottsskadeersättning ytterligare kan förbättras. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Socialtjänstens arbete

353. Ett omfattande utvecklingsarbete har skett de senaste åren för att kvalitetsutveckla socialtjänstens arbete med stöd och hjälp till offer för våld av närstående med särskilt fokus på våldsutsatta kvinnor och barn. Socialstyrelsen har tagit fram olika former av kunskapsstöd, t.ex. allmänna råd och en handbok. Socialstyrelsen har även tagit fram utbildningsmaterial till personal inom socialtjänsten och andra aktörer som arbetar för att stödja offer för våld av närstående. Utbildningsmaterialet har särskilt fokus på utsatta grupper av kvinnor, t.ex. kvinnor med missbruk och kvinnor med funktionsnedsättning.

Stalking

354. I oktober 2011 trädde ändringar i lagen om kontaktförbud, tidigare besöksförbud, i kraft. Syftet med ändringarna är att förbättra situationen för personer som på olika sätt har utsatts eller riskerar att utsättas för våld, hot eller trakasserier, ofta vid upprepade tillfällen s.k. stalking. I syfte att förstärka skyddseffekten ska vissa kontaktförbud också kunna övervakas elektroniskt. Vidare infördes i brottsbalken ett nytt brott, olaga förföljelse, i syfte att förstärka det straffrättsliga skyddet mot trakasserier och förföljelse.

Statistik om våld i nära relationer mellan makar, sambor och partners

355. Sveriges officiella kriminalstatistik publiceras årligen av Brottsförebyggande rådet. När det gäller våld i nära relation mellan makar, sambor eller partners finns i den officiella kriminalstatistiken uppgifter om misshandel i nära relation och om grov kvinnofridskränkning. För andra brott, som sexualbrott och olaga hot, finns inga uppgifter om relationen mellan gärningsperson och målsägande.

356. År 2012 anmäldes 12 903 brott om misshandel i nära relation där offret var en kvinna 18 år eller äldre, och 3 430 brott om misshandel i nära relation där offret var en man 18 år eller äldre. Samma år anmäldes totalt 2 469 brott om grov kvinnofridskränkning.

357. År 2012 personuppklarades 2 623 brott om misshandel mot kvinna i nära relation och 500 brott om grov kvinnofridskränkning. Att ett brott har personuppklarats innebär att åtal har väckts, strafföreläggande har utfärdats eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Mer än 95 procent av de aktuella brotten hade lett till åtal.

358. I statistiken över antalet lagföringsbeslut och påföljder finns inga uppgifter om målsägandes kön eller om relationen mellan målsägande

och gärningsperson. Det finns därför inga uppgifter om antalet lagföringar om misshandel i nära relation. Antalet lagföringsbeslut där huvudbrottet var grov kvinnofridskränkning var år 2012 totalt 221. Vid 157 av dessa lagföringsbeslut var påföljden fängelse. Näst vanligast var skyddstillsyn, som utdömts i 51 av fallen.

359. År 2012 anmäldes 1 906 brott om grov fridskränkning (varav 1 480 mot barn under 18 år) och 403 brott personuppklarades (varav 319 mot barn under 18 år). Antalet lagföringsbeslut där huvudbrottet var grov fridskränkning var år 2012 totalt 128. Vid 81 av dessa lagföringsbeslut var påföljden fängelse. Näst vanligast var skyddstillsyn, som utdömts i 26 av fallen.

360. En stor del av det våld som utövas i nära relationer kommer aldrig till myndigheternas eller övriga samhällets kännedom. Anmälningsstatistiken är därför inte användbar för att bedöma utbredningen av denna eller annan brottslighet. För sådana bedömningar krävs frågeundersökningar, t.ex. den nationella trygghetsundersökningen (NTU), som årligen genomförs av Brottsförebyggande rådet.

361. I NTU svarar drygt 13 000 personer på frågor om utsatthet för brott. När det gäller våld i nära relation uppgav i senaste NTU 1,1 procent av kvinnorna och 0,1 procent av männen att de under 2011 utsatts för misshandel, hot eller sexualbrott av en partner eller före detta partner. Andelen som blivit utsatta för misshandel var 0,4 procent av kvinnorna och 0,03 procent av männen.

Särskilt uppdrag till Brottsförebyggande rådet

362. NTU inte är inte specifikt anpassad för att fånga upp våld i nära relationer. Skattningarna av sådan brottslighet innebär därför troligtvis en stor underskattning. För att få en bättre bild av problemets omfattning och karaktär och i förlängningen därmed bättre kunna skraddarsy framtida åtgärder har Brottsförebyggande rådet fått i uppdrag att genomföra en fördjupad nationell kartläggning. Uppdraget ska redovisas senast den 15 maj 2014.

Sexualbrottsreformen

363. Den svenska sexualbrottslagstiftningen genomgick år 2005 genomgripande förändringar. Bland annat utvidgades våldtäktsbestämmelsen i flera avseenden genom att kravet på våld och hot sattes lägre samt att de allvarligaste fallen av sexuellt utnyttjande arbetades in i bestämmelsen. Dessutom förstärktes skyddet för barn och ungdomar mot att utnyttjas i sexuella sammanhang och för att särskilt markera allvaret i sexualbrott som riktar sig mot barn infördes särskilda straffbestämmelser om bland annat våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn.

364. 2008 års sexualbrottsutredning har utvärderat tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform. Utredningens bedömning är att reformen i stort har lett till att skyddet mot sexualbrott har förstärkts och tydliggjorts samt att skyddet för barn har förbättrats.

365. För att ytterligare förstärka skyddet för den sexuella integriteten och det sexuella självbestämmandet har riksdagen i maj 2013 antagit ett förslag från regeringen om vissa ändringar i sexualbrottslagstiftningen (prop. 2012/13:111). Detta innebär att lagstiftningen både kommer att utvidgas och skärpas.

366. En viktig förändring är att bestämmelsen om våldtäkt utvidgas genom att begreppet ”hjäplöst tillstånd” ersätts med det vidare begreppet ”särskilt utsatt situation”. Det innebär att fler fall av sexuella utnyttjanden kommer att kriminaliseras som våldtäkt. Vidare kompletteras den exemplifierande uppräkningslistan i våldtäktsbrottet med begreppet ”allvarlig rädsla”. Det blir därmed ännu tydligare att även sådana situationer där ett offer möter ett övergrepp med passivitet omfattas av våldtäktsbrottet.

367. Vidare utvidgas tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn. Därmed kommer fler allvarliga sexuella övergrepp mot barn att bedömas som grova brott. Samtidigt höjs straffminimum för samma brott från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Syftet är att ge domstolarna ett större utrymme att bedöma allvarliga sexuella övergrepp mot barn som grova brott samt utmätta strängare straff.

368. En annan viktig förändring är att kravet på dubbel straffbarhet avskaffas för ytterligare sexualbrott mot barn. Dessutom förlängs preskriptionstiden för ytterligare ett brott, utnyttjande av barn för sexuell posering, genom att den börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

369. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2013.

370. Vidare har riksdagen godkänt att Sverige tillträder Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen).

Brottsoffermyndighetens uppdrag

371. Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att, i samverkan med Barnombudsmannen, ta fram eller anpassa information om skydd och stöd direkt riktad till barn och unga som brottsoffer. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet senast den 16 juni 2014. En delredovisning med en plan för hur arbetet ska bedrivas ska ske senast den 24 juni 2013 till Regeringskansliet.

372. Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningsprogrammet ska riktas till personal inom länspolismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och till advokater. Uppdraget ska vara slutfört och redovisat senast den 15 juni 2014.

373. Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för att i högre grad synliggöra barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer. Uppdraget ska vara slutfört och redovisat senast den 30 december 2013.

374. Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att fördela medel till forskning, metodutveckling och andra liknande insatser, vilka syftar till att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld och andra sexuella övergrepp. I uppdraget ingår även att följa upp projekt som beviljades särskilda forskningsmedel i enlighet med regeringsbeslut Ju2008/8341/KRIM samt redovisa och sprida resultaten. Uppdraget ska vara slutfört och redovisat senast den 15 december 2014.

Riktlinje 41

Människohandel

375. Genom en lagändring år 2004 utvidgades skyddet mot människohandel genom att bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål utvidgades till att omfatta människohandel som inte är gränsöverskridande samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än sexuellt utnyttjande, t.ex. tvångsarbete. I konsekvens med detta ändrades brottsrubriceringen till människohandel. Vidare kriminaliserades försök, förberedelse och stämpling till människohandel liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott.

376. Bestämmelsen om människohandel ändrades igen år 2010. Ändringen avsåg att skapa en tydligare och mer ändamålsenlig brottsbeskrivning i syfte att stärka det straffrättsliga skyddet mot människohandel. Ändringarna innebar bl.a. att kravet på att gärningsmannen genom en handelsåtgärd tar kontroll över offret – det s.k. kontrollrekvisitet – togs bort. Vidare avskaffades kravet på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma över människohandel som begåtts utomlands. Samtidigt med ändringen av människohandelsbrottet år 2010 godkände Sveriges riksdag också Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (CETS 197). (Jämför rekommendation 32.)

377. En utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst 1998–2008 presenterades 2010. Enligt utvärderingen utgör förbudet ett viktigt instrument för att förebygga och bekämpa prostitution och männis-

handel för sexuella ändamål. Straffmaximum för köp av sexuell tjänst höjdes 2011. Syftet med skärpningen var att skapa ytterligare utrymme för en mer nyanserad bedömning av straffvärdet vid allvarliga fall av köp av sexuell tjänst.

378. Människohandelsdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF) innehåller bestämmelser om bl.a. en utvidgad kriminalisering av människohandel, skärpta lägsta maximistraff, hjälp och stöd till samt skydd av brottsoffer. Sverige har vidtagit de åtgärder som krävs för att uppfylla direktivet.

Statistik om människohandel

379. År 2012 anmäldes 69 brott om människohandel (varav 22 med barn under 18 år) och 15 brott personuppkarades (varav 1 med barn under 18 år). Antalet lagföringsbeslut där huvudbrottet var människohandel var år 2012 totalt 9. Påföljden var fängelse i samtliga fall.

Rekommendation 33

380. Migrationsverket bistår samtliga asylsökande som har meddelats avlägsnandebeslut och som återvänder frivilligt. Verket hjälper till med nödvändig planering inför hemresan och står för samtliga resekostnader. 11 500 personer återvände självmant under 2010, 10 700 personer under 2011 och 13 000 personer under 2012. Asylsökande som återvänder självmant till länder med begränsade förutsättningar för reintegrering kan dessutom, sedan 2007, beviljas ett återetableringsstöd. Ungefär 6 000 personer har hittills beviljats detta stöd (t.o.m. april 2013). Bidraget uppgår till 30 000 kronor per vuxen, 15 000 kronor per barn och högst 75 000 kronor (ungefär 11 000 USD) per familj.

381. Polisen är ansvarig för att verkställa avlägsnandebeslut i de fall besluten måste verkställas med tvång. I likhet med den ordning som gäller för självmant återvändande, bistår Polisen med nödvändigt stöd till personerna som återvänder och täcker samtliga resekostnader.

382. Via länkarna nedan nås ytterligare information om återvändande-processen och det stöd som finns tillgängligt.

http://www.migrationsverket.se/info/1132_en.html

http://www.migrationsverket.se/info/515_en.html

Artikel 11

Riktlinje 42

Socialt skydd

383. Ingen officiell fattigdomsgräns finns definierad dock används ofta begreppet skälig levnadsnivå i socialtjänstlagen som ett sådant mått men det avser bara en skälig levnadsnivå under kortare perioder. Socialtjänstlagen tillförsäkrar alla som vistas i en kommun rätten till ekonomiskt bistånd för att tillförsäkra individen en skälig levnadsnivå. Rätten till bistånd bedöms utifrån en individuell behovsprövning där såväl individens som hushållets inkomster och utgifter beaktas. Antal personer med ekonomiskt bistånd utgör således ett mått på antal personer i en ekonomiskt utsatt situation. Antal personer med ekonomiskt bistånd följs kontinuerligt och rapporteras bl.a. i regeringens årliga budgetproposition.

384. Fattigdom, risk för fattigdom och fattigdomens sammansättning och struktur följs löpande inom olika politikområden t.ex. barnpolitiken, den ekonomiska familjepolitiken, folkhälsopolitiken och i regeringens budgetproposition. Utöver detta deltar Sverige i EU-samarbete inom det sociala området där bland annat fattigdom och social exkludering kontinuerlig följs.

385. Ett antal olika mått för att mäta fattigdom och ekonomisk utsatthet används, bland annat:

- relativa (risk för) fattigdomsgränsen – beräknad som 60 procent av ekvivalerad disponibel medianinkomst inklusive långvarigt relativ risk för fattigdom dvs. i relativ risk för fattigdom under en följd av år,
- absolut låginkomstgräns – beräknad som 60 procent av 1991 års prisjusterade ekvivalerad disponibel medianinkomst,
- låg materiell standard – definierad som att individen saknar förmåga (ej beroende på sitt individuella val av livsstil) inom minst fyra av nio områden: att möta oväntade utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder (t.ex. hypotekslån eller hyra), att äta en måltid med kött, kyckling eller fisk varannan dag, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin, att ha en färg-TV, att ha en telefon och att äga en bil. Varianter av denna används nationellt och internationellt,
- andel hushåll som mottar ekonomiskt bistånd, inklusive mottagande av ekonomiskt bistånd under en följd av år, och
- analyser av inkomst i deciler/kvintiler och i inkomstspridningsmått.

Riktlinje 43

Välfärdssystemet

386. Det svenska välfärdssystemet omfattar hela befolkningen och syftar till att skapa lika möjligheter för alla och att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män. Det innefattar hälso- och sjukvård, social omsorg och ekonomisk trygghet vid sjukdom, funktionsnedsättning och ålderdom. Ett generellt system omfördelar och utjämnar ekonomiska resurser och levnadsförhållanden mellan människor och över olika skeden i livet. Regeringens ambitioner att nå högt ställda fördelningsmål och väl fungerande välfärdssystem tillgängliga för alla, gör det också viktigt att vårda och utveckla de offentliga välfärdssystemen. Ambitionen är att minimera risken för att människor fastnar i permanenta fattigdomsfällor utan möjlighet att försörja sig själva.

387. På uppdrag av riksdagen lämnar regeringen sedan 1994 årligen en fördelningspolitisk redogörelse i anslutning till den ekonomiska vårpropositionen eller till budgetpropositionen. Bland annat utvärderas i vilken utsträckning den förda politiken medverkar till att utjämna levnadsvillkoren på kort och lång sikt. Målet med fördelningspolitiken, som är en del av finanspolitiken, är att alla ska få del av den tillväxt och välfärd som skapas.

Riktlinje 44 och 46

Tryggad livsmedelsförsörjning

388. Enligt socialtjänstlagen har den som inte kan tillgodose sina behov själv eller på annat sätt rätt till bistånd bl.a. för sin försörjning (försörjningsstöd). En del av försörjningsstödet utgörs av riksnormen, som är det belopp som ska täcka kostnader för bl.a. livsmedel. Beräkningen av riksnormen grundas på Konsumentverkets beräkningar av skälig levnadsnivå. Hänsyn tas till att de ingående produkterna ska vara av skälig standard, ofarliga och om möjligt miljövänliga.

389. Den EU-gemensamma livsmedelslagstiftningen har som en viktig utgångspunkt att livsmedlen ska vara säkra för konsumenten, vilket innebär att livsmedel som släpps ut på marknaden måste uppfylla de krav som lagstiftningen ställer. I Sverige är Livsmedelsverket central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor. Livsmedelsverket har också i uppdrag att ansvara för nationell samordning när det gäller kris- och beredskapsplanering av livsmedelsförsörjning i leden efter primärproduktionen.

390. När det gäller skolmat hänvisas till 10 kap. 10 § skollagen (2010:800) som anger att utbildningen ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning samt erbjudas näringsriktiga samt därtill kostnadsfria skolmältider. Livsmedelsverket ger också råd angående

skolmåltider, inklusive om måltider till elever med behov av specialkost. Där anges bl.a. att skolan även i möjligaste mån bör ta hänsyn till de krav religioner ställer på mat och livsmedel.

<http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Maltider-i-var-d-skola-omsorg/Skolmaltider/Maltider-till-elever-med-behov-av-specialkost/>

391. När det gäller hänsyn i övrigt vad gäller tillgång till livsmedel för minoriteter finns en bestämmelse i djurskyddslagens (20 §) som reglerar slakt av religiösa skäl, såsom halal och kosher.

Riktlinje 45

Näringsrekommendationer

392. Livsmedelsverket är ansvarig myndighet på nutritionsområdet och arbetar i konsumenternas intresse aktivt för säkra livsmedel och redlighet i livsmedelshanteringen, bra matvanor samt samordnar statliga myndigheters information om bra matvanor. Livsmedelsverket ska bl.a. ansvara för att bedriva undersökningar av livsmedel och matvanor samt utföra analyser, utveckla metoder och göra undersökningar om livsmedel och matvanor, informera konsumenter, företag och andra intressenter i livsmedelskedjan om gällande regelverk, kostråd och andra viktiga förhållanden på livsmedelsområdet. Verket ger kostråd för spädbarn, barn över 1–2 år, barn över 2 år, vuxna äldre, gravida och ammande. Livsmedelsverket ger också kostråd för måltider i vård, skola och omsorg. Man har vidare på uppdrag av regeringen inrättat ett nationellt kompetenscentrum för måltider i den offentliga sektorn.

393. År 2005 togs de Svenska Näringsrekommendationerna (SNR) fram. De anger vad en person i genomsnitt behöver av energi och näringsämnen för tillväxt och livsfunktioner. SNR tar sikte på att ge näringsmässiga riktlinjer för en kost, som så vitt man idag vet utgör underlag för en generellt god hälsa. Kriterierna för att fastställa rekommendationerna är definierade för varje enskilt näringsämne med utgångspunkt från det tillgängliga vetenskapliga underlaget. Dessa kriterier måste hållas aktuella, revideras och eventuellt utvidgas när nya kunskaper så kräver. SNR får därför inte ses som slutgiltiga utan måste revideras när ny kunskap framkommer.

394. Sverige samarbetar också inom Nordiska ministerrådet om rekommendationer för näringsriktig mat och daglig fysisk aktivitet i Norden. För närvarande pågår en översyn av de nordiska näringsrekommendationerna. En nordisk arbetsgrupp har på uppdrag av Nordiska ministerrådet sett över det aktuella vetenskapliga läget om sambanden mellan det man äter och olika sjukdomar. Syftet är att uppdatera den fjärde upplagan av de nordiska näringsrekommendationerna, som utfärdades 2004.

395. I juni 2012 presenterades ett utkast till ett förslag till nya nordiska näringsrekommendationer. Den första delen av de nya nordiska näringsrekommendationerna publicerades för öppen konsultation i slutet av oktober 2012. Under våren skickas ytterligare förslag till rekommendationer ut för synpunkter. De nya rekommendationerna kommer att lanseras under hösten 2013. Arbetet har främst inriktats på en översyn av de områden där det kommit nya vetenskapliga rön. Detta innefattar fett och kolhydratkvalitet, protein, alkohol, D-vitamin, kalcium, folat, jod, järn och livsmedelsbaserade kostråd och måltidsmönster. Översyn av näringsbehov för särskilda grupper, till exempel barn, äldre, överviktiga, ingår samt behovet av nya områden, till exempel alternativa kosten.

Riktlinje 47

Rätten till mat

396. När det gäller rätten till mat har enligt svensk uppfattning det internationella samfundet, och således även Sverige, en viktig stödjande roll att spela för att förverkliga mänskliga rättigheter runt om i världen, inklusive rätten till mat. Samtidigt måste det nationella ansvaret att respektera, främja och säkerställa mänskliga rättigheter alltid framhållas. EU och dess medlemsländer måste både gemensamt och enskilt förstärka arbetet med att skapa en värld utan hunger och fattigdom. När det gäller de Frivilliga riktlinjerna för rätten till mat anser regeringen att de är viktiga. Enligt svensk uppfattning bör FAO:s fortsatt arbeta för rätten till mat inom sin reguljära verksamhet.

Riktlinje 48

a)

397. Detta regleras i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Kommunerna har, med stöd av länsstyrelsen, ansvar för den övergripande planeringen för hur mark- och vattenresurserna ska användas. Plan- och bygglagen (PBL) ger ramarna för detta. I kommunens översiktsplan visas hur framtida bebyggelse, lokalisering av verksamheter och utveckling av trafikstråk är planerade. Utnyttjandet av marken för bebyggelse måste där vägas mot bland tillgång till och skydd av vattenresurserna.

b)

398. Noll (0) %.

c)

399. Detta regleras genom lag (2006:412) om allmänna vattentjänster (30 §) Avgifterna får inte överskrida det som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva va-anläggningen.

d)

400. Livsmedelsverket har ett överordnat ansvar för att leda och samordna kontrollen av livsmedel, inklusive dricksvatten, i landet. Kvalitetskrav och andra regler om dricksvatten tas fram gemensamt av medlemsstaterna inom EU och införlivas i svensk lagstiftning bland annat av Livsmedelsverket. Livsmedelsverkets regler gäller för storskalig dricksvattenförsörjning, till exempel kommunalt dricksvatten, och för dricksvatten som används i kommersiell och offentlig verksamhet, till exempel på skolor, sjukhus och i livsmedelsföretag. Reglerna gäller inte för enskilda brunnar. Den som har en enskild brunn ansvarar själv för vattenkvaliteten och för att hålla brunnen i bra skick. Enskilda brunnar omfattas av Socialstyrelsens allmänna råd. Myndighetskontroll av dricksvatten utförs lokalt av kommunerna och samordnas regionalt av länsstyrelserna. Livsmedelsverket samordnar kontrollen nationellt, vilket bland annat innebär att vägleda och informera.

Riktlinje 49

401. Flera organisationer och myndigheter gör detta; Livsmedelsverket, Svenskt vatten, Länsstyrelserna och kommunerna, Naturvårdsverket, Socialstyrelsen.

Riktlinje 50

Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

402. I Sverige genomförde Socialstyrelsen under en specifik mätvecka 2011 en nationell kartläggning av omfattningen av hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden. Nationella kartläggningar av hemlöshet i Sverige har tidigare genomförts 1993, 1999 och 2005.

403. I 2011 års undersökning inrapporterades sammanlagt cirka 34 000 personer som hemlösa eller utestängda från den ordinarie bostadsmarknaden enligt Socialstyrelsens definition. Socialstyrelsen bedömer att detta är en ökning sedan föregående kartläggning, trots att direkta jämförelser egentligen inte är möjliga att göra då definitionen av hemlöshet har förändrats och förtydligats vid kartläggningen 2011.

404. Av de inrapporterade personerna befann sig cirka 4 500 personer i akut hemlöshet (varav 280 sov utomhus eller i offentliga utrymmen, och resterande vistades på t ex härbärgen, jourboende, kvinnojour, skyddat boende, vandrarhem, hotell, camping och dylikt). 5 600 personer vistades på kriminalvårdsanstalt, institution, behandlingshem eller i kategori-boende, utan att ha en egen bostad efter utskrivning. 13 900 personer bodde i mer långsiktiga boendelösningar, oftast med andrahandskontrakt i lägenheter ordnade av kommunernas socialtjänst. 6 800 personer bodde i eget ordnat, kortsiktigt boende – hos familj, släktingar, vänner, bekanta eller andra privatpersoner. Det finns skäl att tro att det just i den sistnämnda situationen förekommer trångboddhet. Dessutom menar Socialstyrelsen att det är troligt att det förekommer en under-

rapportering av personer i denna situation, då socialtjänsten eller andra myndigheter inte får kännedom om alla personer som lever under sådana förhållanden.

405. Män är i majoritet bland de personer som är hemlösa, 64 procent, jämfört med kvinnornas andel som var 36 procent. Andelen kvinnor tycks dock öka. Det gör även andelen utrikes födda personer. 34 procent av det totala antalet hemlösa personer var födda utanför Sverige. 36 procent av det totala antalet personer uppgavs vara föräldrar till barn 18 år eller yngre. Av dessa var strax under hälften utrikes födda. Cirka 7 000 personer var unga vuxna, dvs. 18–26 år gamla. Omkring 400 barn och unga inrapporterades befinna sig i hemlösa förhållanden utanför familjen och samhällets vård. Däremot svarar inte undersökningen på hur många barn som totalt är berörda av hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden.

406. Viktiga orsaker till hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden är missbruk och beroende, psykisk ohälsa, konflikt i familjen, skilsmässa, vräkning, att inte bli godkänd som hyresgäst på den ordinarie bostadsmarknaden, samt bristande ekonomisk förmåga. Endast 6 procent av de 34 000 personerna hade någon form av inkomst från lönearbete. Närmare hälften hade ekonomiskt bistånd.

Riktlinje 51

a)

407. Besittningsskydd för hyresgäster säkerställs genom att hyreslagen reglerar hur uppsägning får ske. Grundprincipen är att hyresavtal gäller tills vidare. Avtalsfrihet om hyran råder, men hyran kan prövas av hyresnämnden som avgör om hyran är skälig. Hyran är skälig om den inte överstiger hyran för bostäder som är likvärdiga i fråga om bruksvärde (den s.k. bruksvärdesprincipen) och för vilka hyrorna har förhandlats kollektivt. Omvänt innebär detta att skillnader i hyra ska motsvaras av skillnader i bruksvärde.

408. Sedan 1 augusti 2007 kan kommunerna lämna en hyresgaranti för personer eller hushåll som av olika skäl har svårt att etablera sig på bostadsmarknaden. Syftet med en kommunal hyresgaranti är att ge stöd till hushåll som har ekonomisk förmåga att klara kostnaderna för ett eget boende men som trots detta har svårighet att etablera sig på bostadsmarknaden och få en hyresrätt med besittningsskydd. En person kanske har en projektanställning i stället för en tillsvidareanställning och på grund av detta inte får ett eget hyreskontrakt även om hen har en löpande inkomst och ekonomi att klara av hyran. Den kommunala hyresgarantin blir en extra säkerhet för hyresvärden och kan därför bidra till att en sökande får ett eget hyreskontrakt på en bostad.

409. Hyresgarantin omfattar minst sex månaders hyra. Garantin ska gälla under minst två år. Varje kommun kan sen välja om de vill utöka

garantin ytterligare. Varje kommun har även rätt att välja hur de vill utforma det borgensåtagande som en hyresgaranti innebär.

Hyresgarantin innebär inte att den som är hyresgäst kan låta bli att betala hyran. Om hyresgarantin måste utnyttjas har kommunen rätt att i efterhand kräva tillbaka skulden, så kallad regressrätt. Med andra ord kvarstår den enskilde hyresgästens betalningsansvar. Det är upp till varje kommun att besluta om hur hyresgarantin ska kunna nyttjas samt vilka återbetalningsskyldigheter som ska gälla. För varje sådan hyresgaranti kan kommunen ansöka om ett statligt bidrag på 5 000 kr per utställd hyresgaranti.

b)

410. I Sverige finns inte socialbostäder, i stället finns allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag, som visserligen ska verka enligt affärsmässiga principer, men som också har ett allmännyttigt uppdrag. Hyror bestäms normalt efter förhandlingar mellan fastighetsägaren eller organisation av fastighetsägare och hyresgästföreningen på orten. Kombinationen av kollektiva hyresförhandlingar och bruksvärdessystemet (se ovan) säkerställer skäliga hyror. Hushåll med låga inkomster eller svag ekonomi kan få bostadsbidrag (se nedan) eller försörjningsstöd från kommunen. En kommun kan samverka med sitt eget bostadsföretag, men också med privata fastighetsägare, för att få fram förturslägenheter för personer eller hushåll som av medicinska, sociala eller andra skäl har särskilt ömmande skäl för att snabbt få en bostad.

c)

411. För familjer med barn samt unga mellan 18–28 år finns möjlighet till inkomstprövade bostadsbidrag. Personer som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning kan ansöka om bostadstillägg. Den som tidigare har fått tidsbegränsad sjukersättning i maximal tid kan ansöka om boendetillägg. För äldre och personer med funktionsnedsättning finns möjlighet att ansöka om särskilt bostadstillägg. Personer med funktionsnedsättning kan få bostadsbidrag eller bostadstillägg och särskilt bostadstillägg om de uppfyller villkoren för något av dessa stöd. Dessa stöd är statliga.

412. Därutöver finns dock ett kommunalt bostadsanpassningsbidrag som riktar sig till den som har en funktionsnedsättning. Med stöd av bostadsanpassningsbidrag kan han eller hon göra de anpassningar i sitt boende som är nödvändiga för att han eller hon ska kunna fungera i sitt dagliga liv. Till exempel att ta bort trösklar, byta bort badkaret mot en dusch eller ordna en ramp vid entrén.

Riktlinje 52

413. Av plan- och bygglagen (2010:900, PBL) framgår att

”Planläggning och prövningen i ärenden om lov eller förhandsbesked enligt denna lag ska syfta till att mark- och vattenområden används för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företräde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning. Bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas”. (PBL, 2 kap. 2 §)

Vidare att

”I en detaljplan får kommunen bestämma att lov till en åtgärd som innebär en väsentlig ändring av markens användning endast får ges under förutsättning att (...) markens lämplighet för bebyggande har säkerställts genom att en markförorening har avhjälpts eller en skydds- eller säkerhetsåtgärd har vidtagits på tomten.” (PBL, 4 kap. 4 § 4)

414. Att markföroreningar ska avhjälpas framgår närmare av bestämmelser i miljöbalken (1998:808).

Riktlinje 53

415. Myndigheten för endast statistik över antal ansökningar om avhysning, antal utförda avhysningar och antal barn som berörs av avhysningar. Det saknas således uppgift om eventuellt särskilt utsatta grupper eller minoriteter.

416. Det kan noteras att avhysningsprocessen hos Kronofogdemyndigheten är en tvåpartsprocess där myndigheten är garant för rättssäkerhet i förfarandet och där verkställigheten ska ske sakligt och opartiskt.

Riktlinje 54

417. Kronofogdemyndigheten verkställer omkring 3 000 mål om avhysning per år. Som ovan angetts för Kronofogdemyndigheten inte statistik över antalet personer som berörs av avhysningarna. Nedan redovisade uppgifter visar istället antal mål om avhysning som inkommit till myndigheten på årsbasis sedan 2008 samt antalet avhysningar som har verkställts. Uppgifterna omfattar avhysning från både lokal och från bostad.

År	Ansökta	Verkställda	%
2008	9458	3004	31,8%
2009	9714	3040	31,3%
2010	9866	3116	31,6%
2011	9224	2802	30,4%
2012	8814	2616	29,7%

418. I Sverige regleras hyresförhållanden av 12 kap Jordabalken. Lagen ger hyrestagare ett långtgående skydd. I allmänhet gäller ett hyresavtal på obestämd tid och måste sägas upp för att upphöra att gälla. När det gäller

hyresavtal för bostadslägenheter så föreligger besittningsskydd vilket innebär att hyresgästen har rätt till förlängning av hyresavtalet även om hyresvärden säger upp det. Det finns undantag från besittningsskyddet, till exempel andrahandshyresgäster och hyresgäster som hyr en del av hyresvärdens egen bostad omfattas inte av besittningsskyddet.

419. Rätten till förlängning av hyresavtalet är långtgående men givetvis finns det situationer där hyresgästen inte har rätt till en förlängning av avtalet. I dessa situationer har hyresgästen på ett eller annat sätt åsidosatt sina skyldigheter gentemot hyresvärden genom att till exempel inte erlagga hyra i tid, genom att hyra ut bostaden i andra hand utan hyresvärdens tillåtelse eller genom att vanvårda hyresrätten.

420. Vill hyresvärden säga upp hyresavtalet måste han först delge hyresgästen underrättelse härom. Beror uppsägningen på bristande betalning har hyresgästen viss tid på sig att betala och på så vis återvinna sin hyresrätt. Beror uppsägningen på störningar i boendet måste hyresvärden först underrätta socialnämnden.

421. Besittningsskyddet kan även brytas om det aktuella huset ska rivras eller om huset ska genomgå en större renovering. Om hyresgästen lämnar sin bostad med anledning att huset ska undergå en större renovering ska denne dock erbjudas en likvärdig lägenhet i huset efter ombyggnaden.

422. Eventuella tvister om avtalets upphörande prövas av Hyresnämnden som första instans. Hyresnämnden kan bland annat förplikta en hyresgäst som åsidosatt sina skyldigheter gentemot hyresvärden att avflytta vid äventyr att han annars kan komma att bli avhyst. Hyresgästen har rätt att klaga på Hyresnämndens beslut till allmän domstol.

423. I det fall hyresgästen inte självmant avflyttar kan Kronofogdemyndigheten verkställa avhysning av hyresgästen på uppdrag av hyresvärden. Verkställighet kan inte ske så länge den rättsliga processen pågår utan kräver att det finns ett lagakraftvunnet beslut i saken. I brådskande fall kan nämnden eller domstolen besluta att verkställighet ska ske utan avvaktan av laga kraft.

424. Kronofogdemyndigheten är skyldig att kontakta socialnämnden när ett mål om avhysning inkommer till myndigheten. Socialnämnden bär det yttersta ansvaret för svarandens rätt till bostad och har olika möjligheter att ordna med nytt boende åt svaranden.

Rekommendation 22

425. I Socialstyrelsens senaste kartläggning av hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011, ingick i uppdraget att ”omfattningen av hemlösa barnfamiljer ska framgå /.../ samt

omfattningen av barn och ungdomar som lever under hemlösa förhållanden utanför familjen av olika skäl.”

426. Socialstyrelsen har parallellt med hemlöshetskartläggningen 2011 också genomfört intervjuer med kommuner i syfte att få en bättre bild av barnfamiljers situation på vad som brukar kallas ”den sekundära bostadsmarknaden”, dvs. kommunernas utbud av boendelösningar för personer som inte själva kan skaffa sig en bostad, eftersom de inte blir godkända som hyresgäster på den ordinarie bostadsmarknaden.

427. Regeringen utsåg 1 januari 2012 en nationell hemlöshetsamordnare, som arbetar för att ge stöd till kommuner i deras arbete med att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden. Ett särskilt fokus ska läggas på det vräkningsförebyggande arbetet, speciellt gentemot barnfamiljer.

428. Kronofogdemyndigheten har haft regeringens uppdrag att utveckla statistiken över avhysningar, så att det bättre går att utläsa i vilken omfattning barn blir berörda av vräkning.

Rekommendation 34

429. Regeringen har under åren 2007 – 2011 avsatt knappt 5 miljarder kronor i stimulansbidrag till kommuner och landsting för att höja kvaliteten i omsorgen och vården om äldre personer inom sju prioriterade områden – rehabilitering, socialt innehåll, demensvård, läkemedelsgenomgångar, förebyggande arbete, kost och nutrition samt läkartillgång. Uppföljningen visar att kommuner och landsting anställt personal bl.a. dietister, arbetsterapeuter och sjukgymnaster samt personal inom demensvården. Stora personalgrupper i såväl kommuner som landsting har erhållit utbildning inom områdena. Socialstyrelsen ska lämna en slutrapport med en samlad redogörelse senast den 31 oktober 2013.

Nationell värdegrund i äldreomsorgen

430. Från och med den 1 januari 2011 infördes en ny bestämmelse (5 kap. 4 §) i socialtjänstlagen om en nationell värdegrund för äldreomsorgen.

431. Den nationella värdegrunden innebär att socialtjänstens omsorg om äldre personer ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Begreppet värdigt liv kan innebära sådant som privatliv och kroppslig integritet, självbestämmande, delaktighet, individanpassning, insatser av god kvalitet och gott bemötande av den äldre personen och av närstående.

432. Regeringen har avsatt medel till högskoleutbildning i den nationella värdegrunden för bl.a. biståndshandläggare och chefer. Utbildningen pågår under 2012 – 2013. Dessutom finns en

fördjupningsutbildning för nämnda grupp. Utbildning för personal med särskilt ansvar för värdegrundsfrågor pågår. 100 miljoner kronor per år avsatta sedan 2011 för att kommunerna ska utveckla lokala värdighetsgarantier. Socialstyrelsen rapporterar årligen om utvecklingen och ska lämna en slutrapport 2014.

De mest sjuka äldre

433. Regeringen satsar ca 4,3 miljarder kronor under 2011 – 2014 för att vården och omsorgen om de mest sjuka äldre i form av hemsjukvård, äldreomsorg, primärvård och sjukhusvård ska samverka bättre. Statsbidraget ska bl.a. stödja kommuner och landsting och andra aktörer i att utveckla ett gemensamt, långsiktigt och systematiskt förbättringsarbete i vården och omsorgen om de mest sjuka äldre. En del i satsningen är att öka användningen av uppgifter från kvalitetsregister, förbättra läkemedelsanvändningen för äldre samt stöd till försöksverksamheter som bygger på sammanhållen vård och omsorg och helhetslösningar kring de mest sjuka äldre. Satsningen kommer att följas upp och utvärderas.

Lagen (2008:962) om valfrihetssystem

434. Lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV) trädde i kraft den 1 januari 2009. Syftet med reformen är att skapa ökad valfrihet för den enskilde brukaren genom att öka mångfalden av aktörer samt mångfalden i utbudet inom bl.a. äldreomsorgen och i stödet till personer med funktionsnedsättning. Genom individens ökade möjligheter att välja utförare av den offentligt finansierade servicen förväntas även tillgängligheten, kvaliteten och effektiviteten öka i de insatser som erbjuds.

435. LOV möjliggör för kommuner som vill konkurrenspröva kommunala verksamheter att överlåta valet av utförare av stöd, vård- och omsorgstjänster till brukaren. Kommunerna anger i ett förfrågningsunder de villkor som leverantörerna ska uppfylla för att bli godkänd. Kommunen är huvudman för verksamheterna och har ansvaret för att tjänsterna tillhandhålls brukarna i enlighet med gällande lagstiftning oavsett om verksamheten drivs i egen regi eller genom avtal med externa utförare. Socialstyrelsen utövar tillsyn över både socialtjänstens egna verksamheter och de verksamheter som bedrivs av externa aktörer.

436. I december 2012 hade 133 kommuner av totalt 290 infört valfrihetssystem enligt LOV och vid samma tidpunkt hade 42 kommuner fattat beslut om att införa valfrihetssystem. Enligt Socialstyrelsen uppskattar de flesta äldre att ha möjlighet att kunna välja utförare av hemtjänst. Valmöjligheterna ger en känsla av egenmakt och frihet att bestämma. Samtidigt är det viktigt att personer som behöver stöd för att kunna göra ett aktivt val också kan få det.

Artikel 12

Riktlinje 55

Hälsopolicy

437. Sverige har genom lagstiftning, hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) antagit en nationell hälsopolicy i vilken målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vidare anges att vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och att den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vård. Landstingen är enligt lagen skyldiga att erbjuda en god hälso- och sjukvård åt sin befolkning.

Riktlinje 56

Vård på lika villkor för hela befolkningen

a)

438. Sverige har genom lagstiftning (hälso- och sjukvårdslagen) bl.a. slagit fast att vård ska ges på lika villkor för hela befolkningen. Vidare anges i lagen att vården ska vara lätt tillgänglig. Lagen reglerar även tillgång till rehabilitering, habilitering, förebyggande åtgärder samt hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning.

b)

439. Hälso- och sjukvård i Sverige är offentligt finansierad. Patienter betalar själva en mindre avgift, dock som mest 1100 kronor (under 2013). För personer som inte har möjlighet att betala sådan avgift kan ekonomiskt bistånd till livsföring i övrigt beviljas för sjukvårdsavgifter.

c)

440. För att läkemedel ska kunna placeras på marknaden krävs ett marknadsföringstillstånd. Ett sådant godkännande ges av Läkemedelsverket eller av The European Medicines Agency (EMA) för centralt godkända läkemedel (nya läkemedelssubstanser samt för läkemedel för vissa angivna sjukdomar).

441. Vid godkännandet görs en vetenskaplig bedömning rörande läkemedlets effektivitet, säkerhet och kvalitet. Under hela läkemedlets livscykel görs en kontinuerlig risk och nytt-analys genom den så kallade säkerhetsövervakningen. Läkemedelsföretagen sätter själv bäst-föredatum på läkemedel. I takt med att nya läkemedel utvecklas kommer äldre mer ineffektiva att successivt fasas ut från marknaden.

442. För medicintekniska produkter gäller att dessa ska CE-märkas för att garantera säkerhet. Detta görs av så kallade anmälda organ. CE-märkningen är sedan en garant för fri rörlighet i EU/EES. I det medicintekniska regelverket finns procedurer för Läkemedelsverket att

vidta för det fall att betänkligheter avseende säkerhet skulle uppstå. Även Socialstyrelsen kan göra en vetenskaplig bedömning avseende en viss medicinteknisk produkts användning.

d)

443. Utbildning för hälso- och sjukvårdspersonal sker beträffande reglerade yrkesgrupper i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer.

444. Grundutbildning för hälso- och sjukvårdens personal regleras genom lag och förordning. Läkare genomför sin specialistutbildning under tjänstgöring med vissa obligatoriska moment och kurser. Sjuksköterskors specialistutbildning är en högskoleutbildning. Fortbildning av hälso- och sjukvårdens personal är i stort inte reglerat i Sverige, det ligger på arbetsgivare och arbetstagare att komma överens om.

445. Den svenska regeringen har för 2013 och 2014 avsatt särskilda medel för att utveckla kursverksamheten för läkares specialiseringstjänstgöring, vilket förväntas ha en positiv effekt på utbudet av specialistläkare. Bland annat har ett projekt i uppdrag att utveckla och förstärka specialistkompetenskurserna i allmänpsykiatri, då detta är en specialitet inom vilken det länge rått en brist på specialistläkare.

446. En statlig utredning har haft i uppdrag att se över läkarutbildningen. Utredningen överlämnade våren 2013 sitt betänkande, För framtidens hälsa – en ny läkarutbildning (SOU 2013:15), till regeringen. I förslaget till examensbeskrivning för utbildningen anges tre punkter av intresse;

studenten ska

- visa kunskap om, och förståelse för förhållanden i samhället som påverkar hälsan för individer och olika grupper ur ett nationellt och globalt perspektiv,
- visa kunskap om hälso- och sjukvårdssystem i Sverige och andra länder, samt visa förståelse för strategier för likvärdig tillgång till hälso- och sjukvård och
- visa förmåga till ett hälsofrämjande förhållningssätt med helhetssyn på patienten och särskilt beaktande av etiska principer och de mänskliga rättigheterna.

447. Regeringen inhämtar synpunkter och yttranden från olika intressenter i samhället innan slutlig ställning kan tas till utredningens förslag.

Riktlinje 57

Folkhälsa

a)

448. Mödravården, barnhälsovården och elevhälsan är av stor vikt i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Regeringen har vidtagit flera insatser för att stödja dessa verksamheter i arbetet med att främja t ex goda matvanor och fysisk aktivitet samt informera blivande föräldrar om riskerna med alkohol, narkotika, dopning och tobaksbruk under graviditeten.

449. Vidare arbetar regeringen för att vägledningar, rekommendationer och kunskapsöversikter för förlossnings-, nyföddhets-, barn- och elevhälsa finns utarbetade, tillgängliggörs och hålls uppdaterade.

450. Åtgärderna inom området sexualitet och reproduktiv hälsa har inriktats på att påverka normer och lagar, värderingar, attityder och beteenden samt tillgängligheten till hälso- och sjukvård. I syfte att stärka samverkan på området sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) har det inletts ett arbete med att ta fram ett förslag till ett nationellt strategidokument för SRHR-området.

b)

451. EU:s medlemsländer har enats om ett direktiv som innehåller minimikrav på dricksvattenkvaliteten (98/83/EG). Länderna måste följa de krav som direktivet ställer, men får ha egna strängare nationella krav. Sverige har införlivat EU-direktivet i myndighetsföreskrifter och infört nationella regler om förebyggande arbete, till exempel krav på att tillämpa HACCP-principerna i dricksvattenförsörjning. Reglerna gäller exempelvis för kommunalt dricksvatten och för dricksvatten på skolor, sjukhus och i livsmedelsföretag.

452. Myndighetskontroll av dricksvatten utförs lokalt och regionalt, och samordnas nationellt av den behöriga myndigheten. Vattenproducenterna sammanställer och utvärderar kontinuerligt hur dricksvattnets kvalitet hos användarna förändras. Vart tredje år rapporterar Sverige till EU-kommissionen om dricksvattnets kvalitet.

453. Vattenburna sjukdomsutbrott utreds lokalt och rapporteras till den behöriga myndigheten. När det gäller sjukdomar som kan smitta mellan människa och djur övervakas dessa både nationellt och inom EU. I enlighet med EU:s zoonosdirektiv (2003/99/EG) skickar alla medlemsländer in data över sådana smittämnen och utbrott till EU-kommissionen. Den europeiska livsmedelssäkerhetsmyndigheten, EFSA och den europeiska smittskyddsmyndigheten, ECDC publicerar tillsammans en årlig rapport över smittämnenas utbredning och förekomst. Rapporten inkluderar vattenburna sjukdomsutbrott hos människor.

454. Behöriga myndigheter i Sverige har dessutom tagit fram rekommendationer gällande speciell hänsyn vid spridning av stallgödsel och hållning av betande djur så att badvatten eller dricksvatten inte förorenas med sjukdomsframkallande mikroorganismer. Gödsel får exempelvis inte spridas närmare än två meter från åkerkant som gränsar till vattendrag.

455. Hälsa- och sjukvård i Sverige ska ges på lika villkor till hela befolkningen. Det innebär att sjukdomar behandlas inom ramen för hälso- och sjukvårdssystemet oavsett om dessa kan relateras till vatten eller andra källor.

456. Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön.

c)

457. Det svenska barnvaccinationsprogrammet erbjuds till alla barn inom barnhälsovård och skola utan kostnad och ger skydd mot nio sjukdomar: polio, difteri, stelkramp, kikhosta, infektioner orsakade av *Haemophilus influenzae* typ b, mässling, påssjuka och röda hund och allvarliga sjukdomar orsakade av pneumokocker. Sedan den 1 januari 2010 ingår även vaccination av flickor mot humant papillomvirus (HPV) i programmet.

458. Dessutom görs så kallade riktade vaccinationer med hepatit B och tuberkulos vaccin. Detta innebär att barn med ökad risk att bli smittade av dessa sjukdomar erbjuds vaccinering.

459. Vaccinationstäckningen i Sverige är god. Andelen elever som var fullständigt vaccinerade mot difteri, stelkramp och polio uppgick under 2010/2011 till 96 procent. Drygt 95 procent hade fått fyra doser vaccin mot kikhosta. Över 95 procent av eleverna var vaccinerade med två doser vaccin mot mässling, påssjuka och röda hund.

d)

460. Regeringen avsätter varje år cirka 300 miljoner kronor till stöd för prevention, tidiga insatser, vård och behandling samt tillgångsbegränsande insatser.

e)

461. Regeringens insatser utgår från Den nationella strategin mot hiv/aids och andra sexuellt överförbara sjukdomar (prop. 2005/06:60). I strategin anges att målet för samhällets insatser ska vara att begränsa spridningen av hivinfektion och andra sexuellt överförbara sjukdomar,

samt att begränsa konsekvenserna av dessa infektioner för samhället och enskilda.

462. Strategin identifierar vissa särskilt viktiga preventionsgrupper. Dessa är; män som har sex med män, intravenösa drogmissbrukare, unga och unga vuxna, immigranter, gravida kvinnor, utlandsresenärer och personer som köper och säljer sex. Det är viktigt att utforma och anpassa preventionsinsatser efter respektive preventionsgrupps behov. Smittskyddsinstitutet tar även fram underlag för hur prevention avseende HIV och sexuellt överförda infektioner bör utformas för olika preventionsgrupper.

463. Andelen personer som lever med hiv i Sverige ökar. Ett av delmålen i den Nationella strategin är att kunskapen om hiv/aids och om hur det är att leva med sjukdomen ska förbättras i offentlig verksamhet, i arbetslivet och i samhället i stort. Det står klart att insatser för att öka den allmänna kunskapen om hiv/aids är av mycket stor betydelse, både för att kunna möta fördomar och diskriminering, men också för att preventionsarbetet ska få effekt.

f)

464. Nödvändiga läkemedel är de som uppfyller de prioriterade vårdbehoven hos befolkningen. Nödvändiga läkemedel väljs med hänsyn till förekomsten av sjukdomar, bevis på effekt, säkerhet och kostnadseffektivitet.

465. De flesta länder har nationella listor och en del har även lokala listor. Nationella listor över nödvändiga läkemedel är ofta starkt kopplade till nationella riktlinjer för klinisk vård som används för utbildning och handledning av vårdpersonal.

466. Den ekonomiska effekten av läkemedel är stor - särskilt i utvecklingsländerna.

467. Sverige är ett land som inte behöver tillämpa WHO: s lista för nödvändiga läkemedel då vi har god tillgång till läkemedel.

g)

468. Socialstyrelsen har sedan 2010 på regeringens uppdrag tagit fram riktlinjer för behandling av ångest och depression samt för schizofreni och schizofreniliknande sjukdomar. Under 2013 kommer riktlinjerna för ångest och depression att uppdateras, samtidigt som arbetet med att stödja kommuner och landsting i införandet av de metoder som anges i riktlinjer för schizofreni och schizofreniliknande tillstånd.

469. Under 2013 kommer Socialstyrelsen också att ta fram nationella medicinska indikatorer för läkemedelsbehandling av, och en vägledning om stöd, till personer med ADHD. Liknande arbete pågår med ECT-

behandling vid depression, autismspektrumtillstånd och mödra- och barnhälsovård liksom med elevhälsa. Genom att bistå huvudmännen och enskilda yrkesutövare med nationella riktlinjer ökar möjligheten att använda en evidensbaserad praktik.

470. När det gäller uppföljning finns två huvudsakliga spår, uppföljning genom indikatorer och uppföljning via Kvalitetsregister. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att vidareutveckla en befintlig struktur för nationell uppföljning och utvärdering inom psykiatriområdet, och ska fram till 2015 utveckla indikatorer och dataunderlag för uppföljning och utvärdering av såväl verksamheter som insatser på området.

471. Inom ramen för två olika överenskommelser mellan staten och huvudmännen sker ett utvecklingsarbete med kvalitetsregister inom åtta olika diagnoser på psykiatriområdet. Utvecklingsarbetet på psykiatriområdet har knutits till den överenskommelse som ingåtts mellan staten och huvudmännen (Sveriges Kommuner och landsting, SKL) för 2013 där de landsting som registrerar i relevanta kvalitetsregister får prestationsbaserade medel. Genom kvalitetsregistren tydliggörs de viktigaste kvalitetskomponenterna i vård och behandling för olika tillstånd.

472. I Sverige rapporteras förekomsten av vård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV till det nationella patientregistret som förs av Socialstyrelsen. Inrapporteringsskyldighet omfattar bl.a. vårddygn, diagnos, vidtagna behandlingsåtgärder samt tvångsåtgärder såsom bältesläggning och avskiljning.

473. Det föreligger en inte obetydlig underrapportering i registret när det gäller vidtagna åtgärder. Vårdtillfällena bedöms dock vara relativt heltäckande. Regeringen har ingått en överenskommelse med SKL som bland annat syftar till att stimulera en förbättrad rapportering samt gett Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla sin uppföljning och statistik inom området.

Rekommendation 23

a)

474. Andelen barn som äter grönsaker ofta har ökat, medan andelen som äter godis och dricker läsk ofta har minskat. Bland unga är andelen som når det rekommenderade intaget av frukt och grönt fortsatt låg. Flickor har bättre matvanor än pojkar och unga kvinnor har bättre matvanor än unga män, vilket återspeglas i att allt fler pojkar och unga män är överviktiga. Andelen överviktiga barn och unga är större än tidigare och det finns inga tecken på att den minskar.

475. Övervikt och fetma bland vuxna har blivit vanligare de senaste två decennierna. Ökningarna har varit störst bland personer under 50 år. Det senaste decenniet syns dock ingen förändring för andelen vuxna med övervikt, men däremot finns det tecken på att fetma har blivit något vanligare. Övervikt är vanligast bland män, medan fetma är lika vanligt oavsett kön och dessutom vanligare bland personer med kort utbildning än bland personer med lång. Andelen vuxna med en stillasittande fritid har varit oförändrad under det senaste decenniet.

476. I utvecklingen av övervikt och fetma spelar faktorer i samhället in, liksom våra gener och våra levnadsvanor. Avgörande är en persons totala energiförbrukning i förhållande till hans eller hennes matvanor och grad av fysisk aktivitet. I regeringens proposition En förnyad folkhälsopolitik (2007/08:110) samt skrivelse En folkhälsopolitik med människan i centrum (2011/12:166) framhålls att arbetet med att främja bra matvanor och fysisk aktivitet utgör prioriterade områden för folkhälsopolitiken. Regeringen har mot denna bakgrund genomfört ett flertal åtgärder varav några nämns i det följande.

Skolan som arena

477. Skolan utgör en viktig arena för det hälsofrämjande arbetet. I den nya skollagen (2010:800) fastslås att skolans måltider, som erbjuds utan kostnad för elever i grundskolan, ska vara näringsriktiga. Regeringens genomför också en omfattande satsning på en förstärkt elevhälsa under perioden 2012–2015.

Idrottsrörelsen och friluftslivet

478. Ett omfattande statligt stöd utgår årligen till idrottsrörelsen med syfte att bidra till att väcka ett livslångt intresse för motion och därmed främja en god hälsa hos alla människor.

479. Genom det utvecklingsarbete som genomförs i enlighet med propositionen Framtidens friluftsliv (2009/10:238) stärks friluftslivets förutsättningar för att främja fysisk aktivitet och folkhälsa.

Samhällsplanering som främjar

480. Åtgärder genomförs för att främja en samhällsplanering för en miljö som möjliggör fysisk aktivitet i vardagen vilket bland annat omfattar åtgärder för att främja cykling samt kunskapsstöd för huvudmännen på den lokala nivån i arbetet med att utveckla en stadsplanering som främjar fysisk aktivitet och hälsa.

Arbetsplatser som stödjer hälsa

481. Staten stöder det hälsofrämjande arbetet på arbetsplatsen genom att enklare motion och annan friskvård utgör en skattefri personalvårdsförmån. Staten stöder också det hälsofrämjande arbetet på arbetsplatsen

genom att förmån av fri företagshälsovård är skattefri för den anställde och att kostnaderna är avdragsgilla för arbetsgivaren.

Samverkan mellan samhällets aktörer

482. Samverkan har etablerats för att främja fysisk aktivitet och bra matvanor. Bland annat har en aktivitetsvecka för bra matvanor och fysisk aktivitet – Ett friskare Sverige – genomförts under åren 2010, 2011 och 2012 och ett nationellt forum för hälsofrämjande etablerats i vilket berörda myndigheter, branscher och organisationer ingår med syfte att skapa förutsättningar för dialog, information, erfarenhetsutbyte samt pröva förutsättningarna för nya initiativ och insatser.

Måltiden i fokus

483. Livsmedelsverket har, inom ramen för Sverige – det nya matlandet, fått i uppdrag att inrätta ett nationellt kompetenscentrum för måltiden i offentlig sektor med syfte att stödja och stimulera kommuner och landsting i deras arbete med att ta fram handlingsprogram för den offentliga måltiden inom vård, skola och omsorg, bland annat med ett fokus på nutrition.

En hälsofrämjande hälso- och sjukvård

484. Regeringen har intensifierat arbetet med att stimulera ett förändringsarbete inom hälso- och sjukvården så att hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser systematiskt integreras i det löpande vårdarbetet. Inom ramen för detta har åtgärder bland annat vidtagits för att utveckla och sprida metoden Fysisk aktivitet på recept (FAR), implementera nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder på områdena tobak, riskbruk av alkohol, matvanor och fysisk aktivitet samt för att sammanställa och sprida kunskap som stöder ett effektivt hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete inom mödrahälsovården, barnhälsovården och elevhälsan på områdena för bra matvanor och fysisk aktivitet.

Ett evidensbaserat folkhälsoarbete

485. Regeringen har också framhållit att folkhälsoarbetet bör vara kunskapsbaserat för att uppnå en långsiktig förbättring av befolkningens hälsa och mot denna bakgrund vidtagit flera åtgärder, bland annat för att utveckla arbetet med evidensgradering samt öppna jämförelser på folkhälsoområdet.

b)

486. Sedan 2006 har självmorden i Sverige legat på en stabil nivå i alla åldersgrupper. Sedan 1990 har självmorden har minskat snabbast bland de äldsta, särskilt bland männen, och skillnaderna mellan åldersgrupperna har minskat. Självmord är vanligare bland män än bland kvinnor och vanligare bland äldre än bland yngre. Bland kvinnor är självmord vanligast i åldersgruppen 45–64 år, bland män i gruppen 75 år och äldre.

487. Det mest angelägna arbetet för att minska antalet självmord bedöms vara förebyggande arbete med psykisk ohälsa hos barn och unga.

490. Under perioden 2012-2015 satsades 641 miljoner kronor på en förstärkt elevhälsa i svenska skolor, med fokus bl.a. på en ökning av psykologer och kuratorer, och sedan 2009 arbetar staten i samverkan med huvudmännen för att öka samordning och förbättra tillgängligheten till psykiatrisk vård för barn och unga.

488. I syfte att öka kunskapen om självmord som sker i anslutning till vård analyseras varje självmord som inträffar inom fyra veckor efter en vårdkontakt. Resultaten av analysen sammanställs årligen och återrapporteras till verksamheterna för att underlätta till kvalitetsutveckling och ständigt lärande. I nuläget övervägs en utökad skyldighet att genomföra en händelseanalys av bredare karaktär vid varje självmord.

489. Under 2010-2013 har ett självmordsförebyggande program, Mental Health First Aid, som utvecklats i Australien, erbjudits yrkesgrupper som kan komma i kontakt med personer med psykisk ohälsa. Utbildningens mål är att ge kunskap om självmordsprocessen hos ungdomar, vuxna och äldre, samt om effektiv, icke-dömande, förtroendeskapande samtals teknik. Under 2012 påbörjades en motsvarande utbildning för personalkategorier som kommer i kontakt med ungdomar som har risk att utveckla psykisk ohälsa.

c)

490. Nationell strategi mot hiv/aids och andra sexuellt överförbara sjukdomar – regeringens insatser utgår från Den nationella strategin mot hiv/aids och andra sexuellt överförbara sjukdomar (prop. 2005/06:60), som presenterades i december 2005. I strategin anges att målet för samhällets insatser ska vara att begränsa spridningen av hivinfektion och andra sexuellt överförbara sjukdomar, samt att begränsa konsekvenserna av dessa infektioner för samhället och enskilda.

Samordning

491. Arbetet för sexuell hälsa och mot sexuellt överförda infektioner sker på en mängd olika sätt och på olika nivåer i Sverige. Särskilda funktioner finns därför för att bättre samordna och stärka arbetet.

492. ”Hivportalen” administreras av Smittskyddsinstitutet och vänder sig till de aktörer som på olika sätt arbetar förebyggande mot hiv och andra sexuellt överförda infektioner samt med sexuell hälsa i Sverige. Syftet med Hivportalen är att samla och stärka preventionsarbete genom att erbjuda fakta, publikationer, statistik, forskning, metoder och nyheter inom området samlad på en och samma webbplats. På så sätt ska de olika aktörerna lättare kunna hitta information, dela med sig av sina

kunskaper och erfarenheter, och även hitta lämpliga partners för erfarenhetsutbyte och samarbete.

493. Regeringen har också inrättat ett nationellt råd för samordning av det förebyggande arbetet i landet, Rådet för samordning av insatser mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar. Rådet samlades första gången i maj 2007 och förkortas Nationella Hivrådet.

Kunskapsuppbyggnad och kunskapsutveckling

494. Främjande av kunskapsuppbyggnad och stöd är en viktig del i ett framgångsrikt preventionsarbete. Smittskyddsinstitutet utför kontinuerligt studier för att kunna göra systematiska uppföljningar av kunskap, attityd och beteende för de viktigaste preventionsgrupperna. Till stöd för det förebyggande arbetet har en särskild handlingsplan för klamydiaprevention tagits fram. Smittskyddsinstitutet tar även fram underlag för hur prevention avseende hiv och sexuellt överförda infektioner bör utformas för olika preventionsgrupper.

495. Regeringen har gett myndigheterna Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut uppdraget att ta fram en nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Strategin beräknas vara färdig under senare delen av 2014.

Informationsinsatser

496. Smittskyddsinstitutet genomför kontinuerligt kommunikations- och informationsinsatser för att höja medvetenheten och kunskapen om sexuellt överförda infektioner. Till grund för insatserna finns en samverkansmodell och plan för kommunikationsinsatser som tagits fram på uppdrag av regeringen och i samarbete med landsting och storstadskommuner.

Insatser riktade mot unga

497. Det sexuella risktagandet bland ungdomar och unga vuxna (15–24 år) har ökat, vilket visar sig genom den omfattande spridningen av klamydiainfektion i dessa åldersgrupper, särskilt bland unga heterosexuella. Mot denna bakgrund är behovet av effektiva preventionsinsatser riktade mot denna grupp av stor vikt. Särskilt angeläget är att öka kondomanvändningen bland unga och att minska det sexuella risktagandet. Flera satsningar har gjorts för att öka unga personers kunskap om HIV och andra sexuellt överförda infektioner. En framgångsrik insats är webportalen umo.se, en websida som fungerar som en ungdomsmottagning på nätet. Umo.se erbjuder lättillgänglig information om sex, hälsa och relationer för unga och unga vuxna.

Kvalitetsregistret InfCareHIV

498. InfCareHIV är ett nationellt kvalitetsregister för svensk hivvård. Registret används för att följa och utveckla vården för hivpositiva. Registret byggs upp av dem som är arbetar inom vården och som själva ska ha nytta av det i sin yrkesvardag. Finansieringen av registret sker av staten och landstingen tillsammans. De senaste resultaten från registret visade att 9 av 10 hiv-smittade når virusnivåer som är så låga att de inte är mätbara. Lika många är nöjda med vården.

Infektionsscreening av gravida

499. Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2004:13) om infektionsscreening av gravida föreskriver att alla gravida kvinnor ska erbjudas provtagning för hepatit B, hiv-infektion och syfilis.

d)

500. Den svenska regeringen och riksdagen antog 2010/2011 en nationell strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Det övergripande målet är att minska allt tobaksbruk, inklusive snus. De viktigaste insatserna för att nå målet är en effektiv och samordnad tobakstillsyn (bl.a. kontroll av åldersgränsen på 18 år), hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete inom mödra- och barnhälsovården, strukturerad tobaksavvänjning inom primärvården, förbud mot tobaksreklam, utvecklingsstöd till utvecklingsarbete på lokal nivå för att utveckla metoder för att barn och ungdomar inte ska börja använda tobaksprodukter, lagstiftning som reglerar passiv rökning på allmänna platser, en forskningsstudie för att utveckla tobakspreventionen (Karolinska institutet), stöd till Non Smoking Generation (mot allt tobaksbruk) och utveckling av en metod för hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete inom tandvården.

Rekommendation 24

501. I Sverige rapporteras förekomsten av vård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV till det nationella patientregistret som förs av Socialstyrelsen. Inrapporteringskyldighet omfattar bl.a. vårddygn, diagnos, vidtagna behandlingsåtgärder samt tvångsåtgärder såsom bältesläggning och avskiljning.

502. Det föreligger en inte obetydlig underrapportering i registret när det gäller vidtagna åtgärder. Vårdtillfällen bedöms dock vara relativt heltäckande. Regeringen har ingått en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting som bland annat syftar till att stimulera en förbättrad rapportering samt gett Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla sin uppföljning och statistik inom området.

*Rekommendation 35**Folkhälsopolitikens omfattning*

503. Folkhälsoarbetet i Sverige bedrivs tvärsektorielt och omfattar många politikområden samt har fokus på bestämningsfaktorer för hälsa snarare än hälsoutvecklingen i sig. Grunden för folkhälsopolitiken lades fast med propositionen om Mål för folkhälsan som lämnades 2003. Propositionen anger ett övergripande mål för folkhälsopolitiken om att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Till målet finns elva målområden för uppföljning. Med bland annat den uppföljning som görs som grund har regeringen därefter presenterat en ytterligare proposition 2008 En förnyad folkhälsopolitik och två inriktningsskrivelser 2006 Folkhälsopolitik för jämlikhet i hälsa och hållbar tillväxt respektive 2012 En folkhälsopolitik med människan i centrum. Den senare definierar fem byggstenar för förverkligande av politiken: Start – om barns och ungas uppväxtvillkor, Stöd – för att underlätta hälsosamma val, Skydd – ett effektivt och säkert skydd mot hälsohot, Samverkan – Det gemensamma ansvaret för en god hälsa samt Stärkt kunskapsstyrning – för ett effektivare folkhälsoarbete.

Uppföljningssystem på folkhälsoområdet

504. I samband med att propositionen om Mål för folkhälsa lades 2003 fick Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att utveckla ett uppföljningssystem utifrån de målområden som presenterades i propositionen. Utvecklingen av indikatorer för uppföljningssystemet byggde också på de särskilda politikområdesmål som då fanns för respektive politikområde. Politikområdesmålsstrukturen är numera avvecklad.

505. En gång per mandatperiod presenterar Statens folkhälsoinstitut en samlad folkhälsopolitisk rapport utifrån uppföljningssystemet och en analys av insatser som genomförts. Härutöver lämnas årligen en rapportering om folkhälsans utveckling i samarbete mellan Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen. Denna rapportering omfattar både utvecklingen av bestämningsfaktorer för hälsa och hälsans utveckling i befolkningen. Statens folkhälsoinstitut genomför årligen en enkätundersökning i befolkningen, Hälsa på lika villkor, utvecklar Folkhälsodata för kommuner och landsting samt en FolkhälsoAtlas som presenterar indikatorer bland annat i webbaserade kartor på lokal och regional nivå. Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut har också haft i uppdrag att ta fram en gemensam temarapportering om barn och unga. Denna har presenterades i mars 2013.

Utvärdering av uppföljningssystemet

506. I samband med den senaste inriktningsskrivelsen 2012, gav regeringen också Statskontoret i uppdrag att utvärdera uppföljningssystemet för den nationella folkhälsopolitiken. Statskontoret skulle analysera om det nationella uppföljningssystemet

för folkhälsopolitiken är ändamålsenligt för att följa upp det övergripande nationella målet för folkhälsoarbetet. Om behov fanns skulle Statskontoret föreslå förändringar i syfte att göra systemet mer ändamålsenligt och effektivt.

507. Statskontoret överlämnade i mars 2013 sin redovisning av uppdraget i rapporten Utvärdering av uppföljningssystemet för den nationella folkhälsopolitiken (2013:4).

Artikel 13

Riktlinje 58

Mänskliga rättigheter i utbildningen

508. Från och med den 1 juli 2011 tillämpas en ny skollag (2010:800). Lagen slår fast att utbildningen inom skolväsendet bland annat syftar till att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Vidare regleras att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Lagen ålägger också var och en som verkar inom utbildningen att främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

509. Lagen (2009:128) om yrkeshögskolan reglerar att verksamheten inom yrkeshögskolan ska utformas med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom yrkeshögskolan ska främja aktning för varje människas egenvärde samt respekt för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma miljö.

Förskoleklass, grundskola och fritidshem

510. Från och med den 1 juli 2011 gäller även nya läroplaner och kursplaner för de obligatoriska skolformerna, förskoleklassen och fritidshemmet. Läroplanerna anger skolans värdegrund och övergripande mål och riktlinjer. Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11) reglerar att skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället.

511. Skolans mål ska vara att varje elev kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Skolan ansvarar även för att eleverna får kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna,

sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia. Läraren ska enligt läroplanen förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle. Motsvarande lydelse finns i läroplanerna för specialskolan, sameskolan respektive grundsärskolan.

512. För varje enskilt ämne i grundskolan och i de motsvarande skolformerna finns det en nationellt fastställd kursplan med nationellt fastställda kunskapskrav, centralt innehåll och syfte. I den nya kursplanen för ämnet samhällskunskap framgår det att undervisningen i ämnet ska bidra till att eleverna utvecklar förtroget med de mänskliga rättigheterna och med demokratiska processer och arbetsätt. Den ska också bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om, och förmågan att reflektera över, värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle.

Gymnasieskolan

513. Gymnasieutbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla.

514. Gymnasieskolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

515. Det är vidare gymnasieskolans ansvar att varje elev har kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia samt kan göra medvetna ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Mål för gymnasieskolan är också att varje elev respekterar andra människors egenvärde och integritet, tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa människor, kan samspela i möten med andra människor utifrån respekt för skillnader i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia. Eleverna i gymnasieskolan ska ha tillgång till bibliotek och studie- och yrkesvägledning.

516. Högskoleförordningen (1993:100) reglerar bl. a krav och mål för yrkesexamina. I examensbeskrivningarna för ett antal examina anges att

studenten för att få examen ska visa viss värderingsförmåga och förhållningssätt med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna.

Riktlinje 59

Rätt till avgiftsfri obligatorisk grundskoleutbildning

517. Grundskolan är obligatorisk och alla barn som är bosatta i Sverige är skolpliktiga. Grundskolan består av nio årskurser. Huvudregeln är att barn har skolplikt från höstterminen det år de fyller sju år och att skolplikten upphör vid utgången av vårterminen i årskurs 9. I Sverige börjar de flesta barn i årskurs 1 på höstterminen det år de fyller 7 år. Det är också möjligt att låta barnen börja redan det år de fyller 6 och vid särskilda skäl först det år barnet fyller 8 år.

518. Utbildningen i grundskolan ska enligt skollagen vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning samt erbjudas näringsriktiga skolmåltider. Det får dock enligt skollagen förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna. Det är skolhuvudmannen som ansvarar för att utbildningen är avgiftsfri och som ska göra en helhetsbedömning av samtliga kostnader som belastar en elev under ett läsår så att kostnaderna inte blir betungande för elev och familj. Statens skolinspektion utövar tillsyn över skolhuvudmännen för att säkerställa att bestämmelserna om avgiftsfrihet följs.

519. Elever i grundskola med offentlig huvudman har enligt skollagen som regel rätt till kostnadsfri skolskjuts om sådan skjuts behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållanden, elevens funktionsnedsättning eller någon annan särskild omständighet. Elevens hemkommun ansvarar för att anordna skolskjuts. I de fall då det kan ske utan organisatoriska eller ekonomiska svårigheter ska kommunen även anordna kostnadsfri skolskjuts för elever i fristående grundskolor.

Riktlinje 60

Tillgänglighet och tillträde till gymnasial utbildning och yrkesutbildning

Gymnasieskolan

520. Gymnasieskolan är en frivillig skolform och omfattar 18 nationella program, varav åtta är yrkesprogram och tolv är högskoleförberedande program. Därutöver finns fem introduktionsprogram för elever som saknar behörighet till de nationella programmen. Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. Utbildningen ska vara likvärdig oavsett var i landet den ordnas. I utbildningen ska hänsyn tas till elever med behov av särskilt stöd.

521. Utbildningen är avgiftsfri för eleverna. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Kommunen får dock besluta att eleven ska hålla sig med enstaka egna hjälpmedel. Dessutom får i verksamheten förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna.

522. För att vara behörig till gymnasieskolan ska eleven ha avslutat sin grundskoleutbildning eller motsvarande. Därutöver krävs för behörighet till ett yrkesprogram godkända betyg i svenska alternativt svenska som andraspråk, engelska och matematik och i minst fem andra ämnen. För behörighet till ett högskoleförberedande program krävs godkända betyg i svenska alternativt svenska som andraspråk, engelska och matematik och i minst nio andra ämnen. Regeringen har meddelat särskilda föreskrifter om särskilda förkunskapskrav för vissa högskoleförberedande program.

523. För elever som inte är behöriga till ett nationellt program är hemkommunen skyldig att erbjuda olika introduktionsprogram. Introduktionsprogrammen har delvis olika syften men dessa handlar i huvudsak om att bereda väg för eleverna antingen till vidare studier eller till etablering arbetsmarknaden. Eleverna på introduktionsprogram har liksom eleverna på ett nationellt program rätt till heltidsstudier.

524. 98 procent av eleverna i grundskolan fortsätter i gymnasieskolan. Hösten 2012 gick 52 procent av eleverna i årskurs 1 på ett högskoleförberedande program och 29 procent av eleverna gick på ett yrkesprogram. Övriga elever gick på något av introduktionsprogrammen.

525. Av landets 20-åringar har 72 procent ett slutbetyg från gymnasieskolan senast 2010, vilket är på samma nivå som de fyra föregående åren. Andelen 20-åringar som är behöriga att söka till universitet och högskola har ökat sedan början av 2000-talet och ha varit 64 procent de senaste fem åren. Av de elever som slutfört sin gymnasieutbildning läsåret 2008/09 hade 45 procent inom tre år gått över till högskolan. En större andel kvinnor än män slutför sin gymnasieutbildning och går över till högskolan.

Kommunal vuxenutbildning

526. Kommunal vuxenutbildning (komvux) ska ge vuxna möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt främja sin personliga utveckling.

Komvux är indelad i två nivåer:

Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå ska ge vuxna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för att delta i samhälls- och arbetsliv. Den ska också syfta till att möjliggöra fortsatta studier.

Kommunerna ska erbjuda kommunalvuxenutbildning på grundläggande nivå till alla vuxna som saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan.

527. Kommunal vuxenutbildningen på gymnasial nivå i sin tur syftar till att ge vuxna kunskaper och färdigheter på en nivå som motsvarar den som utbildningen i gymnasieskolan ska ge. Vid urval bland behöriga sökande ska den som har kort tidigare utbildning ges företräde.

Yrkeshögskolan

528. Yrkeshögskolan är en eftergymnasial utbildningsform inom det offentliga utbildningssystemet. Utbildningarna utformas och genomförs i samarbete mellan utbildningsföretag och arbetslivet och syftar till att möta behovet av kvalificerad arbetskraft. Under 2012 deltog cirka 40 000 studenter i utbildningarna varav 22 623 kvinnor och 21 720 män. Under de senaste åren har regeringen utökat antalet platser med anledning av finanskrisen och läget på arbetsmarknaden och en del av dessa platser har också permanentats.

529. På regeringens uppdrag bedriver Myndigheten för yrkeshögskolan en försöksverksamhet för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att studera inom yrkeshögskolan. Hösten 2012 startade fem utbildningar med utökat stöd. Ytterligare ett intag är planerat till hösten 2013.

530. Enligt förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan får myndigheten fördela statsbidrag till utbildningsanordnare för pedagogiskt stöd eller andra fysiska anpassningar om det bidrar till att personer med funktionsnedsättning ges förutsättningar att fullfölja utbildningen.

Riktlinje 61

Tillgänglighet och tillträde till högre utbildning

531. Högskoleutbildning i Sverige är avgiftsfri för studenter från EU/EES och är kopplat till ett allmänt studiestödssystem. Utbildningen är tillgänglig för många både genom att det finns universitet eller högskolor i varje län och genom omfattande distansutbildning.

Skydd mot diskriminering på högskoleområdet

532. Den 1 januari 2009 trädde som tidigare nämnts diskrimineringslagen (2008:567) i kraft. Lagen ersatte jämställdhetslagen (1991:443) och sex andra civilrättsliga lagar, däribland lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan. Diskrimineringslagen har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Genom lagen ges bl.a. studenter och sökande till högskoleutbildning ett kraftfullt skydd mot diskriminering.

533. Lagen gäller för all utbildningsverksamhet, bl.a. för högskoleutbildning som bedrivs vid universitet och högskolor med staten som huvudman och vid enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda vissa examina (i fortsättningen benämnda ”högskola”). Lagen innehåller bestämmelser som förbjuder direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera. Diskrimineringsförbudet gäller även i det fall en högskola genom skäliga åtgärder i fråga om lokalernas tillgänglighet och användbarhet kan se till att en person med funktionsnedsättning, som söker eller har antagits till högskoleutbildning, kommer i en jämförbar situation med personer utan sådan funktionsnedsättning.

534. I diskrimineringslagen anges vidare att en högskola inte får utsätta en student eller sökande för represalier på grund av att han eller hon har anmält högskolan för diskriminering, medverkat i en utredning enligt lagen eller avvisat eller fogat sig i trakasserier. Av lagen följer också att högskolan inom ramen för sin verksamhet ska bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter. Det ställs också krav på att en högskola ska vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att någon student eller sökande utsätts för trakasserier.

535. Utöver diskrimineringsförbudet ställer lagen krav på att en högskola årligen ska upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja studenters och sökandes lika rättigheter och möjligheter, dels förebygga och förhindra trakasserier. Planen ska även innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som högskolan avser att påbörja eller genomföra under det kommande året. Högskolan har dessutom en skyldighet att utreda omständigheterna kring angivna trakasserier och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden. Den rättsliga påföljden som kan bli aktuell vid överträdelser av diskrimineringsförbuden är diskrimineringsersättning.

536. Särskilt stöd ges till studenter med funktionsnedsättning. Antalet studenter som beviljats särskilt pedagogiskt stöd har ökat från år 2011 till 2012 med 11 procent.

Riktlinje 62

Satsningar för ökad läskunnighet

Förskola

537. Regeringen har beslutat om förändringarna i läroplanen för förskolan som tillämpas från 1 juli 2011. Revideringen innebar bl.a. att läroplanens mål för barns språkliga och kommunikativa utveckling förtydligades och utökades.

538. Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att genomföra fortbildningssatsningen Förskolelyftet under perioden 2009–2014. Satsningen omfattar förskollärare, barnskötare och personal med pedagogiskt ledningsansvar i förskolan. Under perioden 2012–2014 erbjuds förskollärare fortbildning som inriktas på barn i behov av särskilt stöd när det gäller deras språkliga och kommunikativa samt matematiska utveckling. Under 2013 erbjuds även en kurs med inriktningen flerspråkighet och interkulturell kompetens.

Förskoleklass, grundskola och gymnasieskola

539. Regeringen har vidtagit flera åtgärder i syfte att förbättra elevers resultat i läsning och skrivning, bl.a. har tydligare kurs- och ämnesplaner och kunskapskrav som betonar den språkliga dimensionen i alla ämnen införts.

540. Under perioden 2008–2012 delade Statens skolverk på uppdrag av regeringen ut statsbidrag för åtgärder som syftar till att stärka arbetet med basfärdigheterna läsa, skriva och räkna till huvudmän för förskoleklass och grundskola. Satsningen omfattade drygt 1,5 miljarder kronor och statsbidraget avsåg åtgärder för att öka elevernas målfyllelse, särskilt för de elever som riskerade att inte nå målen och som var i behov av särskilt stöd. Det kunde även avse personalförstärkningar i verksamheten, kompetenshöjande insatser för lärare som arbetade inom verksamheten och andra liknande stöd- och utvecklingsinsatser samt införskaffande av läromedel.

541. Statens skolverk bedriver på uppdrag av regeringen ett nationellt centrum (NCS) för språk-, läs- och skrivutveckling. NCS arbetar med att stimulera huvudmän och skolor att aktivt arbeta med språk-, läs- och skrivutveckling. NCS stödjer även bildandet och utvecklingen av regionala nätverk för språk-, läs- och skrivutvecklare. Syftet är att skapa förutsättningar för ett långsiktigt systematiskt kvalitetsarbete med barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling.

542. Statens skolverk fick 2011 ett uppdrag att genomföra insatser för att främja jämställdhet i skolväsendet som bland annat omfattade kompetensutveckling i syfte att främja jämställdhet och sprida kunskap för att främja varje elevs lika möjligheter att uppnå målen samt att stimulera elevers läs-, skriv- och språkutveckling riktat till förskollärare och lärare i förskola och förskoleklass samt för lärare i svenska och svenska som andraspråk i det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan. Uppdraget pågår fram till och med 2014.

543. Den nya skollagen (2010:800) som tillämpas från 1 juli 2011 innebär att elevens rätt till stöd har stärkts. Elevernas kunskaper måste också kontinuerligt följas upp och utvärderas för att skolan tidigt ska kunna stödja eleverna så att fler kan nå skolans kunskapsmål. För att stärka uppföljningen och utvärderingen har regeringen tidigare infört

skriftliga omdömen från årskurs 1 i grundskolan. Vidare har betyg ifrån årskurs 6 införts med start höstterminen 2012. Nationella prov i svenska har införts i fler årskurser och obligatoriska prov till stöd för lärarnas bedömning av elevernas kunskaper ges nu i årskurs 3, 6 och 9.

544. Lärarens kompetens och undervisningens utformning är avgörande för elevernas studieresultat och möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen. Regeringen har genomfört särskilda satsningar och erbjudit lärare möjlighet att förstärka sin ämnesteoretiska och ämnesdidaktiska kompetens. Under perioden 2012–2015 ges anställda lärare med lärarexamen möjlighet att komplettera sin behörighet i ämnen som de undervisar i men där de saknar behörighet. Ytterligare insatser inom området är bl.a. en skärpning av behörighetsreglerna, att speciallärarutbildningen har återinförts samt införandet av lärarlegitimation.

Utbildning i svenska för invandrare (sfi)

545. Utbildning i svenska för invandrare (sfi) är en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska språket. I utbildningen får man lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Utbildningen ska ge språkliga redskap för kommunikation och aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv.

546. Sfi syftar också till att ge vuxna invandrare som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. Detta kan gälla såväl analfabeter som elever med kort skolbakgrund, men också elever som är läs- och skrivkunniga men har ett annat skriftspråk. En elev som inte är funktionellt litterat eller har ett annat skriftsystem än det latinska alfabetet ska få läs- och skrivundervisning inom ramen för sin sfi-utbildning. Kommunen är huvudman för sfi och ansvarig både för att utbildningen erbjuds och att alla som har rätt att delta får information om detta.

Yrkesvux

547. Regeringen har de senaste åren gjort kraftfulla satsningar på yrkesutbildning för vuxna. Satsningen på yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning (yrkesvux) inleddes 2009 och har gett 10 000-tals vuxna möjlighet till en yrkesutbildning. Satsningen är planerad att pågå till och med 2014.

548. Från 2011 pågår en ytterligare satsning på yrkesutbildning för vuxna, lärlingsutbildning för vuxna (lärlingsvux). Inom denna satsning ska huvuddelen av utbildningen, minst 70 procent, ske på en arbetsplats under ledning av en handledare.

Riktlinje 63

Rätt till modersmålsundervisning och utbildning för elever tillhörande minoriteter

549. De nationella minoriteterna (urfolket samerna, sverigefinnar, romer, tornedalingar och judar) har starkare möjligheter att få undervisning i sitt nationella minoritetsspråk inom ramen för ämnet modersmål än andra grupper i Sverige i enlighet med de åtaganden Sverige har gentemot de nationella minoriteterna i och med ratificeringen av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3). De nationella minoriteterna är i fråga om modersmålsundervisning i sitt minoritetsspråk undantagna från majoriteten av de krav som finns i skollagen (2010:800) och skolförordningen (2011:185). Detta frånges kravet om att eleven ska besitta grundläggande kunskaper i språket för att få modersmålsundervisning.

550. För andra än de nationella minoriteterna ska en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om minst fem elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i språket önskar sådan undervisning, och det finns en lämplig lärare. Motsvarande krav finns således inte för en elev som tillhör en nationell minoritet.

551. Det kvarvarande kravet om att en elev som tillhör en nationell minoritet ska besitta grundläggande kunskaper i språket är under över- syn av arbetsgruppen *Vissa skollagsfrågor* som har till uppgift att se över och föreslå förändringar i skollagen gällande bland annat modersmåls- undervisning för de nationella minoriteterna. Regeringskansliet avvaktar arbetsgruppens slutsatser.

552. Urfolket samerna har rätt till undervisning i den särskilda skolformen sameskolan. Inom myndigheten Sameskolstyrelsen bedrivs verksamheten i både samiska förskolor och sameskolor. Sameskolans undervisning bedrivs i årskurs 1–6 och därefter har eleverna möjlighet att delta i integrerad samisk undervisning i årskurs 7–9. Den integrerade samiska undervisningen bedrivs av kommunala eller fristående huvudmän efter avtal med Sameskolstyrelsen. Staten tillskjuter statsbidrag till huvudmännen för att delfinansiera den integrerade samiska undervisningen.

553. Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2013 att Sameskolstyrelsen tillförs medel för att möjliggöra en utbyggnad av sameskolan i Kiruna och för att förbereda verksamheten för ett ökande elevunderlag. Detta för att säkerställa föräldrars möjlighet att välja

samisk skola eller förskola till sina barn. Sameskolstyrelsen har även tilldelats ytterligare medel för att stärka erbjudandet av integrerad samisk undervisning. Sameskolstyrelsen har regeringens uppdrag att svara för viss läromedelsproduktion på samiska. Myndigheten producerar årligen nytt material som kan användas i undervisningen.

554. Statens skolverk har vissa regeringsuppdrag inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering. Skolverket ska producera läromedel på de olika varieteterna av romani chib. De ansvarar vidare för utbildningen av så kallade romska brobyggare som ska vara en kontaktyta mellan romer och skolorna. Skolverket utbildar för närvarande brobyggare från pilotkommuner, och arbetet inom ramen för strategin fortgår.

555. Regeringen tillskjuter medel under 2013 och 2014 till projektet Finska nu. Projektet är initierat av Kulturfonden för Sverige och Finland och dess syfte är att stärka användningen av och skapa ett ökat intresse för det finska språket i Sverige. Projektet består av tre delprojekt där dess huvudprojekt riktar sig till förskolor för att där stärka det finska språket och de finskspråkiga barnens identitet.

556. Elever från de nationella minoriteterna kan erbjudas tvåspråkig undervisning av huvudmän i årskurs 1–6. Sådan undervisning ger goda möjligheter till ytterligare förstärkning av de språkliga kunskaperna i både svenska och ett nationellt minoritetsspråk. För tvåspråkiga skolor med undervisning på finska omfattas årskurs 1–9. Det pågår även en försöksverksamhet gällande erbjudandet av tvåspråkig undervisning i årskurs 7–9 för andra nationella minoritetsspråk än finska.

557. De nationella minoriteterna följer samma läroplaner som övriga elever och samma reglering i författningar som skollagen och skolförordningen gäller för undervisning av elever från de nationella minoriteterna.

Riktlinje 64

Lika tillgång till utbildning för flickor och pojkar

558. Grundskolan är obligatorisk och alla barn som är bosatta i Sverige är skolpliktiga. Skollagen (2010:800) anger att alla barn och elever ska ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet bland annat oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck.

559. Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11) reglerar att skolan aktivt och medvetet ska främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Skolan har ett ansvar för att motverka

traditionella könsmonster och ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

560. Under åren 2008–2012 har regeringen gett Statens skolverk tre uppdrag om jämställdhetsinsatser inom skolväsendet. Dessa insatser har främst handlat om och framtagande av stödmaterial, att erbjuda handledning vid utvecklingsarbete och kompetensutveckling för lärare och skolhuvudmän. Några av huvudpunkterna för uppdragen har varit att motverka könsrelaterade trakasserier och avhopp bland elever av underrepresenterat kön, att sprida kunskap om kön och skolframgång samt att genomföra insatser för att förhindra och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

561. Av högskolelagen (1992:1434) följer att högskolorna ska aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Riktlinje 65

Åtgärder för att minska avhopp från utbildning

562. Den nya skollagen (2010:800) ställer hårdare krav på huvudmännen att erbjuda elever särskilt stöd om de har svårigheter med att följa undervisningen eller uppnå målen. För dessa elever ska en utredning genomföras som sedermera resulterar i ett åtgärdsprogram med insatser för att stödja elevens möjligheter att nå de mål som satts upp för undervisningen. Detta stöd kan se olika ut och ska anpassas efter elevens behov.

Grundskola

563. Svensk grundskola är obligatorisk och huvudmännen samt elevernas målsmän har gemensamt i uppgift att säkerställa att eleverna deltar i skolans undervisning. Detta sker exempelvis genom uppföljningssamtal mellan huvudmannen och målsmännen om elever inte deltar i undervisningen.

564. Inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering ska Statens skolverk tillse att lämplig utbildning görs tillgänglig för att utbilda totalt ca 20 brobyggare 2012–2015 inom förskola, förskoleklass och grundskola i ett antal pilotkommuner i syfte att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Utbildningen ska inriktas mot frågor som behandlar barns och elevers lärande och utveckling samt kommunikation och samverkan mellan barn, elever, föräldrar och andra vuxna. Brobyggare är kvinnor och män med romsk språk- och kulturkompetens, t.ex. en lärarassistent med kunskaper om romsk kultur och som har kunskaper i romani chib. De personer som utbildas till brobyggare kan t.ex. vara redan kommunalt anställd personal med romsk språk- och kulturkompetens. De romska brobyggarna är en länk mellan

elever och föräldrar samt skolpersonal och huvudmän. De ska minska informations- och förståelsegapet mellan grupperna för att bland annat öka andelen romska elever som fullföljer skolgången.

Gymnasieskola

565. Regeringen har avsatt 10 miljoner kronor 2013 för främst fortbildning av studie- och yrkesvägledare samt beräknar för samma ändamål 11 miljoner kronor för 2014, 10 miljoner kronor för 2015 och 5 miljoner kronor för 2016.

566. Det finns pågående satsningar på entreprenörskap i grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildning som kan öka elevers motivation till att slutföra en fullständig utbildning. Under 2013 gör regeringen satsningar på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion. Målsättningen är att elever som befinner sig i riskzonen för att avbryta sin utbildning bättre ska motiveras och kunna förberedas för arbetsmarknaden eller vidare studier inom gymnasieskolan. Satsningar görs också på arbetsplatsförlagt lärande inom yrkesprogram och lärlingsutbildning för att höja kvaliteten inom detta område.

567. Regeringen har i juni 2012 tillsatt en utredning som ska föreslå hur arbetet med unga som varken studerar eller arbetar kan utvecklas. I utredningens uppdrag ingår bl.a. att se över det kommunala informationsansvaret för unga som inte har fyllt 20 år och som inte går i gymnasieskolan. Förväntade förslag från denna utredning är bl.a. ökad satsning på gymnasieskolan introduktionsprogram och ökad reglering med syfte att förebygga avhopp från studier och förbättrad måluppfyllelse.

568. I ett av de ovan nämnda jämställdhetsuppdragen var en insats att erbjuda kompetensutveckling i syfte att generellt främja jämställdhet och att motverka avhopp bland elever av det underrepresenterade könet från gymnasieprogram som antalsmässigt domineras av ett kön.

Rekommendation 25

569. Inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering har Statens skolverk fått i uppdrag att ansvara för genomförandet av vissa åtgärder som aviserats i skrivelsen En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Uppdraget består av flera deluppdrag. Bland annat ska Skolverket medverka till att bättre beskriva romska barns och elevers situation i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasieskola i fem kommuner som av regeringen utsetts till att ingå i en pilotverksamhet för romsk inkludering. I denna del av uppdraget ingår att ta fram lärande exempel på initiativ och åtgärder för att öka deltagandet av romska barn i förskola och förskoleklass liksom att redogöra för vilka åtgärder som varit effektiva. Vidare ska Skolverket beskriva romska elevers situation i kommunerna i pilotverksamheten när det gäller att slutföra grundskolan med godkända betyg så att de är

behöriga att söka till gymnasieskolan och genomföra gymnasiestudier. I uppdraget ingår att ta fram lärande exempel och att redogöra för vilka åtgärder som varit effektiva. Dessa deluppdrag slutredovisas under våren 2013.

570. Ytterligare en del av Skolverkets uppdrag är att tillse att lämplig utbildning görs tillgänglig för att utbilda totalt ca 20 brobyggare 2012–2015 inom förskola, förskoleklass och grundskola i de kommuner som ingår i pilotverksamheten i syfte att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Regeringen har beviljat bidrag till kommunerna i pilotverksamheten för att finansiera 50 procent av brobyggarnas lönekostnader. Deluppdraget slutredovisas i mars 2016. Samtliga delar av uppdraget till Skolverket angående strategin för romsk inkludering ska genomföras efter samråd med kommunerna i pilotverksamheten och lokala romska företrädare och sakkunniga.

571. Sedan den 1 januari 2009 gäller diskrimineringslagen (2008:567) inom bland annat hela utbildningsområdet. Lagen har till syfte att motverka diskriminering och på annat sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Enligt diskrimineringslagen ska en utbildningsanordnare som bl.a. bedriver utbildning eller annan verksamhet enligt skollagen varje år upprätta en likabehandlingsplan med en översikt över de åtgärder som behövs för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.

572. Den nya skollagen (2010:800) tillämpas från den 1 juli 2011 och reglerar förbud mot och åtgärder för att förhindra kränkande behandling. Med den nya skollagen infördes även anmälningsplikt för rektorer, förskolechefer, lärare, förskollärare och övrig personal. Avsikten var att säkerställa att bestämmelserna om skyldighet att utreda uppgifter om kränkande behandling och att vidta åtgärder är effektiva. För att ytterligare betona vikten av effektivitet i dessa ärenden ställer den nya skollagen också krav på att huvudmannen skyndsamt ska utreda en anmälan om kränkande behandling.

573. Barn- och Elevombudet är den statliga instans som övervakar bestämmelserna i skollagen (2010:800) om förbud mot kränkande behandling. Barn- och Elevombudet ska också tillsammans med Diskrimineringsombudsmannen arbeta för att motverka kränkningar, diskriminering och trakasserier av barn och elever. I juni 2011 gav regeringen ett förnyat uppdrag till Statens skolverk att stärka skolans värdegrund och arbete mot diskriminering och kränkande behandling, så som mobbning i skolan, förskolan och fritidshemmet.

Rekommendation 26

574. Skolförfattningarna reglerar att elever som har rätt till modersmålsundervisning ska erbjudas sådan undervisning.

575. Skolväsendet i Sverige är så utformat att de lokala kommunala och fristående huvudmännen ansvarar för hur de organiserar och bedriver sin undervisning utifrån de nationella författningarna. Statens skolinspektion är tillsynsmyndighet på skolans område och har regeringens uppdrag att tillse att huvudmännen uppfyller sina åtaganden. De gör detta genom regelbunden och riktad tillsyn samt genom kvalitetsgranskningar. Skolinspektionen har möjlighet att förelägga huvudmännen krav på åtgärder vid vite. Enskilda kan anmäla missförhållanden till Skolinspektionen.

576. För att trygga lärarförsörjningen i de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli, romani chib och samiska aviserade regeringen i budgetpropositionen för 2013 att vissa universitet och högskolor bör ges särskilda åtaganden för att bygga upp och utveckla ämneslärarutbildning i respektive språk. I regleringsbrevet för 2013 fick berörda lärosäten i uppdrag att snarast bygga upp och utveckla ämneslärarutbildning i nämnda språk. Syftet är att utbildningen ska bedrivas i en sådan miljö och hålla en sådan kvalitet som möjliggör att examenskraven enligt högskoleförordningens bilaga 2 (examensordningen) uppfylls och att lärosätet därmed kan få rätt att utfärda ämneslärarexamen i finska, samiska, meänkieli respektive romani chib. Regeringen avser att följa hur många ämneslärarexamina som utfärdas där minoritetsspråket ingår samt i övrigt återkomma i fråga om utvärdering av det särskilda åtagandet.

Rekommendation 27

577. Riksdagen beslutade i maj 2013 i enlighet med den proposition (prop. 2012/13:58) som regeringen lämnade i december 2012 om rätt till utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd. Beslutet innebär att skollagen (2010:800) ändras så att barn som vistas i landet utan tillstånd ges i huvudsak samma rätt till utbildning i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer samt gymnasieskola och gymnasiesärskola som barn som är bosatta i landet.

578. Rätten till utbildning inom grundskolan och motsvarande skolformer medför inte skolplikt för sådana barn som vistas i landet utan tillstånd. Rätten till utbildning i gymnasieskola och gymnasiesärskola ska gälla om studierna påbörjas före det att barnet fyller 18 år. Barn som vistas i landet utan tillstånd har också rätt till skolskjuts och elevresor på samma villkor som barn som är bosatta i landet. Ändringarna träder i kraft den 1 juli 2013.

Artikel 15

Mål för kulturpolitiken

579. Den svenska riksdagen beslutade 2009 om nya mål för den nationella kulturpolitiken (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145). Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

580. För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

581. Genom de nya målen ges kulturen bättre förutsättningar att präglade samhällsutvecklingen och att med kraft möta framtidens möjligheter och utmaningar. Kulturens egenvärde och oberoende, medborgarperspektivet och kulturens roll i samhället betonas på ett tydligare sätt än i tidigare mål. Ett betydande steg är också att barns och ungas rätt till kultur slås fast. Samhället ska präglas av en rikedom av kulturuttryck, oavsett på vilket område dessa uppträder. Det finns ingen given motsättning mellan kommersiell bärkraft och konstnärlig kvalitet eller frihet. Målen gäller för verksamheter inom det statliga området men bör också vara vägledande för offentliga aktörer på regional och lokal nivå.

Fördelning av ansvar

582. Staten, landstingen och kommunerna delar på ansvaret för det offentliga stödet till kulturlivet. Staten finansierar de centrala kulturinstitutionerna och ger stöd till lokala och regionala kulturverksamheter. Den nationella kulturpolitiken har på senare år omdanats i och med att en ny modell för att fördela statligt stöd till regionala och lokala kulturverksamheter införts fr.o.m. 2011. Denna modell, kultur-samverkansmodellen, innebär att den regionala nivån (landstingen) får ansvar och frihet att fördela visst statligt stöd till kulturverksamheter i respektive län. Modellen ska bidra till ökat genomslag för regionala prioriteringar och variationer inom kulturområdet, samt föra kulturen närmare medborgarna. Fr.o.m. 2013 ingår 20 av 21 län i modellen. En förutsättning för att ingå i modellen är att landstingen i samverkan tar fram en regional kulturplan och att arbetet även sker i dialog med det civila samhället och med professionella kulturskapare. Totalt omfattar modellen dryga 1,2 miljarder kronor i statligt bidrag.

583. För organisationer som företräder någon nationell minoritetsgrupp finns särskilt bidrag. Syftet med bidraget är verka för konstnärlig och kulturpolitisk värdefull utveckling inom verksamheter som rör samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur. Detta bidrag är reglerat genom förordningen (2012:517) om statsbidrag till kulturella ändamål. Från kulturbudgeten utgår sedan lång tid även stöd till Sametinget för bidrag till ideella samiska organisationer på lokal- och riksnivå, för utbildning och forskning samt för projekt som berör samisk kultur. Bidragen fördelas av Sametingets kulturnämndenligt fastställda kriterier och metoder för tingets bidragsgivning. Dessutom erhåller Ájtte, svenskt fjäll- och samemuseum samt Judiska museet, som representerar två av Sveriges nationella minoriteter, särskilda bidrag från kulturbudgeten.

Kulturarv och digitalisering

584. Ett av de nationella kulturpolitiska målen i Sverige är att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Den digitala tekniken är ett viktigt instrument för att uppfylla målet och bidrar samtidigt till att kulturarvet görs synligt och tar plats på fler platser i samhället.

585. Regeringen har fastställt en nationell digitaliseringsstrategi. Målet med strategin är att kulturella verksamheter, samlingar och arkiv i ökad utsträckning ska bevaras digitalt och tillgängliggöras elektroniskt för allmänheten. Alla statliga institutioner som samlar, bevarar och tillgängliggör kulturarvsmaterial och kulturarvsinformation ska ha en plan för digitalisering och tillgänglighet. Strategin innehåller riktlinjer för hur arbetet ska genomföras och följas upp. Strategin gäller för 2012–2015. Ett samordningssekretariat vid Riksarkivet, Digisam, ska stötta institutionerna genom att exempelvis ta fram allmänna råd hur de kan göra prioriteringar i digitaliseringsarbetet. Digisam har även fått i uppdrag att följa upp och utvärdera arbetet med strategin. En viktig utgångspunkt för strategin är att uppfylla de åtaganden som Sverige gjort om det europeiska digitala biblioteket Europeana.

586. Digitaliseringen av biografier har gått snabbt i Sverige under de senaste åren. I mars 2013 var 82 procent av alla biografialonger (655 av totalt 816) digitaliserade. Digitaliseringen har samtidigt medfört att antalet analoga filmkopior minskat snabbt och de biografier som inte digitaliseras riskerar att slås ut. Eftersom teknikskiftet kräver stora investeringar av biografägaren har regeringen beslutat att avsätta totalt 60 miljoner kronor under tre år (2011–2013) för digitalisering av biografier. Bidraget, som administreras av Stiftelsen Svenska Filminstitutet, riktas särskilt mot biografier på orter med upp till 250 000 invånare eller som huvudsakligen visar ett kompletterande utbud av kvalitetsfilm från en mångfald språkområden.

587. Svenska Filminstitutet och Kungliga biblioteket har genom webbplatsen filmarkivet.se samarbetat kring digitalisering av det audiovisuella arvet. Filmer från institutionernas samlingar tillhandahålls gratis, framför allt kort- och dokumentärfilm, reklamfilm och annan typ av beställningsfilm. Filmmaterialet har hittills varit svåråtkomligt, men intresserar både allmänheten och forskarvärlden. Webbplatsen lanserades 2011 och intresset har varit stort.

Barn och unga

588. De nationella kulturpolitiska målen från 2009 anger att barn och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas. Statens kulturråd har ett samordningsuppdrag på barn- och ungdomskulturområdet. Detta har förstärkts senaste åren, vilket bland annat resulterat i en webbplats. Den kommer att bidra till en ökad kunskapsutveckling inom området.

589. De statliga kulturinstitutionerna har fått i uppdrag att integrera ett barnperspektiv i sina verksamheter och de har även utformat strategier för sin barn- och ungdomsverksamhet för 2012–2014. Det statliga stödet till den fria scenkonsten riktat mot barn och unga har stärkts och de statliga museerna erbjuder fri entré för unga upp till 19 år.

590. Statens stöd till idrotten bedrivs ur ett barnrättsperspektiv och syftar till att stödja verksamhet som bidrar till att utveckla barns och ungdomars intresse för motion och idrott, göra det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion och aktivt motverka dopning inom idrotten. En låg momssats på biljetter till idrottsevenemang bidrar till en bred tillgänglighet för befolkningen.

591. Regeringen inledde satsningen Skapande skola under 2008 i syfte att stärka arbetet med kultur i skolan. Satsningen avser såväl offentliga som fristående skolor. Målet är att genom en ökad samverkan med kulturlivet, långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete, vilket bidrar till att nå kunskapsmålen i högre grad. Sedan 2011 omfattar Skapande skola hela grundskolan och från och med 2013 omfattas även förskoleklass av satsningen som uppgår till sammanlagt 170 miljoner kronor årligen. Det är Statens kulturråd som ansvarar för fördelningen av bidragen.

592. Svenska Filminstitutet fördelar stöd till film i skolan, bl.a. genom skolbiovisningar och stöd till filmpedagogiska projekt samt tar fram material till skolor i form av filmhandledningar och filmpaket. Stöd till barns och ungas filmverksamhet på regional och lokal nivå fördelas numera till största delen genom kultursamverkansmodellen.

Deltagande och tillgänglighet

593. I de kulturpolitiska målen anges att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Personer med funktionsnedsättning ska därför beaktas i alla regeringsinitiativ på kulturområdet. Inriktningsmålen inom områdena

kultur, medier och idrott är följande (skr. 2009/10:166):

- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i kulturlivet ska förbättras.
- Funktionshinderspiktivet ska vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet.
- Medietjänster och film ska i större utsträckning utformas på ett sätt som gör dem tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

594. Regeringen beslutade sommaren 2011 om en strategi för genomförandet av funktionshinderspiktiken i Sverige 2011–2016. Syftet med strategin är att presentera politikens inriktning med konkreta mål för samhällets insatser samt för hur resultaten ska följas upp under de kommande fem åren. På kulturområdet är Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet sektorsansvariga myndigheter med uppgift att vara samlande, stödjande och pådrivande i arbetet för att nå de funktionshinderspiktiska målen. Inom ramen för strategin och utifrån inriktningsmålen har de sektorsansvariga myndigheterna inom de prioriterade områdena fått i uppdrag att lämna förslag till delmål med en struktur för hur målen ska följas upp. Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet har sedan dess – utifrån den nya strategin för genomförandet av funktionshinderspiktiken 2011–2016 – konkretiserat målen i operativa delmål med struktur för hur målen ska följas upp.

595. Delmålen för Statens kulturråd är att:

- samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013,
- samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha åtgärdat enkelt avhjälpna hinder senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt, och att
- samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha webbplatser och e-tjänster som är tillgänglighetsanpassade senast 2016; detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.

596. Delmålet för Riksantikvarieämbetet är att ha en föredömlig, samlande, stödjande och pådrivande position i arbetet med att genomföra funktionshinderspiktiken på nationell och regional nivå, så att personer med funktionsnedsättning, i rimlig omfattning, kan ha samma möjligheter att verka inom Riksantikvarieämbetets ansvarsområde och ha tillgång till dess tjänster.

597. De tekniska framstegen påverkar kulturlivet på olika sätt och har fört med sig helt nya möjligheter för personer med funktionsnedsättning. Regeringen gav därför 2013 Statens kulturråd i uppdrag att i samverkan med Riksantikvarieämbetet, Handisam, Post- och telestyrelsen och andra berörda aktörer kartlägga hur digital teknik kan användas för att tillgängliggöra kultur för personer med funktionsnedsättning. I uppdraget ingår också att, med utgångspunkt från goda exempel, beskriva hur arbetet kan utvecklas i framtiden. Uppdraget ska redovisas i en samlad rapport senast den 1 mars 2014.

598. Myndigheten för tillgängliga medier arbetar för att ge människor med läsnedsättning tillgång till bland annat litteratur och dagstidningar. Det sker genom att producera och tillhandahålla talböcker och punktskriftsböcker för utlåning via biblioteken samt genom att ge stöd till utgivning av taltidningar. Målet är att produktionen av talböcker ska uppgå till minst 25 procent av den årliga bokutgivningen. Tekniken för produktion och distribution av taltidningar utvecklas och moderniseras för närvarande för att öka tillgängligheten till tidningsinnehållet och förbättra användarnas möjligheter att ta del av innehållet.

599. Sedan år 2000 fördelar Svenska Filminstitutet stöd till film och video för syntolkning och textning av svenskproducerad film på svenskt språk för biografier och dvd. Med svenskt språk avses förutom svenska även de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. År 2012 uppgick detta stöd till cirka 1,5 miljoner kronor. Målet med stödet är att göra film mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och personer tillhörande de nationella minoriteterna. Film för barn och ungdomar ska prioriteras. I det nya filmavtal som lägger grund för svensk filmproduktion under perioden 2013 – 2015 har det införts en paragraf som ställer krav på att filmer som får produktionsstöd ska kunna visas med svensk text.

Deltagande och minoriteter

600. I 2013 års filmavtal definieras en film som svensk under förutsättning att filmen har en svensk producent och att den svenska insatsen av artistiska medarbetare är av påtaglig betydelse. En film som inte har en svensk producent är ändå att anse som svensk om filmen uppfyller de krav som framgår av den europeiska konventionen för samproduktion (European Convention on Cinematographic Co-Production). Inga krav ställs på vilket språk som talas i filmen. Filmpool Nord, ett regionalt produktionscentrum för film- och tv-produktion, har under 2010 – 2012 givit stöd till sex projekt på samiska, två på meänkieli och ett på romani. Projekten omfattar ofta flera olika språk samtidigt. Våren 2013 är sju projekt på samiska/svenska under utveckling samt ett på romani.

601. Institutet för språk och folkminnen fördelar bidrag till revitaliseringsinsatser i de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli,

romani chib och samiska i syfte att ge enskilda personer bättre förutsättningar att tillägna sig och använda sitt minoritetsspråk. Bidrag kan sökas av föreningar, organisationer eller stiftelser som inte är statliga eller kommunala, och som utan vinstsyfte bedriver verksamhet i Sverige. Sökande får även ansöka om bidrag tillsammans med andra föreningar, organisationer, stiftelser eller kommuner.

602. Statens kulturråd ger verksamhetsbidrag och projektbidrag till nationella minoriteters kulturverksamhet. Sametinget beslutar om fördelningen av statens bidrag till det samiska folket. Bidraget fördelas till samisk kultur och samiska organisationer. Målet är att bidra till ett starkt och mångfaldigt samiskt konst- och kulturliv. Statens kulturråd ger även bidrag till utgivning av litteratur på de nationella minoritetsspråken och litteratur på svenska som bedöms ha betydelse för de nationella minoriteterna.

603. Villkoren för statligt presstöd regleras i presstödsförordningen som bl.a. innehåller regler för ekonomiskt stöd till dagstidningar som vänder sig till språkliga minoriteter. Det finns bl.a. tidningar helt eller delvis på finska som får presstöd. Det finns i dagsläget ingen dagstidning i Sverige på samiska eller meänkieli. Regeringen gav den 22 december 2010 Sametinget i uppdrag att, i samråd med Svenska Tornedalingars Riksförbund, genomföra en förstudie om förutsättningarna för gränsöverskridande tidningssamarbeten på meänkieli och samiska.

604. Med Sametingets rapport som grund lämnade Presstödskommittén den 30 september 2012 ett delbetänkande Stöd till dagstidningar på samiska och meänkieli (SOU 2012:58) med ett antal förslag för att underlätta för tidningar som helt eller delvis skriver på samiska eller meänkieli att kvalificera sig för driftsstöd. Delbetänkandet har remitterats och underlaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Avsikten är att förändringar i presstödsförordningen ska kunna träda i kraft från 2014. Presstödsförordningen gäller till den 31 december 2016 i enlighet med EU-kommissionens statsstödsgodkännande. Presstödskommittén har därför också i uppdrag att analysera vilka kriterier som ska ligga till grund för ett framtida stöd till dagspressen och lämna förslag på utformningen av ett sådant. Även i detta arbete ska kommittén beakta nationella minoriteter. Presstödskommittén ska senast den 31 augusti 2013 slutligt redovisa sitt uppdrag.

Mål för mediepolitiken

605. Målet för mediepolitiken är att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt att motverka skadliga inslag i massmedierna. Programföretagen i allmänhetens tjänst, dvs. Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB (SVT) och Sveriges Utbildningsradio AB (UR), ska enligt sina sändningstillstånd erbjuda ett

mångsidigt programutbud där hög kvalitet och nyskapande form och innehåll ska utmärka programverksamheten.

606. Programmen ska utformas så att de genom tillgänglighet och mångsidighet tillgodoser skiftande förutsättningar och intressen hos befolkningen i hela landet. SR, SVT och UR har ett stort ansvar för att beakta bl.a. behoven hos personer med funktionsnedsättning samt språkliga och etniska minoriteters intressen, vilket också återspeglas genom villkor i sändningstillstånden. Ett annat prioriterat område är programverksamhet för barn och unga, där särskild hänsyn ska tas till de språkliga behoven hos barn och unga som tillhör språkliga och etniska minoritetsgrupper. De nuvarande sändningstillstånden gäller t.o.m. 2013.

607. Regeringen beslutade den 16 juni 2011 att tillkalla en kommitté med uppdrag att analysera förutsättningarna för radio och tv i allmänhetens tjänst och lämna förslag till de förändringar som behöver göras inför nästa tillståndperiod som inleds den 1 januari 2014. Public service-kommittén inkom den 11 september 2012 med betänkandet Nya villkor för public service (SOU 2012:59), som bl.a. innehåller förslag om att programföretagens utbud på nationella minoritetsspråk ska öka samt om nya krav på företagen när det gäller tillgänglighetstjänster för personer med funktionsnedsättning. Betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet med avsikten att lämna en proposition till riksdagen under våren 2013.

Upphovsrätt

608. I den svenska grundlagen anges att författare, konstnärer och fotografer äger rätt till sina verk enligt bestämmelser som meddelas i lag. Bestämmelsen innebär bl.a. att det ska finnas en upphovsrättslig lagstiftning som beslutas av riksdagen. Mer detaljerade bestämmelser om skydd för författare, konstnärer och andra liknande kategorier av rättighetshavare finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Lagen har ändrats vid några tillfällen sedan det senaste rapporteringstillfället.

609. Den 1 april 2009 trädde ändringar i upphovsrättslagen i kraft till följd av Sveriges genomförande av EG-direktivet om civilrättsliga sanktioner för att skydda immateriella rättigheter. Lagändringarna innebär bland annat att svensk domstol kan besluta att en internetleverantör ska ge rättighetshavare information om vilken abonnent som haft ett visst IP-nummer vid en viss tidpunkt (informationsföreläggande).

610. Lagändringarna ger rättighetshavarna en praktisk möjlighet att använda sig av de civilrättsliga bestämmelser som redan tidigare fanns på plats. Upphovsrättslagen har ändrats vid ytterligare tillfällen bl.a. till följd av genomförande av andra EU-direktiv. Följerättsdirektivet genomfördes 2007. Det föranledde ändringar i bestämmelserna om

följerätt, dvs. upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av konstverk.

611. Med anledning av direktivet om audiovisuella mediatjänster gjordes vissa ändringar 2010. Då infördes nya inskränkingsbestämmelser som ger möjlighet för televisionsföretag att använda utdrag från utsändningar av evenemang av stort allmänintresse. Vidare trädde den 1 april 2011 nya avtalslicensbestämmelser i kraft om återutnyttjande av upphovsrättsligt skyddat material i radio- och tv-företagens arkiv. Bestämmelserna gör det lättare att få till stånd heltäckande avtal om återutnyttjande av sådant material.

612. Biblioteksersättningen är en statlig ersättning till upphovsmän (författare, översättare, tecknare och fotografer) för utlåning av litterära verk vid folk- och skolbibliotek i Sverige. Biblioteksersättningen fördelas av Sveriges författarfond, dels i form av individuella ersättningar, dels i form av olika typer av bidrag och stipendier till upphovsmän till litterära verk. Biblioteksersättningens storlek fastställs genom att multiplicera det totala antalet utlån av svenska originalverk - och verk i svensk översättning - med ett visst örestal. Utöver detta får upphovsmännen bland annat kompensation för den läsning som sker på plats i biblioteken. För 2013 uppgår ersättningens grundbelopp till 1 krona och 37 öre och den totala ersättningen till 133 746 000 kronor. Utöver biblioteksersättningen fördelar också Sveriges författarfond stipendier och bidrag till bl.a. författare.

613. Litteraturutredningen, som lämnade sina förslag hösten 2012 i betänkandet Läsandets kultur (SOU 2012:65), har bl.a. haft i uppdrag att se över villkoren för de litterära upphovsmännen. Beredningen av Litteraturutredningens förslag pågår för närvarande i Regeringskansliet.

614. Inom ramen för 2013 års filmavtal går stöd (9 miljoner kronor under 2013) till åtgärder mot olovlig hantering av film.

Tillgängliggörande av forskningsresultat

615. Regeringen betonar starkt vikten av ett nära samarbete mellan universitet och högskolor och det övriga samhället. I högskolelagen (1992:1434) regleras att det i högskolornas uppgift ska ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta.

616. Vetenskapsrådet informerar allmänheten om pågående forskning och forskningsresultat via Internetsiten forskning.se och publikationer. Vetenskapsrådet initierar och samordnar även olika evenemang för att öka kännedomen om forskningens innehåll och för att främja dialogen mellan forskare och det övriga samhället. Alla svenska universitet och högskolor har tillgång till aktuell forskningsinformation via en databas.

En icke-statlig organisation Vetenskap och Samhälle får statligt stöd för att främja informationsutbytet mellan allmänheten och forskningssamhället. De forskare som får stöd via Vetenskapsrådet ska publicera open access, dvs. med fri tillgänglighet till forskningsresultatet. På det sättet kan alla som har tillgång till Internet ta del av forskningsresultaten.

Fri forskning med respekt för den enskilda människan

617. Den första januari 2004 lagstiftades om etikprövning av forskning som avser människor, lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Lagen reglerar etikprövning av forskning som avser människor och biologiskt material från människor. Den innehåller också bestämmelser om samtycke till sådan forskning. Från den 1 juni 2008 gäller lagen också forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter – oavsett om forskningspersonen lämnat sitt samtycke eller inte. Syftet med lagen är att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning. Etikprövningen sker i sex regionala nämnder. Överklaganden och överlämnanden av ärenden ska göras till Centrala etikprövningsnämnden. Centrala etikprövningsnämnden utövar också tillsyn över efterlevnaden av denna lag.

Internationellt samarbete

618. Svenska universitet och högskolor deltar i många internationella samarbeten och har avtal med ett stort antal länder runt om i världen. Det internationella samarbetet sker främst genom direkt samarbete mellan svenska forskare och forskare i andra länder. Finansieringen av sådana samarbeten sker genom bidrag från såväl svenska som internationella statliga och privata forskningsfinansiärer. Regeringen har genom den senaste forsknings- och innovationspropositionen (prop. 2012/13:30) presenterat flera åtgärder som leder till att sådana samarbeten underlättas. Bl.a. har medlen ökat och studiesociala villkor förbättrats. Dessutom har regeringen antagit en strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation (U2012/4853/F) som syftar till att ge långsiktig vägledning och utgöra stöd för såväl politiska som operativa beslut.

Utbildning inom kulturområdet

619. Svenska skolor arbetar sedan länge med konst och kultur, skapande arbete och estetiska lärprocesser – både i de estetiska ämnena och i övriga ämnen. Det står i läroplanen för grundskolan (Lgr 11) att eleverna bland annat ska pröva och utveckla olika uttrycksformer som drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form. De ska också få uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater och få inblick i kulturlivet.

620. Det finns möjligheter för huvudmän att anordna utbildning inom olika kulturella grenar inom ramen för den ordinarie undervisningen,

exempelvis genom att nyttja tid inom ramen för elevens och skolans val till estetisk undervisning. Ämnet bild och ämnet musik erbjuder alla elever estetisk undervisning. Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur bilder skapas och kan tolkas. Genom undervisningen ska eleverna få erfarenheter av visuell kultur där film, foto, design, konst, arkitektur och miljöer ingår. Undervisningen i ämnet musik ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper som gör det möjligt att delta i musikaliska sammanhang, både genom att själva musicera och genom att lyssna till musik.

621. Inom ramen för regeringens satsning Skapande skola fördelas 170 miljoner kronor per år till förskoleklass och årskurs 1–9 för att, med utgångspunkt i skolans läroplan, öka tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande. På så sätt kan Skapande skola bidra till att nå skolans kunskapskrav. Skapande skola ger skolans huvudmän möjlighet att få ekonomiskt stöd för att öka samverkan med det professionella kulturlivet och främja barns och ungas eget skapande. Syftet är att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt ska integreras i grundskolan. Ett villkor för att få stöd är att en strategisk handlingsplan för arbetet har tagits fram.

Variationsrikedomen i Skapande skola-insatserna är och ska vara stor. Skådespelare eller författare kan bjudas in för att arbeta tillsammans med elever och lärare inom en eller ett antal skolor under en längre period. Långsiktiga samarbeten kan etableras mellan skolan och biblioteket, länsteatern eller konsthallen.

622. I Sverige finns både en förberedande dansutbildning och en yrkesdansutbildning. Den förberedande dansutbildningen består av årskurserna 4–9 i grundskolan. Syftet med den förberedande dansutbildningen är att erbjuda eleverna utbildning och träning till sådan teknisk färdighet och konstnärlig uttrycksförmåga i dans, så att de har förutsättningar att antas till och genomföra yrkesdansutbildningen. Syftet med yrkesdansutbildningen är att erbjuda eleverna en yrkesutbildning i klassisk balett och modern nutida dans.

623. Yrkesdansutbildningen har inga inriktningar, men utbildningen ger möjlighet till specialisering i klassisk balett eller modern nutida dans inom ramen för programfördjupningen. Målet för utbildningen är att eleverna ska bli anställningsbara på nationella och internationella dans- och balettscener. Kungliga Svenska Balettskolan i Stockholm ger utbildningen.

624. Konstnärliga utbildningar bedrivs vid ett antal lärosäten, dels vid de mindre fackhögskolorna men också vid vissa universitet. Universitet och högskolor som har rätt att utfärda konstnärlig kandidatexamen är bland annat Konstfack, Kungl. Musikhögskolan, Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan och Göteborgs universitet.

625. På gymnasial nivå finns det estetiska programmet som är ett högskoleförberedande program som vänder sig till den som vill arbeta inom konstnärliga, humanistiska och samhällsvetenskapliga områden. Utbildningen lägger grunden för fortsatta studier i estetiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen på högskolan. Det estetiska programmet har fem inriktningar: Bild och formgivning, dans, estetik och media, musik och teater.

Internationellt kulturutbyte och samarbete

626. Det framgår av de kulturpolitiska målen att internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan ska uppmärksammas och främjas. Samhällets internationalisering ger kulturlivet bättre möjligheter att utvecklas. Lika viktigt som det är att svensk kultur kan nå utanför landets gränser, är det att vi är öppna för impulser från andra länder. Det inspirerar både publik och kulturutövare och kan ge nya kunskaper och perspektiv. Från kulturpolitisk utgångspunkt är det viktigt att framhålla kvalitet, konstnärlig integritet, ömsesidighet och långsiktighet i det internationella utbytet.

627. De ökade internationella kontakterna har starkt bidragit till att samhället har blivit interkulturellt, med en blandning av uttryck och erfarenheter på både individ- och samhällsnivå. Det interkulturella utbytet har, liksom det internationella, en stor betydelse för kulturlivets utveckling. Sverige var ett av de trettio första länder som ratificerade Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar som trädde i kraft 2007.

628. I regeringens styrning av de statliga myndigheterna och institutionerna framgår att dessa ska integrera ett internationellt och interkulturellt perspektiv i all sin verksamhet. Sverige deltar i och driver utveckling inom det kulturpolitiskaområdet i olika internationella sammanhang, bl.a. inom Unesco, Europarådet, EU, det nordiska samarbetet samt genom åtta utsända kulturråd.